

2008

Roskilde Universitetscenter,
Master og Public Policy
Årg. 2007
Masterafhandling
December 2008

Steen Larsen
Heidi Andersen

Vejleder:
Professor John Andersen

PROFESSIONSKRISEN I VELFÆRDSSAMFUNDET

Indhold:

1	Abstract.....	4
2	Indledning	5
2.1	Problemfelt og indkredsning	7
2.2	Problemformulering.....	9
2.3	Teoretisk tilgang	10
2.4	Empiriske studier	12
2.5	Afhandlingens opbygning	15
3	Moderniseringen af den offentlige sektor.....	16
3.1	“Det er gået over gevind”	18
3.2	Kritik fra den faglige vinkel.....	20
3.3	Kritik fra en velfærdsvinkel.....	22
3.4	Moderniseringens paradokser	24
3.5	Sammendrag	31
4	Professioner og sygeplejersker	31
4.1	Professionsbegrebet	32
4.2	Professionalisering eller deprofessionalisering	36
4.3	Vidensudvikling:	39
4.4	Anerkendelse.....	40
4.5	Professioner i krydspres	42
4.6	Sygeplejerske professionen	44
4.7	Sygeplejefagets autonomi:	46
4.8	Sygeplejefagets udvikling:	48
4.9	Sygepleje i et markedsdemokrati:	50
4.10	Sammendrag	51
5	Sygeplejeuddannelsen	52
5.1	Ny ungdom	54
5.2	Frafaldet	58
5.3	Faglige vinkler på uddannelsen	60
5.4	Professionshøjskoler og modulisering.....	63
5.5	Sammendrag	64
6	Strategier om den offentlige sektor	65
6.1	Strategi for demokratisering og professionel ledelse i den offentlige sektor.....	69
6.2	Strategi for anerkendelse og bedre arbejdsvilkår og ligeløn	71
6.3	Strategi mod reformkaos, bureaukratisering og symbolsk vold ..	72
7	Strategier om af sygeplejerskens arbejde	75
7.1	Arbejds miljø uden stress og nedslidning.....	77

7.2	Strategier om styring, ledelse og demokrati	79
7.3	Strategier om anerkendelse og faglig identitet	81
7.4	Professionsudvikling og vidensdeling	82
8	Sygeplejerskeuddannelsen – hvad kan der gøres?.....	85
8.1	Social innovation i uddannelsen	86
8.2	Strategier for et øget optag	87
8.3	En meningsfuld uddannelse?	89
8.4	Sociale og faglige vinkler	92
8.5	Strategier om studiets organisering	96
8.6	Den gode undervisning	98
8.7	Strategi for demokratiets udvikling.....	100
8.8	Forskning og professionsudvikling	101
8.9	Styring og ledelse	102
8.10	En bedre sygeplejerskeuddannelse?.....	103
9	Sammenfatning	104
10	Litteratur og kilder	107
11	Bilag	123

1 Abstract

Title: The Welfare Society and the Crisis of the Professions.

In this master dissertation we have examined the question: Which strategies can be developed in order to recruit and trainee qualified nurses for the Danish healthcare sector.

We have, with inspiration from Critical Theory and Pierre Bourdieus Reflective Sociology (Bourdieu and Wacquant 1996); considered and used the newest Danish research on professionals in the public sector, and on organisational theory. We have considered and used a large desk research, carried out a number of interviews and arranged a Future-workshop with selected stakeholders from the field, in order to establish an empirical foundation. The method is built on the idea about The Sociological Imagination (Mills 2002, Andersen and Hovgaard 2007), and our aim is to sketch strategically and action orientated suggestions. Mathiesen and Højbjerg (2004) recommend a model for sociological analyze in the field, which we have used and limited, concerning three levels: a central policy level, a professional and practical level and an educational level.

At the central policy level we have pointed out the need of a higher focus on ethics and social values about the professional work in the Danish public sector, including a management with higher focus on democratic values and acknowledgement of professional competences.

At the professional and practical level we have suggested improvement for the professionals working conditions, to obtain an attractive public and healthcare sector and health sector. The neoliberal political rhetoric about the welfare society doesn't agree with the facts and the finances grant to the public sector on the one side, and the expectation's of the citizens is therefore not tally with, the fact and possibilities in the health care sector on the other side.

At the educational level, with programmes and training, it will be crucial that the institutions are more adjusted to the young generations, if the negative intake shall turn to a better and suitable level. The institutions and the programmes have to be more social and cultural inclusive in order to be attractive to obtain new groups of young people to the profession.

2 Indledning

Den offentlige sektor og den danske velfærdsstat står overfor en kæmpe udfordring med at skaffe kompetent arbejdskraft, der kan løse de opgaver, som medborgerne med rette vil forvente vil blive løst, når f.eks. regeringen proklamerer, at de vil *"sikre bedre velfærd til borgerne, og bedre vilkår samt større arbejdsglæde for de offentligt ansatte"*. (Regeringen 2007).

Retorikken er: *"Brugerne i centrum. Attraktive arbejdspladser med ansvar og faglig udvikling. Ledelsesreform – kompetente, professionelle og synlige ledere. Institutionerne skal tænke nyt og udvikle kvaliteten. Stærkt lokalt selvstyre. Afbureaukratiseringsreform. Flere hænder til nærvær og omsorg. Investeringer i fremtidens velfærd."* Det er nogle af de "flotte" ord der eksempelvis kan findes i regeringens udspil om en kvalitetsreform, der blev offentliggjort den 21. august 2007(ibid.).

Retorikken står i skarp kontrast til fakticiteten i den offentlige sektor, der f.eks. ikke kan skaffe den nødvendige arbejdskraft til de største velfærdsområder med sygehuse, ældrepleje, folkeskole, daginstitutioner og sociale ordninger, og dermed en sektor der alene af den grund, har store problemer med at yde et rimeligt tilbud og en god "service" (Rath og Hornstrup 2008, FTF 2007, TV2Øst 19-02-08, Jyllandsposten 10-03-08).

Videnskabsminister Helge Sander (V) udtrykker det således:

"Problemet er overhængende. Manglen på sygeplejersker, folkeskolelærere, hjemmeplejere og andre er en alvorlig udfordring for vores velfærdsstat. Men manglen på højtuddannede forskere og undervisere er på vej til at blive mindst lige så slem".(Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling, 2007).

Udover det nævnte kvantitative mangelproblem tilkommer flere andre og meget store kvalitative udfordringer, eksempelvis for sygeplejerskeprofessionen og for sygeplejerskeuddannelsen, som en følge af, at der er i de senere år er gennemført en række store reformer i den danske velfærdsstat. Det er reformer som almindeligvis sættes i forbindelse med "moderniseringen" af den offentlige sektor, hvor kommuner, regioner og statslige institutioner har været, og stadig er, udsat for meget store strukturelle, organisatoriske, økonomiske og sociale omlægninger. (Busch 2005, Hjort 2002, Gjørup. 2007, Rosendal Jensen og Jensen 2007, Greve 2005, Herløv Lund 2008a).

Vi finder en række paradokser når den herskende politiske diskurs om velfærdssamfundets udvikling, om "modernisering" og "kvalitetsudvikling i den offentlige sektor medvirker til at underminere velfærdsprofessionernes faglighed og anseelse. De flotte ord om frit valg i den offentlige service står i modsætning til en retorik om stigende formynderi i praksis. Den kraftige centrale styring der befordre et stigende fald i innovationen. Og en markedsgørelse der ikke stemmer overens med udmeldinger om demokratisk deltagelse.

Et af resultaterne af disse paradokser er, at der efterhånden tegner sig en alvorlig krise med en stigende mangel på professionsuddannede til velfærdsarbejdet i den offentlige sektor.

"Moderniseringen" og de nyliberale reformer bygger på ændrede værdier, der kommer til udtryk i centralforvaltningens/statsmagtens holdninger til velfærdsprofessionerne og deres arbejde. Professionssociologen Katrin Hjort udtrykker det således:

"I de nye styreformer ligger der en tanke om, at styring af den offentlige sektor bygger på "low trust" – lille tillid – som er et radikalt brud med den tankegang, vi hidtil har været vant til, nemlig "high trust". Vi skal holde op med at stole på folk, i stedet skal vi kontrollere folk, og ud fra et økonomisk incitament skal vi forpligte os til at levere bestemte resultater. Hvis ikke, mister vi penge. Det er en tankegang, som er fremmed for de fleste inden for den offentlige sektor, men det er det menneskebillede, kontraktstyring bygger på. Fortalerne siger, at alt andet er naivt. Men er mennesker sådan nogle dyr, der går efter egennyttens? Min påstand er, at det ikke er noget vi er, men noget vi bliver" (Hjort, 2006).

Ovenstående antager et holdningsmæssig skift, men effekten ser ud til at være tydelig, når personer der fra centralt hold har designet de nye styreformer, nu forsøger at komme igennem med en kritik der siger: *"Kvalitet i velfærd står og falder med velfungerende offentlige institutioner. Der er behov for et radikalt kursskifte, hvis balancen mellem den, der styrer, og den der styres, skal findes. Der er behov for frisætning af de offentlige institutioner, da innovation først kommer, når man får lov til at udfolde sig" (Hjortdal og Nielsen 2008).*

Der er tale om en stadig stærkere bestræbelse på en central styring af den offentlige sektor, men i en helt ny form. Tanken er, at man opfatter det offentlige som en koncern, og at man styrer den, ved at de enkelte institutioner forpligter sig på at opfylde de statslige og politisk styrede

målsætninger. På denne måde kan institutionerne defineres som selvstændige, men de styres stramt af en kontrakt med forvaltningen. Samfundet er, med professor Tim Knudsens ord (Knudsen 2007), på vej mod en markedsstat. Dette står i modsætning til den responsive stat, der set i et professionsperspektiv "tager den dimension af moderniseringsprojekter, der handler om øget dialog med og respekt for brugerne og deres behov, alvorligt, og bringer vores faglige viden og vores professionelle idealer med ind i de gensidige forhandlinger om, hvordan arbejdet med mennesker bedst tilrettelægges og udføres i fremtiden." (Hjort 2002b).

2.1 Problemfelt og indkredsning

I afhandlingen ønsker vi at beskrive den professionskrise der følger af den nuværende og kommende mangel på professionelle til den offentlige sektor, og endvidere at undersøge logikken i en markedsstat der på afgørende punkter strider mod den professionelle etos og den eksistensberettigelse som professionerne har ved at bekende sig til samfundet og almenvellet.

For at kunne beskrive professionskrisen mere dybdegående og for afslutningsvis at kunne pege på løsningsmuligheder, har vi valgt at se nærmere på en enkelt profession nemlig sygeplejefprofessionen og på uddannelsen til sygeplejerske.

Professionerne er i deres legitimitet og oprindelse baseret på at varetage samfundets borgere, derfor har samfundsudviklingen og den politiske diskurs stor betydning for professionernes udvikling og selvforståelse. "Moderniseringen" af den offentlige sektor har ændret betingelserne for professionernes virke. *"The conditions for care giving work have changed"*. (Dahl og Eriksen 2005). Kari Wärness, som er sociolog og feministisk forsker, hævder at forsøgene på at forbedre kvaliteten af plejen i omsorgsfeltet, har uintenderede effekter i form af forringelsen af omsorgen og skabelse af "quasi-quality". NPM og dennes opsplittings logik fører til den ret paradoksale udvikling; at borgeren på den ene side påstås af have øgede lovmæssige rettigheder, i form af muligheden for at vælge en privat udbyder, til velfærd og dermed får "frit valg", til at vælge en udbyder, men på den anden side får en "quasi-quality", idet der ved indførelse af NPM i den valgt form, ikke gives mulighed for at udøve kontekstuel omsorg, som er betingelsen for udøvelse af god sygepleje. (Wärness in Dahl og Eriksen 2005:197).

"Our critical view is not based on a kind of nostalgic understanding that care was better `before`. It is primarily based on the fact that we, as ex-

perienced researchers in this area, have found several examples of good kinds of care practice and relations between caregivers and those needing help in today's care services that we believe are about to be run over and disappear in the modernization process in progress in this sector. We consider that planners and administrators do not pay enough consideration to the distinctive character of care work when they propose changes and reforms in this sector. The fact that we can find home helps and nurses who provide good care, is rather in spite of than due to what the care organization arranges for "(Thorsen and Wärness i Dahl og Eriksen 2005:20).

Nyere publicerede undersøgelser viser at den yngre generation fravælger at søge uddannelse og arbejde i sundhedssektoren. De foretrækker at arbejde i mere "trendy" erhverv, og de er mere tilbøjelige til at skifte uddannelse eller erhverv end tidligere generationer var (Tveit in Dahl og Eriksen 2005).

Sygeplejefprofessionen er hårdt ramt af udviklingen, igennem de sidste 5 år er ansøgningen til sygeplejeuddannelsen i Danmark faldet med 18 % (KOT 2008). Tallet kan også ses i relation til at der, blot i de sidste 2 år, er en stigning i det samlede antal ubesatte sygeplejerskestillinger på 119 %, der er 2.405 ubesatte stillinger i uge 4 2008 (Rath og Hornstrup 2008). Der til kommer at mere end 50 % af de beskæftigede sygeplejersker, planlægger at trække sig tilbage fra deres arbejde inden de er fyldt 62 år. Samlet set vurderer Dansk Sygeplejeråd at der vil mangle 6.900 sygeplejersker i 2015.(DSR 2007).

Men der er ikke alene sygeplejersker der vil være mangel på i den offentlige sektor. Arbejderbevægelsens Erhvervsråd (AE-rådet) har foretaget en fremskrivning af udbud og efterspørgsel efter arbejdskraft på det offentlige område (FTF 2007). Fremskrivningen viser at det ikke mindst er blandt FTF-grupperne ansat inden for sundhed, omsorg og undervisning, at der i dag er rekrutteringsproblemer.

Allerede i dag er der generel mangel på sundhedspersonale indenfor FTF-området. Fremskrivningerne viser, at denne udvikling vil blive yderligere skærpet de næste 10 år. Således vil der i 2015 komme til at mangle yderligere 9.400 blandt sundhedsgrupperne på FTF-området. Heraf vil sygeplejerskemanglen alene blive forøget med 5.800 personer. Herudover vil der være stigende mangel på læger og social- og sundhedsassistenter inden for sundhedsområdet.

Tabel: Ændring i arbejdsmarkedsbalancen 2006 -2015 for udvalgte faggrupper (1000 personer):

	Efterspørgsel	Udbud	Ubalance
Pædagoger	11,8	10,1	-1,7
Folkeskolelærere	0,1	-5,8	-5,9
Sundhedsgruppen	16,1	6,7	-9,4
-heraf sygeplejersker	8,7	2,9	-5,8
Læger	3,9	1,6	-2,6
Social- og sundhed	5,4	-0,3	-5,7
Socialrådgivere i off.			
Administration	5,1	1,1	-4,0
Politi	2,0	-0,1	-2,1

Kilde: FTF (2007)

Professionshøjskolerne, der bl.a. har opgaven med at uddanne nye sygeplejersker, spiller en afgørende rolle for rekruttering til og udvikling af det sygeplejefaglige professionsfelt, og er derfor sat i fokus som en vigtig institution i afhandlingens empiriske og teoretiske studie.

Vores ønske har været at undersøge de reelle strukturproblemer i et forsøg på at bidrage til løsningen af den stigende mangel på professionsudøvere, med sygeplejerskeprofessionen som det konkrete eksempel.

Afhandlingen handler indledningsvis om, det danske velfærdssamfund og om hvordan vi kan forstå den aktuelle situation, hvor den offentlige sektor har meget svært ved at løse de opgaver den skal løse – på et niveau, som det er udtrykt politisk, og som der i øvrigt er en meget stor folkelig opbakning til.

Vi søger i første omgang, at indkredse hovedspørgsmålet til at handle om regulering og rammer for løsningen af de offentlige opgaver, for derefter at se lidt nærmere på de store grupper af såkaldte velfærdsprofessioner, der er arbejder i sektoren, og især at se på de uddannelsesmæssige forhold der gør sig gældende for disse professioner. For at afgrænse opgaven til en overkommelig størrelse, har vi indkredset en problemformulering der alene handler om sygeplejerskeprofessionen. På den måde har vi søgt at skabe størst mulig plads til at udfolde en række skitser med bidrag til nye strategier for løsning af professionskrisen i sygeplejefprofessionen, og har på den måde lagt hovedvægten i et handle orienteret perspektiv.

2.2 Problemformulering

Som et traditionelt problemorienteret arbejdsredskab har vi opstillet problemformuleringen: Hvilke mulige strategier kan vi udvikle i en målsæt-

ning om at rekruttere og uddanne kompetent arbejdskraft til sygeplejefprofessionen?

2.3 Teoretisk tilgang

I arbejdet med at udvikle svar på problemformuleringen, har vi i første omgang taget udgangspunkt i den kritiske teori, der er en teoretisk retning der ledes af en emancipatorisk erkendelsesinteresse, som tilstræber at frigøre mennesket fra samfundsmæssig tvang og undertrykkelse, og som forholder sig kritisk i forhold til den umiddelbart fremtrædende virkelighed. (Elling 2004)

I kritisk-teoretisk forskningspraksis er der indbygget en interesse i, via den videnskabelige analyse, *"at lokalisere og give selvbevidsthed til livsverdenspotentialer, som kan dæmme op for tendenserne til kolonisering og tingsliggørelse og generobre råderum for den fornuftsbaseerede, kommunikative interaktion mellem myndige samfundsborgere. Forskning forstås altså som en aktiv, medskabende faktor i den sociale praksis, og eftersom den sociale praksis er gennemtrængt af konflikten mellem systemiske og livsverdensmæssige rationaliteter, findes der ikke noget 'neutralt' ståsted for den videnskabelige analyse. Forskning er - hvad enten den selv reflekterer det eller ej - i denne forstand altid deltager i den sociale praksis og dermed parthaver i dennes konflikter"* (Nielsen 2007).

Vi har valgt et perspektiv, der tager udgangspunkt i at kortlægge og forstå professionspraktikernes samfundsmæssige situation, deres kampe og de transformations- eller forandringsprocesser. Dette implicerer at viden ikke kun skal forstå problemerne, men også er styret af hvordan tingenes tilstand kan forandres.

På den måde har vi søgt et forandringsrettet og handleorienteret perspektiv, hvilket har ført os til studiet af de sociale processer og den franske sociolog Pierre Bourdieus (1930 - 2002) tilgang, til det han kalder en reflektiv sociologi (Bourdieu og Wacquant 1996). Bourdieu kan ikke tilslutte sig objektivisme i samfundsvidenskaben, men ser i stedet forandringer i samfundet som produkter af kampe mellem modstridende positioner i forskellige "felter" (Fuglsang og Bitch Olsen 2004:37)

Bourdieu har udviklet en såkaldt feltanalyse i det han mener at det er sociologiens opgave, at:

"..afdække de dybest nedgravede strukturer i de sociale verdener, der udgør det sociale univers, og de mekanismer, der sørger for, at de bliver reproduceret eller forandret" (Bourdieu & Wacquant 1996:20).

Den reflektive sociologi der arbejder med kernebegreber om habitus, kapitaler, dominans og forskellige sociale gruppers gensidige positioneringer i forskellige felter kan forstås som en videreudvikling af Webers teorier om det dynamiske samspil mellem økonomisk, statusmæssig og politisk magt.

Bourdieu har fokus på konfliktsuelle relationer og den ulige fordeling af forskellige ressourcer (kapitaler) mellem agenterne i det sociale rum. (Andersen 2007).

Habitus er kognitive dispositioner der fungerer i forhold til bestemte situationer med bestemte objektive strukturer, som Bourdieu kalder felter.

“Sagt abstrakt er et felt et socialt mikrokosmos, i hvilket en specifik menneskelig aktivitet (eller praksis) finder sted — f.eks. litteratur eller jura, politik eller produktion (eller uddannelse red.) — ud fra en logik der er mere eller mindre autonom, dvs. mere eller mindre uafhængigt af andre aktivitetsfelters logik. I feltet strides forskellige positioner om meningen med og arten af feltets aktivitet i en slags lokal «klassekamp», og striden (eller konkurrencen) giver feltet en iboende dynamik og dermed en udvikling, der efter feltets grad af autonomi kan være mere eller mindre uafhængig af det øvrige samfund” (Sestoft 2001).

I Bourdieus optik lægges vægt på at *“de forskellige kapitalformer kan udveksles med hinanden gennem en “veksling” til symbolsk kapital, der refererer til det, som sociale grupper anerkender som værdifuldt; det der knyttes status eller prestige til. Det er som symbolsk kapital, at de øvrige kapitaler opfattes og anerkendes som legitime. Værdien af og den indbyrdes “vekselkurs” mellem de forskellige kapitaler fastlægges i en indbyrdes social kamp af anerkendelse og miskendelse mellem de sociale grupper inden for forskellige felter” (Andersen J. 2005).*

Bourdieu betegner sit arbejde som konstruktivistisk strukturalisme/strukturalistisk konstruktivisme, da han ser feltbegrebet både som socialt konstrueret og samtidig som noget, der rummer en objektiv eksistens. Det er begrebets dobbelthed der danner grundlag for Bourdieus videnskabsteoretiske ståsted, idet det indebærer både et strukturelt og et konstruktivistisk perspektiv. (Rasborg 2004)

Bourdieu præsenterer i sin feltteori en metode til at analysere et isoleret felt af sociale begivenheder og deres interne forhold til hinanden. Med denne inspiration har vi forholdt os til problemfeltet men er der udover også tilskyndet til et dybdegående blik i empirien, ved hjælp af en inter-

nationalt kendt dansk samfundsforsker, Bent Flyvbjergs idé om Det Konkrete Videnskab. Han skriver bl.a. *"Forudsigende teorier og universaliser findes ikke i studiet af mennesker og samfund. Konkret og kontekstafhængig viden er derfor mere værdifuld end forgæves søgen efter forudsigende teorier og universaliser"* (Flyvbjerg 1991:165). Endvidere har vi suppleret med og inddraget teori især fra: Professionssociologien (Hjort 2002, 2005, 2008, Jensen og Walker 2007), og kritik af anerkendelsesteori (Delica 2005).

I søgningen efter mulige nye strategier for løsning af professionskrisen, har vi skelet til dele af aktionsforskningen, da målet i denne del i højere grad har været *"anvænbarhed end teoretisk skolastisk forståelse"* (Svensson 2002:5 et. al.). Og i forlængelse af dette også teorier og erfaringer med bottom up processer, brugerdeltagelse, demokratiske dialogmetoder og transformativ empowerment (Andersen 2007). Det empiriske analysearbejde bygger på en metodekombination efter idéen om feltanalyse og sociologisk fantasi (Andersen og Hovgaard 2007). Sidstnævnte angiver metodiske retningslinjer med udgangspunkt i den amerikanske sociolog C. Wright Mills (1916-1962), der har skitseret et slags ideal for en metodepluralistisk kritisk samfundsvidenskab. Metodekombinationen findes relevant for at få kvalitative og kvantitative metoder i spil samt for at belyse konflikter og problemfeltet i et problemorienteret projektarbejde, hvor en central pointe er, at problemstillingen skal have en samfundsmæssig relevans. Dette kan findes når vi analyserer hverdagslige problemer og deres sammenhængen med overordnede samfundsmæssige forhold – en kobling af den "lille historie", om livsbetingelserne i hverdagen, med den store historie om de makrohistoriske sammenhænge om politik, økonomi og kultur.

2.4 Empiriske studier

Som nævnt har vi tilstræbt en forandrings- handleorienteret analyse, der bygger på den viden vi har indsamlet, udvalgt og i øvrigt har haft mulighed for at tage i betragtning. Således er opgavens empiri sammensat af en række forskellige kilder (dokumentstudier m.v.), der har en beskaffenhed af forskellige kvalitative såvel som kvantitative former. Dette har givet os indsigter såvel i det brede og generelle perspektiv, som i det meget dybdegående og helt konkrete og praktiske niveau. Dertil kommer at vi begge har et indgående kendskab til feltet via vores erhverv. Heidi Andersen har mange års erfaringer fra sundhedsvæsenet som sygeplejerske og afdelingsleder ved Roskilde Sygehus og efterfølgende

de specialuddannelser og teoretisk uddannelse ved MPP og psykologistudier på RUC. Steen Larsen har mange års erfaring fra pædagogisk arbejde, undervisning af arbejdsløse, ledelse af medieprojekter, Cand. comm. uddannelse med samfundsvidenskabelig basis og psykologi fra RUC, lektoransættelse og konsulentarbejde med forsknings- og udviklingsopgaver ved CVU Sjælland/University College Sjælland, samt flere års eksperimenterende studier med MPP uddannelsen på RUC.

Det empiriske materiale er udvalgt som følger:

Der er gennemført en række interviews med strategisk udvalgte aktører/interessenter fra feltet. Det drejer sig om:

Studielederen BFG: Birte Friis Gerstoft, Sygeplejerskeuddannelsen Roskilde, University College Sjælland (UCSJ).

Studievejlederen KVH: Kirsten Vest Hansen, Sygeplejeuddannelsen Roskilde, University College Sjælland.

Tidligere chef i finansministeriet CLN CLN: Claus Nielsen, Universitetsdirektør, Danmarks Tekniske Universitet (DTU), (interviewreferat).

Ledende studierektor SØP: Søren Pedersen, Sygeplejerskeuddannelsen, University College Lillebælt (UCL).

Professionsforskeren BED: Betina Dybbroe, Lektor, Studieleder Sundhedsfremme, Roskilde Universitet (RUC).

: Dorte Steenberg, 2. næstformand i Dansk Sygeplejeråd (DSR) (mailinterview).

Alle interview er optaget på MP3-form og senere hørt igennem, hvorefter der er udarbejdet resumeer for hver enkelt, og endvidere transskribering af de vigtigste udsagn. Lydoptagelser foreligger som dokumentation

Vi har i stort omfang indsamlet styringsdokumenter i form af formelle, officielle og interne papirer om lovgivning, studieordninger, skrivelser til og fra Undervisningsministeriet o.l., hvilket fremgår af litteraturlisten og kildehenvisningerne.

I november 2007 har vi gennemført et fremtidsværksted rettet mod rekrutterings- og frafalds-problematikken i uddannelsesfeltet for velfærdsprofessionerne. Med udgangspunkt i et bruger- og et hverdagslivsperspektiv blev der arbejdet med en idéudvikling, som en deltagerbaseret forskningsmetode.

Metoden med et fremtidsværksted udspringer af aktionsforskningen, hvor aktører og interessenter indenfor et specifikt område udvikler fremtidige

strategier gennem et særligt sæt af regler, som fremmer kreativitet og kommunikation (se f.eks. Clausen og Hansen, 2007).

Med overskriften Fremtidens professionsuddannelser år 2017 blev 15 deltagere - studerende, undervisere, administrative medarbejdere, samt af-tagere og praktikere fra de forskellige fagområder - inviteret til en hel dags værkstedsarbejde på RUC d. 6. november 2007.

Fremtidsværkstedet blev ledet af en erfaren "værkfører": Katrine Hartmann-Petersen, ph.d. studerende og i et samarbejde med John Andersen, professor - begge fra RUC.

Værkstedet blev indledt med et kort oplæg om temaet og derefter fulgt op af en "kritikfase" hvor deltagerne fremkom med en række temaer og områder der peger i retningen af: *hvilke forhold er det, der kan og bør arbejdes med?*

Senere fulgte en "utopifase", hvor der blev dannet fremtidsbilleder ud fra en visionær og kritikløs proces, der bygger på devisen: *lad alle gode idéer slippe løs*, alle muligheder er til stede.

Sidste fase er en "virkeliggørelsesfase" hvor *idéerne tilrettes realiteterne* og bearbejdes til handlings-orienterede forløb, der placeres som konkrete planer på en tidslinje.

Resultaterne fra fremtidsværkstedet (se Værkstedsprotokol 2007) er i rigt omfang medinddraget i afhandlingens strategiske skitser.

En omfattende research har givet os megen aktuel empirisk baseret analyser og rapporter fra feltet, herunder især undersøgelse om sygeplejerskeuddannelsen, om rekruttering, om fastholdelse på uddannelsen, men også om manglen på uddannede sygeplejersker. Her kan vi især fremhæve:

- FTF; Ubalancer på det offentlige arbejdsmarked frem mod 2015, Notat, FTF (2007),
- Pilegaard Jensen, Torben., Brown, Rikke., Hillersdal, Line., Rasmussen, Lene., Kløft Schademann, Helle.,: Sygeplejerskeuddannelsen - de studerendes vurdering og frafald, AKF forlaget, Juni 2006.
- Heimann Hansen, Birgit: Fravær og frafald i sygeplejerskeuddannelsen. En belysning af de studerendes udvikling af professionsidentitet og oplevelse af sammenhæng. University College Lillebælt 2008.

Vi har inddraget udvalgte artikler m.m. fra fagblade, som f.eks. Sygeplejersken og Synergi (begge udgivet af DSR), Resonans (FTF), Ugebrevet A4 og videnskabelige artikler fra Dansk Pædagogisk Tidsskrift, Sociologi, Social Kritik m.fl.

Vi har inddraget indslag og artikler fra nyhedsmediernes: DR1, TV2, Dagbladet Politiken, Information - hvoraf flere tv-udsendelser er bearbejdet og transskriberet, hvilket fremgår af litteraturlisten.

Dertil kommer vores deltagelse i et seminar på KUA med titlen "Seminar om Læring i arbejdslivet", onsdag den 9. april 2008. Programmet er vedlagt som bilag. Deltagelse i seminar, på RUC den 29. oktober om "Faglighed contra økonomi - dilemmaer i styringen af den offentlige sektor". Deltagelse i aktionsforskningskonferencen 2008: Aktionsforskning, Social innovation og samfundsforandring, Roskilde Universitetscenter 6-7. nov. 2008.

Litteratur, overheads og notater er også indsamlet via kurser og undervisning på Master of Public Policy, RUC 2007-2008.

Vi har foretaget observationer på 2 dialogmøder om udviklingsstrategi, hvor ledelsen i University College Sjælland havde inviteret sine ansatte d. 15. og 16. maj 2008.

Den øvrige litteratur fremgår af kildehenvisningerne og litteraturlisten.

I arbejdet med det empiriske materiale har vi søgt at forholde dette til den såkaldte "boblemodel" (Mathiesen og Højbjerg 2004) udarbejdet af uddannelsessociologen Anders Mathiesen. Modellen er en analysemodel for sociologiske feltanalyser med udgangspunkt i Bourdieus relationelle begreber. Idéen er at henlede opmærksomheden på analytisk skelnen mellem de tre kolonner: (1) empiriske iagttagelser, (2) sociale og symboliske magtrelationer der konstituerer forandringsdynamikken og (3) de modstridende positioner forskellige sociale betydninger. (se bilag 1) Som det vil fremgå, har vi anvendt analysemodellen ved at fokusere på følgende tre områder: først de øverste lag med politiske og strategisk magt, dernæst velfærdsprofessionernes institutions- og praksisfelt og til sidst selve uddannelsesfeltet for velfærdsprofessionerne og sygeplejerskeuddannelsen.

2.5 Afhandlingens opbygning

Efter ovenstående *abstract* i kapitel 1 og *indledning* i kapitel 2, har vi sat analytisk fokus på *moderniseringen af den offentlige sektor* i kapitel 3. og følger op med et lidt smallere blik på *professioner og sygeplejersker* i kapitel 4, for til sidst i den analytiske del at fokusere på *sygeplejerskeuddannelsen* i kapitel 5.

I kapitel 6 giver vi nogle bud på *strategier om den offentlige sektor*, følger op med *strategier om sygeplejerskens arbejde* i kapitel 7 og senere i kapitel 8 nogle bud på: *sygeplejeuddannelsen – hvad kan der gøres*.

Opgavens afrunding er formet som en *sammenfatning* i kapitel 9, og til sidst en samlet liste med angivelse af *litteratur og kilder* samt bilag.

3 Moderniseringen af den offentlige sektor

Uddannelsen af sygeplejersker er institutionaliseret, lige som de øvrige uddannelser til velfærdsprofessionerne, som lærere og pædagoger m.fl., som en del af den offentlige sektor.

Denne sektor har i snart 20 år været igennem en konfliktfyldt såkaldt moderniseringsproces, der således har haft meget stor betydning for det arbejdsfelt som professionernes uddannelse retter sig mod, såvel som for den kontekst uddannelserne foregår i.

Velfærdsstatens idé og politiske grundlag var, at folk, der ikke kunne klare sig ved egen kraft, fik sociale rettigheder for at beskytte dem mod markedskonomiens risici og sikre dem en vis forsørgelse. (Knudsen 2007).

I stigende grad er velfærdsstaten gået fra "welfare" til "workfare" ved at individualisere risici og adfærdsregulere ud fra sloganet "noget for noget". Den adfærdsmæssige regulering har ændret sig, således at individets adfærd er blevet forsøgt reguleret mere og mere fx gennem læreplaner i skolen – faktisk allerede i børnehaven. Individualiseringen under de fortsat strammere fælles præstationskrav, som i den offentlige sektor gennemføres via kontraktliggørelse, fører ikke nødvendigvis til øget mangfoldighed og modernisering, den kan faktisk føre til øget konformitet. Katrin Hjort (2002) beskriver i "Modernisering af den offentlige sektor", hvordan moderniseringen for alvor tog fat i 1983, hvor den daværende regering fremsatte det første moderniseringsprogram til modernisering af den offentlige sektor, hvor "udvikling af kvalitet, service til brugerne og offentlige ansattes kompetencer" blev nøglebegreber i de forandringsprocesser og den moderniseringskurs, der havde til formål at bryde billedet af den ineffektive, bureaukratiske offentlige institution med det uendelige ressourceforbrug.

Kort skitseret havde vi frem til slut-80'erne *den autonome stat* (Beck Jørgensen og Melander, 1992), hvor staten havde den klart definerede opgave at sikre rettigheder og dette skete gennem faglige principper, som de professionelle var bærere af. Det betød, at borgeren var retsikret (f.eks. Bistandsloven fra 1972) og blev vejledt, når han/hun mødte de professionelle, som blev betragtet som specialister, og der blev ikke draget tvivl om deres faglighed. Borgeren blev betegnet som klient. Lederens opgave i

en offentlig institution var at sikre, at reglerne blev overholdt. Ulempen var at det ikke var nemt at afvige fra de fastsatte regler.

I starten af 90'erne udvikles den responsive stat, der går fra regelstyring til mål - og rammestyring. Staten skal nu sikre borgeren de ydelser, der svarer til borgerens behov. Retorikken er nu at borgeren kommer i centrum – og skifter navn fra "klient" til "borger". Hvor den professionelle før skulle overholde regler, skal vedkommende nu kunne forhandle med borgeren inden for de mål og rammer, som staten/kommunen politisk har besluttet.

Bag de mange offentlige reformer kan identificeres en dominerende neoliberal tænkning, herunder New Public Management (NPM), der har et økonomisk perspektiv, som præger forvaltningen af såvel sundhedssektoren, uddannelsessektoren som de øvrige sektorer, og som frem for alt prioriterer human resource management som en del af en virksomhedsbaseret og samfundsrelateret vidensøkonomi.

Såvel strukturreformen som dannelsen af professionshøjskolerne er et udtryk for en igangværende implementering af en ny forvaltningsmetode i form af en generel centralisering. Et af kendetegnene ved den nye organisationsform er, at det er lovgivningen som udstikker nogle rammer, hvorefter det lokale område eller region fortolker og udmønter visionerne i konkrete handlinger – det foregår altså decentralt. NPM har bl.a. rod i Public-Choice teorien (Andersen H. 1994) og dermed i at den enkelte agent vil udføre et nyttemaksimerende – rationelt- choice. På den måde er det en fortsættelse af *"den nyttebaserede tænkemåde om forholdet mellem individer, og den dannes som en afgrænsning i forhold til den konsensusforståelse af samfundet, som især Talcott Parson har udformet"*. (Andersen og Kaspersen 2005:224).

Styringsformen som bl.a. kommer til udtryk via Kontraktstyringen, er baseret på en "low trust"- tilgang, hvor udgangspunktet er kontrol. Kontraktliggørelsen kan ses som en skriftliggørelse af de fastsatte mål, men det er også et forsøg på en legitimering overfor markedet. For politikkerne er der tale om en legitimering af det offentlige forbrug af ressourcer overfor vælgerne. Den neoliberalistiske fortolkning af NPM har medført en stræben efter det frie forbrugsvalg og en liberal økonomiforståelse, hvor varer købes og sælges på et frit marked.

3.1 "Det er gået over gevind"

Kritikken af NPM er meget omfattende. Her lægger vi ud med en af de tidligere centrale forvaltere, der erkender nogle af de problemer NPM-tænkningen har ført med sig i den offentlige sektor i Danmark.

Den Tidligere chef i finansministeriet CLN, siger at den væsentligste kritik af styringen af den offentlige sektor i dag er, at der er sket en væsentlig centralisering, med et medfølgende fald i innovationen, og en voksende bureaukratisering.

En anden kritik, også fra en DJØF-position, lyder således: *"Der er solid evidens for, at den nuværende model for og tænkning af styring af den offentlige sektor ikke blot er uhensigtsmæssig, men en hindring for den offentlige sektor også i fremtiden kan løse sine opgaver optimalt"*. (Formand for offentlige chefer i DJØF, Per Hansen i Hjortdal og Nielsen 2008) Der rejses i denne artikel det paradoks at styringsredskaber som var tiltænkt til effektivisering og som skulle bane vejen for markedsliggørelse af den offentlige sektor nu fremstår som bureaukratisk og en hindring for innovation og vækst.

Kronikken *"Tilgiv os – vi vidste ikke hvad vi gjorde"* (Gjørup 2007) er skrevet af *"ambitiøse medarbejdere, der sad i Finansministeriet i begyndelsen af 90-erne."* I dag er forfatterne ansat andre steder, og de skriver: *"Vi var selv med til at skabe styringstænkningen i det offentlige. I dag ved vi, at det er gået over gevind"*. Med baggrunden i denne kronik og med konkrete bud på en mulig forandring af den nuværende styringsform, vil forfatterne forsøge at analysere et muligt fremtidsscenarium: I 1990-erne prædikede man decentralisering og ønskede moderne ledelse, men man opretholdt reelt central detailstyring fordi man var bange for ikke at kunne kontrollere institutionerne med de "moderne" virkemidler. Kontraktstyringen blev gennemført over hele landet for at nedsætte bureaukratiseringen og de unødige transaktionsomkostninger. *"Herefter begyndte den bestandige menneskelige drift imod perfektionisering af instrumentet: Der blev opsat flere og flere mål og indikatorer og aktivitetstal, i stedet for samspil og dialog fik vi bureaukratisk koncept konkurrence"* (Gjørup 2007).

Nielsen og Hjortdal fremfører her at *"man opretholdte central detailstyring"*. Dette tolker vi som et udtryk for "low trust" til den offentlige sektor, som den Weberianske tilgang er baseret på. Der er ikke tale om decentral styring, som retorikken ligger op til, men om øget kontrol og "bureaukratisk koncept konkurrence", hvor institutionerne konkurrerer om at leve op

til de fastsatte bureaukratiske mål, i stedet for at øge innovationen og konkurrere på markedsvilkår som oprindeligt tiltænkt.

Nielsen og Hjortdal siger endvidere i artiklen at *"den gode dialog om hvad der er væsentligt og uvæsentligt, var gået tabt. Institutionerne reagerede ved at opfylde målene i stedet for at lave nytænkning. F.eks. at politimænd ses i stort omfang på gaderne i december måned for at opfylde deres mål med synlighed i gadebilledet"*. Eksemplet med kontraktstyrings udvikling illustrerer måske den grundlæggende udfordring kvalitetsreformen står overfor: *"Gennem de sidste 10-15 år er forholdet mellem den der ønsker arbejde udført og den, der skal lave det – stik imod forventning og intention – omdannet fra et personligt og relationsbaseret ledelsesforhold til et formelt dokumentforhold"* (ibid.).

Måling er en side af sagen, men puttes det i styringsrationalerne bliver bureaukratiet øget. Dette kan medføre, at der nu er brug for en ny styrings- og ledelsesreform af den offentlige sektor. *"I sundhedssektoren oplever professionerne i stigende omfang en frustration. Dette løses ikke via akkreditering, men løses ved ledelse og ved at holde fast i de værdier, der binder institutionen sammen"*. (Hjortdal og Nielsen 2008).

Der er ifølge den tidlige chef i finansministeriet brug for en ændring af den nuværende offentlige styring af flere grunde. Politikkerne har en oplevelse af svigt og magtesløshed overfor manglende resultater af kvalitetsreformen, samtidig med at lederne og professionerne har en oplevelse af manglende muligheder og meningsfuldhed i arbejdet. Ikke mindst skal borgerne have mulighed for at få noget for pengene.

Claus Nielsen og Henrik Hjortdal har i samarbejde udviklet 7 dogmer for offentlig ledelse og styring:

1. Dogme: Respekt for kerneforretningen.
2. Dogme: Fokuser på resultater og effekter.
3. Dogme: Vær situationsbestemt.
4. Dogme: Kompetent og ligeværdig dialog.
5. Dogme: Find den rette snitflade og opgavefordeling.
6. Dogme: Stimuler og beløn resultater og innovation, og risikovillighed.
7. Dogme: Sikre ansvar og konsekvens. (ibid.).

Hovedformålet med de nævnte dogmer er meta styring - en frisætning af de offentlige institutioner og fokus er på ledelseslaget. Der er altså ikke

tale om en ændring af NPM som styringsform, der er snarere tale om en gradbøjning eller regulering af den nuværende styringslogik.

Det er vigtigt for Claus Nielsen og de øvrige forfattere, at der skal være ansvar og konsekvenser i forhold til politisk styring og retningsgivning. Forfatterne mener, det er ledelsens arbejde, der skal styrkes, og tror ikke på, at det er professionerne som sådan, der skal spille en mere betydningsfuld rolle.

Styrkelsen af ledelseslaget er altså ment som en styrkelse af den igangværende "Djøfiseringen" af styringen.

"Ledere af store komplekse institutioner skal ledes af ledere der har indsigt i styring. Ex. Da jeg var i banestyrelsen, som er en virksomhed som er kompliceret logistisk. Det er nødvendigt med en kompetent ledelse og ikke som vi ser det nu med ledere der ikke har indsigt i ledelse og styring" (Tidligere chef i finansministeriet CLN). Han er altså af den opfattelse at det er nødvendigt med et "professionelt" ledelseslag der har styringsmæssigt indsigt, og ikke nødvendigvis et fagligt indblik.

Vi mener at der er en modstridende logik i, at Den tidlige chef CLN ønsker ligeværdig dialog, men samtidig kun vil styrke ledelseslaget i styringshierarkiet.

3.2 Kritik fra den faglige vinkel

Fagforeningen, Dansk Sygepleje Råd (DSR), er enig i at det er en væsentlig forudsætning for udvikling af den offentlige sektor, at ledelsen styrkes på alle niveauer. Men Næstformanden i DSR, DOS ser lidt anderledes på ledelsens sammensætning: *"Grundsynspunktet er at der brug for faglige ledere"*:

Trepartsforhandlingerne mellem regeringen, arbejdsmarkedets parter, som blev afsluttet i 2007 resulterede i en intention om flere penge og krav til uddannelsen af lederne. *"Men hvis ikke satsningen skal ende som varm luft, er det vigtigt at tage stilling til nogle grundlæggende spørgsmål om offentlig ledelse. Hvad betyder udtrykket "styrkelsen af ledelsesopgaven" reelt? Hvad vil det sige at lede i den offentlige sektor i dag? Har uddannelse betydning, og hvordan er vilkårene for ledelse?"* - spørges der fra DSR i en debatartikel, og der fortsættes, *"Ledelsesopgaven i sundhedsvæsenet er i høj grad afhængig af konteksten og er således præget af en række særlige karakteristika:*

For det første er der tale om en stærkt politiseret sektor, hvor enkeltsager ofte trækker overskrifter i pressen. Det skaber store udfordringer for lederne.

For det tredje må det afklares, om politikerne fortsat forventer, at lederne er forpligtede i forhold til værdier som lige adgang til behandling og prioriteringer mellem patienter, styret af sundhedsfaglige vurderinger. Det overlades alt for ofte til den enkelte leder at foretage de vanskelige, værdibetingede valg.” (Kragh Jespersen og Steenberg 2007).

”Markedsforholdene gør at institutionerne og dermed lederne på den ene side skal konkurrere indbyrdes og på den anden side skal de samarbejde om at løse den samlede opgave. Hvordan man både konkurrer og samarbejder, står hen idet uvisse. Hvis politikerne vil have effektive arbejdsgange kræver det en ledelse der kan arbejde tværfagligt og kan skabe udviklings og læringsrum, hvor medarbejdernes erfaringer og viden reelt inddrages”. (Steenberg:2007).

Hvem skal fortage de værdibetingede prioriteringer? Hvad med demokratiet? Politikerne sætter de økonomiske rammer, og de er selvfølgelig indbefattet en prioritering ud fra de økonomiske rammetildelinger. Vi mener at professionerne skal prioritere inden for deres faglighed og etik. Dilemmaet opstår når de fagligt dygtige skal foretage samfundsmæssige værdibaserede valg. Professionerne er fagligt dygtige, men de ikke demokratisk folkevalgte politikere.

Problematikken er vel ikke anderledes end den altid har været, men dialogen og fokus er anderledes, når der kun styres efter økonomiske målsætninger, og der ikke er klare retningslinjer for de værdimæssige prioriteringer.

Forventer politikerne fortsat at de offentlige ledere er forpligtet i forhold til de særlige værdier, som har præget sundhedsvæsenet. Altså værdier som lige adgang til behandling og prioriteringer mellem patienterne, styret af sundhedsfaglige vurderinger?

Vi mener at, det er nødvendigt at de offentlige ansatte, ud fra deres faglighed, er forpligtiget til at foretage etiske og demokratiske valg af hensyn til almenvellet, men det er afgørende med en offentlig debat og stillingtagen til hvilken offentlig sektor vi ønsker i Danmark.

En "modernisering" af den offentlige sektor og en styringsændring må indbefatte at man ser på det særlige og unikke ved en offentlig sektor. Den offentlige sektor kan ikke fungere udelukkende på markedsvilkår,

hvor formålet er profit, og samtidig tage hensyn til almenvellet og demokratiet, set i ud fra et deltager demokratisk synspunkt. Vi mener det er nødvendigt med en åben dialog om de demokratiske problemstillinger.

3.3 Kritik fra en velfærdsvinkel

Regeringens retorik omkring styring af den offentlige sektor omhandler blandt andet, effektiviseringer, synlighed og professionalisering. Professionalisering i denne retorik indbefatter ikke faglighed i form af professionsrettet faglighed, men rettet mod professionel ledelse jf. Nielsen og Hjortdal pjecen 7 dogmer for offentlig ledelse og styring.

Retorikken er svær at modsvare, for hvem vil være uprofessionel, usynlig og ineffektiv?

Regeringen nedsatte i september 2003 en velfærdskommission, der fik til opgave at beskrive og analysere forskellige muligheder for, at finansiere velfærden fremover og at komme med konkrete forslag til reformer og herunder forslag, der sikrer en socialt afbalanceret og målrettet indsats for at hjælpe de grupper, der har mest behov for hjælp. (Regeringen 2003). Dette blev senere omsat i en *"Aftale om fremtidens velstand og velfærd og investeringer i fremtiden - Aftale om fremtidig indvandring"*. (Finansministeriet 2006).

Velfærdskommissionens analyser og konklusioner blev stærk kritiseret bl.a. af Den Alternative Velfærdskommission, som mener, at videnskabeligheden i de fremlagte analyser ikke er i orden, at skrækscenarierne ikke holder, at løsningsmodellerne vender den tunge ende nedad og øger uligheden – og at der er tale om at bryde med afgørende principper bag den skandinaviske velfærdsmodelmodel.

Den alternative velfærdskommissions beskrivelse af NPM har en anden klang end den kritik vi tidligere har beskrevet, jf. artiklen "New Public Management - en principiel kritik" (Hørløv Lund 2008B), så handler det overordnede mål i denne nyliberalistiske politik om rehabilitering af markedet.

"Markedsstyringen af den offentlige sektor har konsekvenser for relationen mellem borgeren og de offentlige ansatte. Borgeren er ikke "medborger", men "(for)bruger" og de offentlige ansatte er "servicemedarbejdere" ligesom offentlige velfærdsydelser bliver til "serviceproduktion" (Hørløv lund 2008).

Indførelse af "frit valg" til borgeren og individuelle rettigheder medfører at der ikke er tale om solidariske løsninger og fælles ansvar. Der sker en

objektivering af ydelsen løsrevet fra relationen til den der formidler velfærden. Hjælpen, støtten, plejen, omsorgen - det bliver ydelser, der så at sige lever deres eget liv uafhængig af, hvem der udfører den - og hvilken sammenhæng det sker i.

Samspelet mellem borger og velfærdsarbejder beskrives svarende til på varemarkedet: Forbrugeren ønsker en "vare"/opgave udført, den bestilles hos en "leverandør"/instans, der kan udføre den, derefter udføres den efter de krav, som er opstillet til opgaven. Hvis man ikke er tilfreds, har man "frit valg" til at finde en anden til at udføre opgaven. Som bruger kan man vælge mellem, hvem man ønsker opgaven udført af, men ikke hvad opgaven går ud på, eller hvad den må koste. En direkte forlængelse af denne markedsgørelse af velfærdsydelserne er, at selve ydelsen skal afgrænses og beskrives ned i mindste detalje - for efterfølgende at kunne blive målt, vurderet og kontrolleret (Herløv Lund 2008).

Overordnet kan kritikken af public choice logikken som NPM- teorierne bygger på sammenfattes til 3 punkter:

1. Den økonomistiske reduktionisme, hvorved neoklassisk mikro-økonomisk teori projiceres nedover ikke økonomiske - samfundsområder såsom det politiske demokrati, omsorg, uddannelse og den offentlige sektor.
2. Sammenblandingen af kollektive, politiske valg og private, individuelle valg, hvorved kollektive valg reduceres til sidstnævnte.
3. Det normative sigte med Public Choice analyserne, hvor den politisk - ideologiske konklusion så at sige er givet med analysens grundlæggende makro-økonomisk metodologi" (Herløv Lund 2008).

"Markedsgørelsen af velfærdsydelserne har medført en genstandsgørelse. NPM er om en rationel og kvantitativ styringsmodel baseret på "low trust" via måling registrering og kontrol. Den markedsmæssige betragtningsmåde og den deraf følgende eftergørelse af markedsregulering afstedkommer et omkring sig gribende bureaukrati af måle- og styresystemer". (Herløv Lund 2007).

Det grundlæggende syn er jo, jf. principal - agent - teorierne, ikke en opfattelse af offentlige ansatte som medspillere for den politiske og administrative ledelse, men som strategisk nyttemaksimerende "modspillere", der forfølger økonomiske egeninteresser. Det ligger uden for teoriens forståelsesramme at professionsarbejde, jf. Parsons, kan være drevet af motiver og værdier der handler om professionsdrevne normer og praksisser om at forbedre menneskers livskvalitet.(Herløv lund 2008)

"Man skal ifølge den nyliberale logik forsøge at begrænse de offentlige ansattes frihedsgrader for at kunne styre dem. Det kan ske gennem brug af standarder, gennem mål - og resultatstyring. Og endelig kan det ske gennem udbygning og styrkelse af ledelsen og/eller gennem opsplitting af produktionen i delfunktioner, hvorved de ansattes indflydelse reduceres". (Nielsen og Goul Andersen 2006).

Den alternative Velfærdskommissions bud på en anden styring af den offentlige sektor indeholder en erstatning for en øget markedsregulering, kontrol og bureaukratisering. Faglighed og professionelt råderum hos de offentlige medarbejdere skal sættes i højsædet, og de offentlige kerneydelser skal produceres i offentligt regi. Den alternative velfærdskommission foreslår endvidere at kommunerne til en start skal stilles frit i forhold til om de, om de vil benytte sig af frit valg og udlicitering. I dag er det et krav at offentlige opgaver skal i udbud. Alternativet til konstant og stigende personalemangel i den offentlige sektor, er at den offentlige sektor skal gøres mere attraktiv som arbejdsplads ved at tilbyde bedre lønninger, en udviklingsgaranti, bedre arbejdsmiljø og bedre ledelse. Alternativet til øget centralisme og statsstyring er øget lokal selvforvaltning i institutionerne.

3.4 Moderniseringens paradokser

Den ovenstående kritik af nyliberaliseringen af den offentlige sektor, viser enighed om, at der er negative effekter af det top down perspektiv der ligger i den nuværende fortolkning af NPM.

Den Tidligere chef i finansministeriet CLN beskriver en centralisering og bureaukratisering der hæmmer innovationen, og har forslag om frisætning af institutionernes ledelseslag. Vi mener at han kan kritiseres for at ønske dialog mellem ledelseslagene, men at han ikke har fokus på faglig ledelse, (medmindre at der er tale om en DJØF faglighed).

Næstformanden i DSR, DOS er enig i centraliseringsproblemet og i, at der er for få handlemuligheder for den lokale ledelse. Hun er, som repræsentant for fagforeningen, fokuseret på at der skal være faglig ledelse, og mener at der mangler tillid til professionerne. Yderligere spørger Næstformanden i DSR, DOS i vores interview: *"Hvor skal professionens loyalitet ligge?"* Og hun peger på at der mangler en værdi- og en demokratidebat?

De nye styreformer skaber problemer for den offentlige sektor, men er det ikke en problematik, der altid vil opstå i forbindelse med omstruktureringer og reformer?

I vore interviews har der været en gennemgående opfattelse af, at bureaukratiseringen er vokset betragteligt, at reformiveren ikke har styrket men gjort det vanskeligere bare at fastholde kvaliteten af arbejdet. *"Hvorfor skulle vi have en ny uddannelsesreform, når den gamle endnu ikke var evalueret?"* – spørger Studievejlederen KVH.

Endvidere har der også været enighed om, at der er et misforhold mellem ansvar og kompetence/mulighed for at tage beslutninger, simpelthen fordi der er tale om top styring af beslutningsprocesserne, og at der i mange tilfælde ikke er gennemsigtighed i de politiske beslutningsprocesser/top styringen. Der er enighed om, at det er nødvendigt med en form for "gennemsigtighed" af den offentlige sektor af hensyn til den demokratiske kontrol, men ingen mener at vi skal tilbage til "gode gamle dage". Jo længere ned vi kommer i styringshierarkiet jo større er utilfredsheden med graden af kontrol og manglende indflydelse på beslutningerne og dermed på virkningerne af "low trust" problematikken.

Når borgeren i retorikken tilbydes frit valg, og måske ikke har et reelt valg, eller ikke er i en tilstand, eller er i stand til, at fortage et valg, handler professionerne så formynderisk når de udfører deres omsorgsarbejde? Hvordan skabes innovation og nytænkning når der er mistillid og topstyring? Hvordan kan velfærdssamfundet bevare sin legitimitet, hvis den ikke styres via demokratiske beslutninger, men via markedsdemokratiet? De ændrede styringsrationaler medfører tydeligvis en række modsætningsforhold som vi kan opstille i følgende paradokser, der kan angive en ramme om den centrale i problematik i de ændrede forhold i den offentlige sektor:

- 1) Frit valg i retorikken contra mere formynderi i praksis.
- 2) Kraftig styring og fald i innovationen.
- 3) Markedsgørelse contra deltagelsesdemokrati.

Disse paradokser vil vi behandle nærmere i det følgende.

Frit valg/formynderi:

"Professionernes magt anses for at være for stor, de opleves som formynderiske og dyre. Magt positionen skal ændres via markedsliggørelse og ledelse med stort L" (Gleerup:2007). Den liberale regering ønsker mere magt til den enkelte borger og mindre magt til staten (den offentlige sektor og professionerne). Regeringen ønsker at magtfordelingen ændres via "frit valg" til borgerne til bl.a. til at kunne vælge mellem de offentlige udbydere i konkurrence med hinanden og til at kunne vælge en privat udbyder, altså en markedsliggørelse. *"Metaforen om mennesket før syste-*

merne og den positive værdiladning af et "frit valg" medfører, at der ikke har været sat tilstrækkeligt fokus på de negative virkninger af, at der på velfærdsområder tilbydes frit valg. Det frie valg forventes at gøre institutionerne mere modtagelige (responsive) overfor borgerne, og konkurrencen skulle medføre at prisen bliver lavere og udbuddet større"(Greve:2005:19).

Men får borgerne reelt et frit valg, og til hvilke omkostninger? En af forudsætningerne for frit valg er, at der er valgmuligheder dvs. flere udbydere af en ydelse, eller bare det at der er udbydere (fx i udkantsområderne). Dette kan betyde, at den offentlige sektor vil være nødsaget til at opretholde institutioner, som der ikke nødvendigvis er tilstrækkelig efterspørgsel efter, for at fastholde muligheden for et valg. Det vil sandsynligvis ikke være samfundsmæssigt acceptabelt ikke at have et beredskab til at klare akut syge, selvom frit valg i en periode havde udkonkurreret offentlige sygehuse. Konflikten mellem et stort udbud og faglig bæredygtighed kan derfor komme på tale, og det kan også være prisen for udbuddet bliver høj. Samfundsmæssigt kan dette få store økonomiske konsekvenser, idet udgifterne til f.eks. opretholdelse af udbud i yderkantsområderne kan blive meget omkostningsfuldt og den faglige kvalitet kan være svær at opretholde. (Greve:2005).

For at borgeren, har et reelt valg er det også nødvendigt at der er fuld gennemsigtighed over valgmulighederne, hvilket blandt andet indebærer, at institutionerne udarbejder dækkende informationsmateriale. Dette arbejde kræver, det i grunden rimelige krav, at professionerne bliver i stand til at italesætte deres fag og faglighed, men det har samtidigt medført at bureaukratiet er vokset betydeligt, og det har ydermere medført et ikke ubetydeligt pres på de manglende hænder i den offentlige sektor. Den ønskede dokumentation medfører en kvantificering af arbejdet dvs. et krav om at kategorisere og standardisere sproget og arbejdsindholdet. Omsorgsarbejdet er dog svært at omsætte til standardiseret sprog, da omsorgs arbejde er kvalitativt og kontekst afhængigt. Forsøget er gjort inden for hjemmeplejen, bl.a. med projektet "fælles sprog". Evaluering af projektet har været, at omsorgsarbejdet er blevet usynligt, plejen er blevet tidsbestemt og upersonligt, med stor utilfredshed til følge for både borgerne og omsorgspersonalet.

Undersøgelsen viser, at der med standardiseringen og kategoriseringen af borgens behov bliver en mangel på professionelt og individuelt skøn, brugerne objektiveres og depersonaliseres". (Petersen og Smith:2003). En paradoksal konsekvens af en styringslogik der skulle give magt til den enkelte borger, gennem "frit valg".

"Konsekvensen af et objektsyn kan være ekspertvælde og ansvarsovertagelse" (Eliasson: 1995), hvorved brugeren oplever at blive umyndiggjort. Dette er i modstrid med målsætningen om individuelt tilpasset hjælp og frit valg til borgeren. En anden problematik er at "frit valg" kræver at: "brugeren skal bringes i en situation hvor de kan besidde det nødvendige overskud, og hjælpes til, i det omfang det er nødvendigt, for at forstå den indimellem komplicerede information"(Greve:2005).

De fleste mennesker vil på en række områder næppe være i stand til at afgøre, om de har brug for den ene eller anden specialiserede serviceydelse eller medicin. *"Erfaringerne er, at frit valg især er muligt for personer med høj indkomst. Lang uddannelse eller psykisk overskud. Dermed kan frit valg også indebære en øget ulighed i samfundet, især forstået som ulighed i retten til reelt at træffe beslutninger med konsekvens for ens eget daglige liv."* (Ibid.:31).

At hjælpe brugerne til at forstå og håndtere valgmuligheder, rummer en del af det omsorgsarbejde sygeplejerskerne varetager. Det er en balancegang at varetage dette arbejde ud fra borgerens behov uden at være "formynderisk". Det er derfor et voldsomt angreb på professionsidentiteten at være formynderisk. Hvem er det der skal hjælpe de syge og svage til at træffe "et frit valg"?

Når styringslogikkerne er bygget på "low Trust" og markedsliggørelse, fremkommer der et stort dilemma for professionerne. I kraft af autorisationen og uddannelsen til sygeplejerske kunne man formode at der er givet en beføjelse til at handle ud fra en faglighed og en forpligtigelse til at handle af hensyn til almenvellet ud fra politisk fastsatte målsætninger.

Kraftig styring/fald i innovation:

Innovation, (af latin - innovatio – fornyelse). Betyder udvikling af en ny ide og dens realisering i praksis. (Encyklopædi 1997: 9/398). Denne definition af innovation indbefatter altså ikke direkte et økonomisk sigte. Ud fra denne definition kunne det hævdes at den offentlige sektor er innovativ, og samtidig kunne det hævdes at innovation, for at være skabende, må indbefatte inddragelse af medarbejdernes kendskab til arbejdsprocesserne og deres viden indenfor det område de arbejder med.

FTF har foretaget en lederpanelundersøgelse, hvor 1.300 skoleledere, ledere af børneinstitutioner, ledende sygeplejersker, fysioterapeuter og andre FTF-ledere ansat i stat, regioner eller kommuner, bliver spurgt til innovation på deres arbejdspladser (Resonans nr.5: 2007). Undersøgelsen viser at FTF-lederne gerne vil skabe innovative arbejdspladser.

"Lederne er gode til at lytte til deres medarbejdere, fordi de selv er uddannet i faget. Og både medarbejdere og ledere er interesseret i faget, og alle parter gør faktisk også deres arbejde godt", siger lektor og cand. scient. John Storm Pedersen, RUC.

Formanden for FTF udtaler: *"Hvis den lokale innovation for alvor skal kunne bruges, så kræver det, at vi skaber nogle rammer på arbejdspladserne, så der bliver tid og plads til at tænke nyt og få sat ideer i system. Med de stramme offentlige budgetter, der er på de fleste offentlige arbejdspladser, er der i dag nærmest ikke luft til for alvor at få skabt bedre systematik i forhold til innovation med mindre ressourcerne tages fra en driftsopgave. Politikerne er nødt til at give mulighederne for nogle bedre rammer til de lokale ledere, så der for alvor kan satses på kreativitet og nytænkning, hvis innovationen skal være med til at fremtidssikre velfærd i Danmark",* siger Bente Sorgenfrey.

Hun henviser til en tidligere undersøgelse, som FTF foretog sidste år blandt pædagoger, fysioterapeuter, socialrådgivere og andre FTF-grupper (ibid.) Her svarede 85 procent, at de gennem de seneste to år har fået flere arbejdsopgaver, uden der var blevet tilført flere ressourcer. Undersøgelsen viser også, at næsten otte ud af ti ledere peger på, at medarbejderne i høj grad er vigtige aktører i forhold til at få udviklet nye måder at løse opgaverne på.

John Storm Pedersen påpeger *"at den offentlige sektor er meget innovativ, hvis man måler innovation i nye ydelser eller produktion af nye ydelser - også selv om den ikke får penge ud af det"* (MPP sommerskole 2008).

Ovenstående står i modstrid til den kraftige topstyring vi har set indført i den offentlige sektor. Professor Tim Knudsen, forfatter til bogen *"Fra folkestyre til markedsdemokrati"* skriver: *"Kommunerne skal levere de ydelser, som landspolitikkerne lover. Og hvis de overskrider deres budgetter, er finansministeriet blevet tildelt autoritet til at gribe ind. I det hele taget er finansministeriets indflydelse vokset markant siden 1973. Finansministeriet har overtaget forhandlingerne med kommunerne fra Indenrigsministeriet, ledende embedsmænd i andre ministerier rekrutteres fra finansministeriet, og New Public Management som styringsstrategi i den offentlige sektor er blevet introduceret fra finansministeriet. Markedsdemokrati betyder også, at den finansministerielle tænkning synes at have etableret herredømme over styringen af hele velfærdsstaten, beskriver Knudsen. "Selv om de færreste i deres hverdag virkelig tror på, at deres medborgere, kolleger, venner og familie er totalt styret af en drift til at*

optimere deres personlige indtjening, styrer den økonomiske tænkning enevældigt i den offentlige diskussion om velfærdsstatens styring af borgerne". (Knudsen:2007).

Der opstår altså et paradoks ved anvendelse af en kraftig topstyring, og ved en tendens til "low trust" til institutioner og medarbejder. Med andre ord er det nødvendigt at slække på en kraftig topstyring, og inddrage medarbejderne for at få skabt innovation. Dette gælder både for det private og det offentlige arbejdsmarked.

Det er væsentligt at forstå, at innovation omfatter en proces, der bearbejder den nye viden og genererer nye idéer, hvoraf de bedste udvikles til nye muligheder. Ofte opstår de nye muligheder i krydsfeltet mellem forskellige typer viden, eller når kendte elementer kombineres på nye måder. Et typisk eksempel kunne være en udvidet erkendelse af brugernes behov kombineret med nye færdigheder eller teknologiske muligheder i organisationen, svarende til den såkaldt brugerdrævede innovation.

Markedsdemokrati /deltagelsesdemokrati:

Demokratibegrebet kan med Foucaults ord betegnes som en flydende betegnelse. For demokrati er ikke bare demokrati, men kan eksempelvis både forstås som en livsform, hvor borgerne deltager i forvaltningen af fælles interesser og som en styreform, hvor borgerne kan kontrollere politikernes forvaltning af de fælles interesser. Der skelnes ofte mellem tre typer af demokrati: 1) Direkte demokrati, 2) Deltagerdemokrati og 3) Demokratisk elitisme (Sociologisk leksikon 1998).

Direkte demokrati lægger vægt på borgernes direkte deltagelse i beslutningsprocessen. Denne form for demokrati tilstræbes undertiden gennemført i frivillige organisationer eller sociale bevægelser, men folkeafstemninger kan også ses som et eksempel/ forsøg på udmøntning af denne demokratiform. Deltagerdemokrati lægger vægt på individets deltagelse i beslutningsprocesserne ud fra to argumenter. Det ene er, at det skaber bredere kontrol med de vigtigste afgørelser i samfundet. Det andet er, at det socialiserer individet til demokratiske værdier. Demokratisk elitisme indebærer, at folket vælger nogle repræsentanter, som herefter styrer samfundet (Ibid.). Demokratisk elitisme er en variant af konkurrencedemokratiet, hvor det er de forskellige politiske eliter i samfundet der i kraft af deres magt og kapacitet besidder en naturlig ret til at konkurrere om folkets gunst. De politiske eliter holder dermed hinanden i skak til samfundets fælles bedste.

Tim Knudsen siger i sin bog fra folkestyre til markedsdemokrati: *"Udviklingen har favoriseret elitære, professionelle politiske partier, der gebærder sig som virksomheder på et marked. Det betyder langt fra det repræsentative demokratis død. Men det tegner konturerne af et samfund, der er klart opdelt mellem en elite og konkurrerende professionelle politikudbydere og en masse af passive demokratiforbrugere."* (Knudsen:2007). Markedsdemokratiet er baseret på forbrugerens valg og er en variant af konkurrencedemokratiet, hvor politik ses som et produkt (ganske som i et supermarked) politikerne udbyder og som vælgerne så køber ved at stemme på dem. Hvis produktet ikke er godt nok vælger vælgerne et andet produkt. Offentlighedens funktion bliver derfor at sikre informationer, f.eks. om de offentlige serviceydelser, så individet kan foretage et "rational choice".

Deltagerdemokratiet og markedsdemokratiet adskiller sig fra hinanden på en række afgørende punkter, hvor deltagerdemokratiet gennem dialogen som nævnt vil nærme sig den almene interesse, ser markedsdemokratiet muligheden for at maksimere varetagelsen af egeninteressen som det afgørende. *"Forståelsen af velfærdsstaten som et spørgsmål om social fordeling og gensidig social forskning konkurrer i dag stærkt med nye definitioner af velfærdsstaten som et spørgsmål om social service og social investering. Indenfor disse nye forståelsesrammer konstitueres borgerne hverken som medborgere i et repræsentativt demokrati eller som deltager i et direkte demokrati, men som kunder eller som "aktionærer"* (Hjort:2008:100).

Markedsdemokrati betyder ikke kun, at velfærdsstaten udlægges som en koncern. Det indikerer også en relation mellem politikerne og borgerne. For professionerne betyder markedsdemokratiet, at de skal se medborgeren som en kunde, der har rettigheder til at købe den "vare", der udbydes, og ikke nødvendigvis den "vare" der er brug for. Det sociale aspekt har dermed trange kår.

"Staten ser borgerne som arbejdskraft, der skal optimeres gennem uddannelse og arbejdsmarkedspolitik. Overgangen fra velstandsstat til social konkurrencestat betegnes også som en overgang fra welfare til workfare. Den universelle omsorg erstattes af adfærdsregulering og målrettede bestræbelser på at gøre den enkelte i stand til at klare sig på arbejdsmarkedet. Det betyder, at kravene til de ledige skærpes, og omsorgen får karakter af disciplinering" (Knudsen:2007). Tim Knudsen siger endvidere, at der er demokratisk betænkelige aspekter ved en velfærdspolitik, hvor rettigheder gradueres efter status på arbejdsmarkedet. De, der er økonomisk marginaliserede, bliver også demokratisk pressede.

Det er dermed, i en social konkurrencestat, vanskeligt at *legitimere omsorg* for dem, der ikke er produktive. Dette bringer velfærdsprofessionerne i konflikt med deres etiske grundantagelser.

Set i et professionsperspektiv sker der en sammenvævning af politik økonomi og faglighed, og der mangler efter vores opfattelse en offentlig debat om hele dette spørgsmål.

3.5 Sammendrag

Vi har påpeget flere paradokser der fremkommer af den nuværende styringstænkning og vi har gennem vore interviews fundet at aktørerne oplever en kraftig top - down styring. Økonomistyringen er blevet den styreform, hvor effektivitetsidealene konstrueres, hvor økonomernes strategier lægges og ressourcerne fordeles, hvor de faglige udviklingsrum defineres, og hvor de produktivets-skabende standarder sættes i system. Kort sagt hvor magten fordeles. Men har økonomistyringen bidraget til at gøre den offentlige sektor mere værdi-skabende set i et samfundsperspektiv? Selvom økonomistyringen har fået stor opmærksomhed, er værdien af den offentlige produktion, set med borgerens øjne ikke øget? (Busch et al. 2005). Vedligeholdelsen af skolernes svigtes, ventelisterne forøges, udbrændtheden hos personalet øges, velfærden falder osv. *"I takt med at NPM logikken og standardiseringen er blevet dominerende i den offentlige sektor, og i takt med, at de offentlige institutioner i stadig større grad får fastlagt deres produktion, bliver det vanskeligere for borgere og politikere at blande sig i, hvad der egentlig foregår. Dette kan vise sig, at blive et demokratisk problem"*. (Busch et al. 2005).

Det er i høj grad vores opfattelse, at der er behov for, at offentlige ledere, økonomer, fagfolk, brugere af offentlige institutioner og ikke mindst de folkevalgte politikere begynder at diskutere forvaltningspolitikken samfundsmæssige problemstillinger. Det er nødvendigt med en demokrati- og værdidebat.

Politikerne skal tage aktivt ansvar for samfundets værdimæssige udvikling. Borgerne skal opleve sig selv som aktive aktører i værdidebatten og offentlige medarbejdere, skal kunne opleve, at deres udviklingsrum og handlemuligheder udvides gennem deres faglige og sociale involvering. I modsat fald vil de vælge at arbejde i andre mere spændende sektorer. Den responsive stat er udraderet og nu har vi i stedet fået en markedsstyret offentlig sektor - medborgeren, brugeren, eleven, den studerende ser ikke meningen med at deltage i det formelle almindelige demokrati.

4 Professioner og sygeplejersker

Der er en markant mangel på sygeplejersker og fremskrivninger viser, at dette voksende problem i fremtiden vil være en alvorlig trussel, hvis der skal opretholdes en rimelig velfærd. Det er væsentligt at fokusere på rekruttering til sygeplejefaget, for at modvirke denne tendens.

"Resultaterne viser, at under forudsætning af et uændret søgemønster hos unge, vil ansøgningen og optaget til professionsbacheloruddannelserne ikke stige mærkbart i de kommende ti år. Det vil med andre ord sige, at voksende ungdomsårgangene ikke vil kunne garantere et betydeligt højere optag på UCSJ's uddannelser. Dette har i særdeleshed betydning for de uddannelser, som i forvejen er hårdt ramt af lavt optag og stort frafald". (Sidste nyt fra UCSJ d. 27. juni 2008)

I det efterfølgende søger vi at belyse nogle grundlæggende spørgsmål om professionsbegrebet for at forstå professionernes udvikling, professionsidentiteten og det krydspres professionerne befinder sig i.

4.1 Professionsbegrebet

Professioner har eksisteret siden 1000-1100 tallet. De 3 klassiske professioner er faggrupper som læge, jurist, præst. De 3 professioner har traditionelt været brugt som eksempel på spørgsmålet om hvad en profession er, og i dag er de betegnet som de klassiske professioner. De klassiske professioner forenes af, at de har tydelige eksamensordninger, at eksamen leder til en legitimation som giver indehaveren ret til at udnytte standens kundskabsmonopol i arbejdet med klienter, at arbejdet styres af eksplicite regler, hvilke er af en sådan art, at den professionelle vil risikere retsligt efterspil, hvis der sker brud på reglerne.

Det særlige ved professioner i forhold til alle mulige andre specialiseringer var, at udøverne af disse erhverv gennem kollegial kontrol med kvaliteten af arbejdet og med rekruttering til faget tilkæmpede sig en særlig status og anerkendelse. Uddannelsesaspektet blev en integreret del af problematikken om professioner, idet uddannelsesniveaet har været afgørende for at klassificere de klassiske professioner i samfundet. Omkring 1800-1900-tallet har et antal professioner fået en lignende status for eksempel sygeplejersker, lærere, tandlæger, dyrlæger og politimænd med flere. Disse betegnes de nye professioner, velfærdsprofessioner eller semiprofessioner, og de består af veluddannede personer defineret ved, at de har en mellemlang eller lang videregående uddannelse ovenpå deres gymnasiale eksamen. Den svenske professionsforsker Staffan Selander mener at semiprofessionerne er 2. generationsprofessioner, og han sidestiller fagene med semi- professioner fordi udøverne mangler kundskab udviklet indenfor eget felt. (Selander1993:16-23). Vi har valgt at anvende betegnelsen

velfærdsprofessioner, for at fastholde at professionerne bekender sig til velfærdssamfundet.

De mellemlange videregående professionsuddannelser er underlagt professionssociologiens klassiske skelnen mellem de klassiske professioner og velfærdsprofessioner. Velfærdsprofessioner karakteriseres inden for denne tradition som praktiske fag, der udøves via erfaringsbaserede vidensformer, mens de klassiske professioner er karakteriseret ved at have en synlig og eksplicit videnskabelig basis, der både er grundlag for den professionelle viden og de professionelle metoder. Staffan Selander (ibid.:18), beskriver her første og anden generationsprofessioner. En klassisk eller førstegenerationsprofession, som fx lægeprofessionen, er en profession par excellence og defineres ved at have systematisk teori, autoritet, etiske regler og egen kultur samt ved at være underlagt samfundsmæssige sanktioner. Selander beskriver 2. generationsprofessioner, som han identificerer ved fire elementer: kundskab, status, forskning og kontrol over professions-udøvelsen, som tilsammen udgør elementerne i professionaliseringsprojektet. (ibid.:22). Kritikken fra Sygeplejefaget mod Selander er, at han ser på to udviklingstendenser, der kan relateres til sygeplejefaget, nemlig én mod videnskabeliggørelse og én mod profession. Vejene til de to udviklingsprocesser er ikke nødvendigvis et enten-eller, men kan være et både og. *"Førvidenskabeligheden af et fag stræber mod rationaliseret kundskabsanvendelse og kundskabsprofession. Det betyder, at stadig flere fag successivt får en systematisk og en abstrakt kundskabsbasis, samt at fagene stræber efter selv at producere den kundskab, som vedrører udøvelsen af faget"*. (Overgaard:1997)

Denne kamp er medvirkende til at anden-generations professionerne eller velfærdsprofessionerne har akademiseret deres uddannelser, især lærer og sygeplejersker har markeret sig på dette område.

I sociologien hersker der en vis enighed om, at professioner er at forstå som afgrænsede grupper på arbejdsmarkedet, hvis viden har væsentlig samfundsmæssig betydning. De dominerende tendenser indenfor professionssociologien udgår fra de vilkår som professionerne udviklede sig under i Storbritannien og i USA. De to dominerende tendenser indenfor den anglosaksiske professionssociologi, funktionalismen og nyweberianisme, har medført måder at se professioner på som stadig er meget indflydelsesrige.(Abbott 1988,Fibæk Laursen 2005, Hjort 2005).

Udgangspunktet for funktionalismen er Talcott Parsons almene samfundsteori (Østerberg 2003, Hjort 2005), hvori alle elementer i samfundet, dvs.

institutioner, normer, eller adfærd, betragtes ud fra deres funktionelle betydning for, at samfundet kan hænge sammen. Parsons har et positivt syn på professioner og står for en "high trust" tilgang til professionerne (jf. Hjort:2005). I denne funktionalistiske forståelse af professioner er der tale om en samfundsmæssig delegation af bestemte nødvendige samfundsmæssige funktioner, som professionerne overtager og udøver gennem kollegial kontrol. Endvidere mener Parsons, udfordres de professionelle af et altruistisk videnskabsideal. Professionerne tjener almenheden uden egeninteresse.

Overført på professionsfeltet kommer det "at tjene almenheden" til udtryk i den professionelle etos, professionsudøveren tjener sin legitimering via samfundsnyttens i det arbejde der udføres.

Når et samfund ses som et system, så mente Parsons, at enhver forandring af systemet er en form for selvforsvar. Det vil sige, at en forandring i eller af en organisation eller fremvækst af en ny institution indebærer, at samfundet forsøger at finde en ny ligevægt. I denne funktionalisme er professionerne eksperterne, og de har ingen over sig i hierarkiet på grund af deres kundskabsmonopol. Kun kollegaer har mulighed for at bedømme rigtigheden i den professionelle arbejde. (Parsons 1968, Hjort 2005, Jensen 2004, Fibæk Laursen 2005, Larsen og Hedegaard 2007).

Funktionalismens videnskabsoptimisme passede fint med udviklingen af velfærdsstaten i efterkrigstiden.

Med de økonomiske og sociale kriser, som opstod i de vestlige lande i 1970'erne, opstod der et skeptisk syn på det funktionalistiske og naive syn på professioner, som Parsons stod for. Der blev sat spørgsmålstegn ved de professionelle handlen og på den påstand, at professionerne drives af et ønske om at virke for almenhedens bedste og ikke for egen mulighed for at opnå status og legitimitet.

Dette bringer os videre til Max Webers mere "Low Trust" syn på professioner. I Max Webers almene teori udelukker en gruppe mennesker andre grupper via forskellige magtstrategier for at opnå sociale og økonomiske privilegier (Weber, K. i Hjort:2005; Østerberg:2003). Max Weber så professionerne som et kerneeksempel på, at bestemte grupper, ved at forfølge deres egne synspunkter medvirkede til modernisering af samfundet som helhed. Karl Marx (1818-1883) beskrev gennem konfliktperspektivet hvordan der findes konkurrerende grupper i samfundet der kæmper om magten. Max Weber beskriver også denne udvikling, men også at udviklingen sker gennem udvikling af ideer og ikke kun gennem økonomiske

forandringer som Marx mente (Moos, Krejsler og Laursen 2004, Hjort, 2004).

Centralt i Max Webers forståelse af professionerne er begrebet "lukning" eller på engelsk "social closure". (Weber 1947, i Andersen og Nordgaard 2002). Professionen ses her som en faggruppe, der har formålet at tage monopol på at udøve bestemte erhvervsfunktioner. Professionen er således optaget af at lukke andre faggrupper ude fra de erhvervsfunktioner, som professionen udøver. Hvis vi ser på situationen i dag, er de faglige organisationer ofte stærkt tilstede i håndhævelsen af faggrænserne. Eksemplerne er talrige og velkendte: læger overfor sygeplejersker, sygeplejersker over for sygehjælpere, lærere over for pædagoger, pædagoger over for pædagogmedhjælpere, blot for at nævne nogle af de mere oplagte eksempler.

Målet med professionens ønske om at tilkæmpe sig et monopol inden for et område er ifølge Max Weber begrundet i professionens interesse i at opnå social status. Måden hvorpå professionerne opnår monopol på, inden for et givent område, er gennem viden og uddannelse. Professionen opnår således en samfundsmæssig autorisation gennem et videns-monopol, hvor den relevante viden formidles til de kommende medlemmer af professionen gennem formel uddannelse. Både i den Parsonske og den Weberianske tilgang er det beskrivelser af idealtyper.

Denne forståelse af professionerne skal ses i sammenhæng med Webers generelle beskrivelse af mekanismerne i den samfundsmæssige udvikling, hvor sociale grupper tilkæmper sig magt og privilegier og anvender den tilkæmpede magt til at udelukke eller ekskludere andre grupper fra at opnå de samme belønninger eller privilegier. (Moos, Krejsler og Laursen 2004, Hjort 2005/2006).

Katrin Hjort, som er en fremtrædende professionsforsker i Danmark, har følgende definition og syn på professionerne:

"At være professionel bygger på en særlig specialiseret og videnskabeligt funderet viden, en særlig kunnen og en særlig villen. Dvs. en særlig ekspertise i håndtering af komplicerede flertydige og permanent foranderlige situationer og en særlig etisk eller social forpligtigelse til at arbejde for klientens bedste, dvs. til et større formål end sig selv". (Hjort, 2006).

Den særlige villen kommer til udtryk ved at det professionelle arbejde forudsætter en særlig etisk og social forpligtigelse til at arbejde for klientens, patientens og elevens bedste. Professioner udvikles hele tiden i den sociale, økonomiske og politiske sammenhæng de indgår i. *"Professioner kommer og går i takt med historiske forandringer"*. (Abbott:1988). Derfor er der stor forskel på, hvordan en profession opfattes og ser sig selv i dag

sammenlignet med for 20-30 år siden, hvor udbygningen af velfærdsstaten betød etableringen af en række professioner med relativt stor autonomi indenfor faglige og etiske standarder.

Nu presser professionernes forskellige interesser i stigende grad på for at få indflydelse på disse standarders indhold og kvalitet. Samtidig er nye organisationsstrukturer og styringsprincipper på såvel offentlige som private arbejdspladser med til at ændre vilkårene for professionsudøvelsen. Ligesom den stadig hurtigere vidensudvikling løbende får såvel professionsudøvere, som andre til at stille spørgsmålstejn ved anvendte metoder og teorier.

4.2 Professionalisering eller deprofessionalisering

Et interessant spørgsmål er, om der i forbindelse med moderniseringsprocessen er tale om en professionalisering eller en deprofessionalisering. Svaret afhænger blandt andet af professionsdefinitionen.

"Professionsbestræbelserne i den offentlige sektor i dag kan forstås både som, at de forandringsprocesser der gennemføres ikke kun er professionalisering, men også deprofessionalisering forstået som reducerede muligheder for at efterleve de faglige, sociale og etiske standarder, professionen bekender sig til" (Hjort 2005:89).

Der er blandt nordiske professionsforskere enighed om, at der er negative effekter af moderniseringen af den offentlige sektor for professionsudøvere og for modtagerne af ydelserne. *"Betingelserne for omsorg (care-giving) er forandret"* (Dahl og Eriksen 2005).

Wärness, som er norsk professions og feministforsker mener, at når man finder eksempler på, at der vil blive foretaget god sygepleje, er det på trods af de forandrede betingelser for den offentlige sektor (ibid.). Wärness hævder, at bestræbelserne på at forbedre kvaliteten af sygeplejen (care) i forandringsprocesserne måske har den utilsigtede effekt at formindske kvaliteten af sygeplejen og i stedet skabe "quasi-quality", idet det ikke er en reel kvalitet, der skabes. NPM og den spidsfindige rationalitet fører til en paradoksal udvikling. En øget ret til frit valg og lovgivende rettigheder modsat den uintenderede effekt af "quasi-quality". (Ibid.: 197).

NPM betyder et afgørende brud med styringsformerne i den klassiske velfærdsstat og dermed et afgørende brud med den rolle semiprofessionerne har spillet i velfærdskonstruktionen.

NPM er baseret på "low trust", hvor styringen er baseret på formaliserede kontrakter mellem de forskellige lag i forvaltningspyramiden med standardiserede kvalitetsmål. Det faglige niveau er tidligere blevet bedømt og udviklet gennem kollegial kontrol og lovgivning. Den nuværende akkreditering og evalueringsdiskurs har til hensigt at mindske professionernes autonomi og skabe gennemsigtighed med fagligheden, således at den enkelte borger bliver i stand til at træffe valg. Dette står i modsætning til den funktionalistiske optik hvor professionerne er eksperterne, og de har ingen over sig i hierarkiet på grund af deres kundskabsmonopol. Kun kollegaer har, som beskrevet, mulighed for at bedømme rigtigheden i den professionelle arbejdsopgave.

Indenfor den nyere angelsaksiske organisations- og ledelsesteori, som NPM bl.a. trækker på, ser man f.eks. de forskellige faggruppers professionaliseringsbestrebelse som en hæmsko for professionalisering af organisationen som helhed, forstået som alle medarbejders vilje til at distancere sig fra varetagelsen af egne personlige og faglige interesser til fordel for en bekendelse til organisationens overordnede strategiske formål. (Pedersen 2004, Hjort 2005). Dette passer fint med den weberianske professionsoptik.

De offentlige organisationer som er politisk styret, og er en delvist markedsbaseret virksomhed, må være i stand til at afbalancere politiske, økonomiske, faglige, medarbejder – og klientorienterede hensyn under ét, hvis den vil sikre sin manøvreduktighed og forøge sine overlevelseschancer. (Pedersen 2004). Det centrale spørgsmål bliver ikke "hvordan redder vi dette liv (underviser vi denne elev?), men: "hvordan prioriterer vi vores ressourcer, så vi får det optimale sundhedsmæssige eller uddannelsesmæssige output ud af vores anstrengelser eller investering ". (Hjort 2005:99).

I store dele af det private erhverv er der ikke i samme grad af kollegialt sammenhold og loyalitetsfølelse med erhvervet eller det faglige fællesskab. Loyalitetsfølelse gælder i højere grad den aktuelle arbejdsgiver og kollegaerne. Professionerne er, som vi tidligere har beskrevet via professionsidentiteten, i høj grad loyale overfor deres faglighed, og de identificerer sig i lang mindre grad med deres arbejdsgiver eller den institution, de er ansat i. Et medarbejder/aktørteoretisk, og et ledelsesorienteret/organisationsteoretisk perspektiv på professionalisering hænger altså ikke nødvendigvis sammen. Når de velfærdsprofessionelles faglige organisationer som led i en professionsstrategi f.eks. satser på synliggørelse og dokumentation af arbejdet, så kan det umiddelbart forenes med en led-

sesmæssig interesse i den form for organisationsprofessionalisering, der indebærer en strammere styring, herunder en øget registrering for at kunne regulere ressourceforbruget mest effektivt. Det interessante bliver så, i hvilket omfang professionaliseringsstrategierne kommer til at fremme kvaliteten af de offentlige ansattes arbejdsliv og arbejde, og dermed i et professionsteoretisk perspektiv fremmer professionaliseringen, og i hvilket omfang de kommer til at bidrage til mere stress og rutinearbejde og færre muligheder for kvalificeret kontakt med klienterne, hvilket i en professionsteoretisk synsvinkel vil virke deprofessionaliserende. Hvad der i den ene optik kan forstås som professionalisering kan i den anden optik forstås som deprofessionalisering.

Men hvad sker der med professionaliseringen set i et organisationsteoretisk perspektiv?

Organisationen er fokuseret på at sikre sin overlevelse, og derfor er det væsentligt at effektivisere, rationalisere, og relatere sig til kundernes behov. Effektiviserings – og rationaliseringsbestrebelse i den offentlige sektor markerer sig indenfor 2 områder.

1. Løbende at udvikle den billigste arbejdsproces, som sikrer den ønskede kvalitet. Fx via modulisering og standardisering. Ønsket er at opnå rutinearbejde. Begrebet fordisme er knyttet hertil.

2. Der ønskes en høj arbejdsintensitet. Dette opnås via indførelse af præstationsfremmende lønsystemer (ny løn) eller kontraktansættelser og normer for mindste ydelser. Begrebet taylorisme er knyttet hertil. (Jensen og Rosendal Jensen, 2007).

Arbejdet med mennesker i sundhedsvæsnet og i det sociale felt indebærer megen menneskelig kontakt og dermed ofte et stort tidsforbrug. Det opskruede tempo og de høje forventningskrav kan opleves som et stort arbejdspress.

"Oplevelsen af for stort arbejdspress kan lattes ved at støtte organisationsformer og ændringer, der skaber klarere retningslinjer og blotlægger mindstekrav eller forventninger. Det betyder nemlig at engagementet kan nedtones, aktøren kan deltage mindre intens i feltet. Aktøren kan i nogle tilfælde ty til rutineløsninger. Klare mål og standarder kan på den måde virke mindre belastende og føles som en lettelse fra et totalt engagement". (Rosendal Jensen og Jensen 2007:115). Dette organisationsperspektiv kolliderer på en række områder med et medarbejder eller professionsteoretisk perspektiv. Det er fristende at spørge om det er denne medarbejderindsats der ønskes i den offentlige sektor?

"Pleje og omsorgsopgaver standardiseres og ydelsesorienteres i stedet for person og procesorienteres hvilket giver et overskud af viden og faglighed. Når plejearbejde fragmenteres, tayloriseres og manualiseres i stedet for at udføres som selvstændig opgaveløsning, sker der en deprofessionalisering." (Ahrenkiel, Dybbroe og Sommer 2007).

4.3 Vidensudvikling:

Moderniseringen og de forandrede styringsformer i den offentlige sektor er en væsentlig årsag til den store fokus på viden og skabelsen af ny viden. Professionerne må ligesom det øvrige samfund forny sig, og følge med udviklingen. Der er dog det særlige forhold at professionernes legitimering og finansiering er samfundsbaseret. Derfor må professionerne i særlig grad udvikle sig med samfundsudviklingen, de politiske målsætninger, og den viden der efterspørges. Moderniseringen rummer mange nye udfordringer, og dermed også muligheder for fornyelse og skabelse af ny viden. Ændringen af styringsformerne åbner for nye legitimerings- og set i et Bourdieu perspektiv for nye positionskampe. Professionerne skal, udover i indbyrdes positionskampe, i dialog og forhandling med nye med- og modspillere, herunder med en ny type forvaltningsrationalitet, der ikke automatisk anerkender professionernes faglige standpunkter. Der er behov for italesættelse, evidensbaseret og dokumentation af det faglige arbejde, og ikke mindst er der behov for vidensudvikling.

"Den responsive stat" som begreb bygger på ideen om at velfærds-samfundet ikke som den traditionelle velfærdsstat skal styres centralt politisk på baggrund af forestillingen om den enkelte borgers rettigheder og pligter, men at den heller ikke kun kan baseres på markedsbetingelser. I den ideelle form er, den responsive stat en stat i reel dialog med sine brugere" (Hjort 2004).

I forbindelse med den danske kvalitetsmodel er der indført krav om evidensbaseret. Den efterlyste viden der skal bidrage til gennemsigtighed over det faglige arbejde stemmer ikke nødvendigvis sammen med den form for faglig viden og tænkning som professionerne har baseret deres arbejde på. Indimellem kan samtalen blive komisk: Ex. "Kan du dokumentere værdien af tidlig mor/barn kontakt på en neontalafdeling?".

Under alle omstændigheder åbner kravet om evidensbaseret og evaluering op for nye kampe om, på hvilket grundlag og på hvilke værdier viden skal baseres. *"Det er påpeget, at der ikke længere findes en apriorisk faglighed, der kan begrunde professioner, eller som professionel identitet kan bygges omkring" (Gibbons m.fl. 1994).*

Gibbons taler om, at traditionelle vidensproducerende instanser (forskning) taber betydelig terræn i forhold til "modus 2"-viden. Modus 2-viden er tættere på de problemer, der skal løses, fordi den produceres i virksomheder og i organisationer. Denne viden er i kraft af sin genese direkte sensitiv overfor samfundsmæssige problemer, behov og krav. Velfærdsprofessioner er traditionelt modus 2-vidensproducerende, mens universitetets forskere traditionelt er modus 1 vidensproducerende.

Gibbons m.fl. har lanceret begrebet om den samfundsmæssige agora – et åbent forhandlende vidensmarked, hvor alle relevante interessenter kan synliggøre og forhandle deres viden. Denne vidensproduktion passer godt overens med den ideelle fremstilling af den responsive stat, hvor viden kan produceres i reel dialog og ud fra aktuelle behov. Dette åbner mulighed for at velfærdsprofessionerne kan deltage i forskning inden for eget felt, men det åbner også for udfordringer til at kunne argumentere for sin faglighed. De forskellige velfærdsprofessioner er blevet akademiseret, idet akademiseringen styrker evnen til at kunne positionere sig samfundsmæssigt. Akademiseringen medfører samtidig at professionen trækkes væk fra sit traditionelle "kerneområde", og dermed mistes en del af professionsidentiteten. Dette beskriver Katrin Hjort som "den indre kamp i professionen".

Professionernes arbejdsopgaver ændrer karakter og nye arbejdsopgaver kommer til, i form af økonomistyring, marketing, ledelse ud fra at organisationsperspektiv osv. Relationen til brugerne ændrer sig fra at være retsligt definerede, til at være et forhandlingsanlæggende mellem de involverede parter og også med omverden.

Kampene om positionering i den samfundsmæssige orden er også en kamp om anerkendelse for professionen.

4.4 Anerkendelse

Anerkendelse er blevet et centralt begreb i professionernes kampe for at fastholde deres positioner i velfærdsstaten og herunder også et centralt begreb i den lønkonflikt der var på det offentlige arbejdsmarked i foråret 2008. De faglige organisationer argumenterede for, at en højere løn er afgørende for at velfærdsprofessionerne finder, at deres arbejde bliver anerkendt tilstrækkeligt. Flere debattører hævder da også at konflikten i virkeligheden ikke handlede så meget om højere løn til de offentlig ansatte, men snarere handlede om, at de forskellige professioner kæmper for at få anerkendelse for det arbejde de udfører.

"I praktisk politik er kampene om anerkendelse ofte drevet af moralske motiver. Typisk drejer de sig ikke om, at nogen ønsker at erhverve mere status, men at nogle samfundsgrupper mener, at de er blevet udsat for manglende anerkendelse på nogle vigtige områder. I de fleste tilfælde er moralske anerkendelseskampe derfor motiveret af erfaringer om krænkelse eller marginalisering. Anerkendelseskampe er således oftest et spørgsmål om, hvem der er blevet forholdt anerkendelse." (Rasmus Willig, sociolog, Weekendavisen 30-04-08).

Axel Honneth arbejder med en anerkendelsesteori, der har sit udspring i den kritiske teori. Det er socialfilosofisk normativ teori, en slags moralsk grammatik om sociale konflikter, og han hævder at der er tre sfærer for anerkendelse: familien, en retslig sfære og en solidarisk sfære, og at der tilsvarende findes tre former for disrespekt: vold, uret og stigmatisering. (Delica 2005, Nørgaard 2005).

Kristian Delica fremhæver Bourdieus "ganske oversete anerkendelsesbegreb" og diskuterer dette som en anden og modstridende teoretisk position, i forhold til Honneths, i det socialvidenskabelige felt.

Delica søger at behandle og synliggøre de to forskellige positioners teoretiske bud på kriterierne for anerkendelse. Han ser Bourdieus anerkendelsesbegreb som mere sociologisk, hvor anerkendelse er udtryk for den i et givent felt dominerende position, og kriterierne for anerkendelsen må betragtes som en social dominansrelation i feltet. (Delica 2005:6).

Hvor Honneths ahistoriske teori er individualistisk præget, idet han søger at belyse manglende anerkendelse som en sindstilstand i subjektets kerne, så er Bourdieus tilgang mere registrerende, da han søger at indfange hvordan anerkendelseskampene i praksis og historisk specifikt udarter sig. (Ibid.:34).

I vores søgen efter et anerkendelsesbegreb, der kan belyse forhold hvor anerkendelse diskuteres som forskellige positioner mellem grupperinger i en konkret kontekst, kan vi således antage at anerkendelse i denne sammenhæng betragtes som en social dominansrelation mellem positioner i et givet felt. (Ibid.:26).

Dette hindrer dog ikke at Honneths sfærer i nogen grad tilsvarende, det netop antaget sociale relationsspørgsmål. Således kan Honneths sfærer også give et bidrag i vores søgning af anerkendelsens betydning for professionsarbejdet og for professionsuddannelsen.

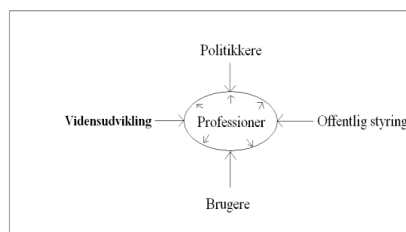
I Bourdieu-optikken lægges vægten på at "de forskellige kapitalformer kan udveksles med hinanden gennem en "veksling" til symbolsk kapital, der refererer til det, som sociale grupper anerkender som værdifuldt; det der knyttes status eller prestige til. Det er som symbolsk kapital, at de øvrige kapitaler opfattes og anerkendes som legitime. Værdien af og den indbyrdes "vekselkurs" mellem de forskellige kapitaler fastlægges i en indbyrdes social kamp af anerkendelse og miskendelse mellem de sociale grupper inden for forskellige felter" (Andersen J. 2005).

Anerkendelse kan på denne måde ses som et element i en kamp om positioner i det store felt der hedder den offentlige sektor.

4.5 Professioner i krydspres

Velfærdsprofessionerne befinder sig altså i nye anerkendelseskampe. De skal kæmpe om deres position i forhold til samfundet generelt og også i forhold til de andre professioner. Professionerne befinder sig i et krydspres. De presses oppefra af politikerne og udefra af den offentlige styring og samfundsudviklingen generelt, som indebærer en delegitimering af det oparbejdede kundskabsmonopol. Desuden presses professionerne nedefra af borgeren/brugerne med de krav og muligheder der følger af den øgede individualisering og markedsføring. Professionerne presses også indefra af krav om vidensudvikling, og fordi de forskellige konstruktioner af professioner findes inde i professionerne i form af magtkampe. "Dette krydspres kan erfares for den enkelte som at ligge vandret efter en udvikling". (Weber, Kirsten, MPP-kursus, 31. August 2007).

Sammenfattende kan ovenstående krydsfelt illustreres i den følgende model:

"Udfordringen til velfærdsprofessionerne ligger i denne sammenhæng i, at de også som udmønter af viden skal kunne ekspliciteres deres relevans og kvalitet i forhold til forskellige (andre) samfundsmæssige interessenter og redefinere forståelsen af at være til for almenvellet, blandt andet fordi de finansieres af samfundet" (Weber, K i Hjort 2004:215).

Den særlige etos der er kendetegnet ved velfærdsprofessionerne - bliver klemmt af moderniseringen. Når den politiske styring er baseret på low trust og professionerne bliver anset for at være formynderiske og når styringen og omsorgen bliver defineret ud fra økonomiske incitamenters samt at institutionerne bliver koncentreret i et markedsdemokrati, så må velfærdsprofessionerne redefinere deres legitimeringsgrundlag, som ifølge Parson, er baseret på at være til for almenvellet.

Der er med, Professor Tim Knudsens ord sket en djøfisering af styringen af den offentlige sektor. (Knudsen:2007), og *"De fagprofessionelle ses ikke som selvskrevne ledere af de moderne, offentlige organisationer. De kan alt for let bringes under mistanke for i for høj grad at tilgodese egen faglige og kollegiale interesser end organisationens overordnede behov. Bevægelse fra profession til organisation"* (Hjort 2005:100).

Den manglende tillid til professionerne, og det medfølgende ønske om at begrænse deres indflydelse, medfører i sidste instans at innovationen og ikke mindst arbejdsglæden falder. Det er nødvendigt med en ligeværdig dialog, men det kræver at den reelt er ligeværdig og respektfuld.

Relationen til borgeren ændrer karakter fra at være en relation til en medborger til en relation til en kunde. Dette medfører nye etiske problemstillinger for velfærdsprofessionerne.

Evidensbaseringen repræsenterer en mulighed for professioner til at få synliggjort deres arbejde, ulemperne fremkommer fordi velfærdsprofessionernes arbejde, blandt andet på grund af deres kontekstafhængighed og etik, er vanskelig at evidensbasere.

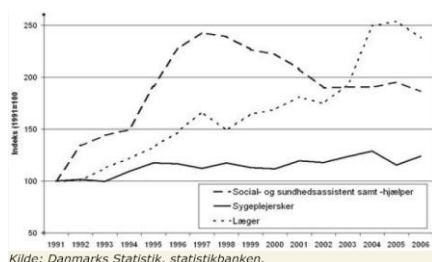
Modus2 viden rummer muligheder for at deltage i en vidensproduktion indenfor eget felt, men stiller samtidig stor krav til at kunne definere egen faglighed. Velfærdsprofessionernes eksisterende viden er hovedsagelig baseret på erfaringsviden og praksisviden og ikke akademisk viden som giver højere status og anerkendelse.

Vi har antaget at anerkendelse kan ses som en social dominansrelation mellem positioner i feltet, med en tilføjelse om at Honneths sfærer for anerkendelse kan give et bidrag i vores søgning af anerkendelsens betydning. Dermed ser vi de seneste professionsfaglige kampe om højere løn, og om ligeløn, som et modsvar til den nævnte deprofessionalisering. Velfærdsprofessionernes befinder sig som beskrevet i et krydspres. For at kunne beskrive konsekvenserne mere dybdegående og for afslutningsvis at kunne pege på løsningsmuligheder, har vi valgt analysere en enkelt profession nemlig sygeplejefprofessionen, og ikke mindst uddannelsen til sygeplejerske.

4.6 Sygeplejerske professionen

Sygeplejefprofessionen er ligesom de andre velfærdsprofessioner nødt til at redefinere forståelsen af at være til for almenvellet som følge af moderniseringen og markedsførelsen. Når NPM blandt andet gennemføres for at begrænse professionernes magt, hvilken ydelse ønsker samfundet så af professionen? Tayloriseringen og standardiseringen medfører, at en stor del af plejeopgaverne kan udføres af andre med kortere uddannelse. Samtidig opstår der et behov for en medarbejdergruppe som kan varetage koordineringen og ledelsen af de modulariserede arbejdsopgaver, og på den måde flyttes sygeplejerskerne væk fra patienterne og fagets kerneopgaver.

"I løbet af 15 år er der blevet uddannet langt flere læger og SOSU-assistenten end sygeplejersker. Selv når der udelukkende ses på de videregående sundhedsuddannelser, er uddannelsen til sygeplejerske på retur. Et alvorligt problem for kvaliteten og patientsikkerheden, er meldingen fra Dansk Sygeplejeråd." (Synergi 04-06-2008).

Kilde: Danmarks Statistik, statistikbanken.

Ikke mindst for samfundet og brugerne er det essentielt at sygeplejerskerne får brugt deres kompetencer. Det er derfor væsentligt at sygeplejefprofessionen også udvikles inden for de mere traditionelle behandlings og plejeopgaver.

Sygeplejerskerne har traditionelt en koordinerende funktion i forhold til patienters og brugernes kontakt med velfærdssystemet. Den koordinerende funktion er blevet øget. Specielt på sygehusene har sygeplejerskerne en koordinerende og "first line" funktion.

Alvsvåg og Førland, 2 norske sygeplejersker og cand.polit. i sociologi, beskriver forholdene på hospitalerne for sygeplejegruppen og stiller spørgsmålet: "hvem tager sig af resterne?" I den forstand at resterne skal forstås som den "rest" som den moderne organisation og formålsrationalitet ikke formår at samle op. Specialisterne på hospitalerne dvs. fagpersoner med specialfunktioner ex. læger, fysioterapeuter o.l. har rum som patien-

terne kommer til, og patienterne går igen når de er færdige. Der kan evt. være køer for at komme til hos specialisterne. Patienterne går efter endt behandling tilbage til deres opholdsted, hvor sygeplejerskerne befinder sig hele tiden. Sygeplejerskerne er i vidt omfang generalister, og de har som faggruppe svært ved at afgrænse deres fagområde, og de har ikke samme tilbagetrækningsmulighed i det daglige arbejde. Sygeplejerskerne har en koordineringsfunktion og en "husholdningsfunktion". Det er denne faggruppe der tager sig af "resterne". Sygeplejerskerne fungerer som den lim, der holder de forskellige faggrupper og sektorer sammen. (Alvsvåg og Førland: 2007:308).

Den koordinerende funktion er en vigtig funktion, men den er ikke særlig statusgivende, idet den ikke har samme anseelse og anerkendelse som en specialistfunktion. I en modulariseret sektor vil behovet for koordinering blive væsentligt forøget. Vi ser også i dag, at der er stor fokus på "sammenhængende patientforløb" fordi koordineringsfunktionen bliver særlig central.

"Husholdningsfunktionen" og den øgede koordineringsindsats og ikke mindst "resten" af de administrative opgaver, der forventes udført af plejegruppen, medfører tiltagende frustration og manglende engagement hos sygeplejefprofessionen. Dette har fået fagforeningen til at gennemføre en undersøgelse om sygeplejerskernes arbejdsområder.

"Man kan nok ikke sætte skarpe grænser for, hvad sygeplejersker skal udføre, og hvad de ikke skal udføre, når de arbejder tæt på patienten. Men når vi er i en situation, hvor vi mangler rigtig mange sygeplejersker, så må vi interessere os for, om vi bruger ressourcerne rigtigt. Tilsyneladende har andre faggrupper lettere ved at sige fra ud fra deres faglighed, end sygeplejersker har" (Palsbo: 2007).

Undersøgelsen dokumenterer at sygeplejerskerne i udbredt grad varetager husholdningsfunktionen i hospitalerne, herunder indkøb og også "resten af rengøringen". Det er samfundsmæssigt nødvendigt at sygeplejerskerne og organisationen fastholder at der skal bruges tid på den direkte sygepleje. Både med hensyn til rekruttering og fastholdelse af sygeplejegruppen, og specielt af hensyn til patienternes sikkerhed og overlevelse. *"En central nøgle til at fastholde sygeplejersker i faget og tiltrække nye - ud over bl.a. at uddanne flere, give en højere løn og sikre et bedre arbejdsmiljø - er, at sygeplejersker anvender tiden på at løse de arbejdsopgaver, de er uddannet til ("kerneopgaver"). Sygeplejersker oplever deres arbejdsplads som attraktiv, når de daglige udfordringer, herunder arbejdsopgaver, står mål med de erhvervede kompetencer. Og at der er tid*

til at koncentrere indsatsen om de sygeplejefaglige opgaver. Patientkontakten og omsorgen for patienterne er således omdrejningspunktet i sygeplejerskernes faglige identitet"(ibid.).

Der er en klar tendens til at sygeplejerskerne ved efteruddannelse uddanner sig ud af praksisfeltet og fx ind i ledelsesprofessionen.

"Det er nødvendigt med løbende efter- og videreuddannelse både i forhold til horisontale og vertikale kompetencer og kvalifikationer. Det betyder også at der er et stort og presserende behov for at revurdere sammenhængen i uddannelsessystemet. I DSR arbejder vi målrettet på det. Eksempelvis er hele specialuddannelsesområdet (fx uddannelse til anæsthesisygeplejerske) fuldstændig løsrevet fra diplom- og masteruddannelsessystemet." (Næstformanden i DSR, DOS).

4.7 Sygeplejefagets autonomi:

Sammenlignet med tilsvarende professioner, lærere og pædagoger, har sygeplejefprofessionen sværere ved at fastholde sin autonomi. Det skyldes at professionen i den medicinske behandling er underlagt lægernes autonomi. At faggrænserne mellem sygeplejerskerne og social- og sundhedsassistenterne er uklare, er ikke så mærkeligt, idet sygepleje udføres af begge grupper, og for den sags skyld af mange andre grupper i befolkningen. Social og sundhedsassistenterne har overtaget mange plejeopgaver, og kæmper i øjeblikket en kamp for at få deres egen autorisation. Den stadige fokusering på kompetenceudvikling og fleksible faggrænser slører endvidere forskellen på grunduddannelserne. Sygepleje udføres af andre end sygeplejersker og forstås her som summen af den sygepleje, patienten har behov for under indlæggelsen. De forskellige grupper, som yder sygepleje, har imidlertid forskellige uddannelsesmæssige kvalifikationer og dermed også forskellige kompetencer.

Betydningen af dette understreges med al ønskelig tydelighed i den svenske rapport "The Dream Team" (2008), udgivet af Socialstyrelsen i Sverige. Rapporten bygger på en gennemgang af mere end 200 videnskabelige arbejder, og belyser kvalitets- og omkostningsmæssige konsekvenser af personale-sammensætningen og organiseringen af den patientrelaterede sygepleje. Rapporten afslører en direkte sammenhæng mellem andelen af sygeplejersker i en afdeling og kvaliteten af plejen; jo højere andel af sygeplejersker des bedre kvalitet, målt på så håndfaste indikatorer som patienternes dødelighed, indlæggelsestid, patienttilfredshed og patientcentreret pleje. Desuden fandt man organisatoriske fordele, bl.a. øget fleksibilitet ved bemandingsproblemer (f.eks. sygdom) og mindre spildtid.

Den specielle viden og kompetence, sygeplejersker har i kraft af deres uddannelse, gør altså en forskel og skal derfor anvendes, så den kommer patienterne til gavn.

Det er altså af samfundsmæssig interesse at sygeplejefprofessionens arbejdsopgaver defineres og prioriteres. Da manglen på sygeplejersker i øjeblikket er udtalt i Danmark, er det påtrængende at sikre en rationel anvendelse af den sparsomme kapital, sygeplejersker udgør, hvis patienterne skal sikres kvalitet i plejen.

Sundhedskartellet og Dansk Sygeplejeråd har i sine input til kvalitetsreformen peget på, at man bliver nødt til at nytænke arbejdsdelingen mellem faggrupperne i sundhedsvæsenet, fortæller Connie Kruckow, da hun deltog i forberedelserne til kvalitetsreformen og trepartsforhandlingerne. *"Hvis vi bliver ved med at fordele opgaverne, som det er sket i nogle år - uden at tænke udvikling - så får vi ikke tilstrækkelig kvalitet for patienterne. Vi har også påpeget, at de autoriserede sundhedspersoner - deriblandt sygeplejerskerne - skal sikres det størst mulige selvstændige arbejdsfelt. Og så har vi foreslået, at der nedsættes en national "task force," som skal vurdere denne opgavefordeling. Det er det, der nu ligger i trepartsaftalen mellem regeringen og de faglige organisationer. Det er faktisk vores forslag, som nu indgår i regeringens kvalitetsudspil. Det er første skridt på vejen. Men herudover kræver det, at der er politikere, som har mod og mandshjerte til også at flytte på nogle af de formelle barrierer."*(Kruckow:2007).

Connie Kruckow ser ikke noget problem i, at sygeplejerskerne flytter nogle af deres opgaver til andre faggrupper. Til gengæld er der nogle opgaver, som naturligt ligger i forlængelse af de traditionelle sygeplejeopgaver, men som hidtil har været lægeopgaver. Disse opgaver kan sygeplejersker godt overtage, men autorisationsloven for sygeplejersker er en formel barriere for det. Ifølge Sundhedsstyrelsen er det at stikke en nål gennem huden at betragte som et operativt indgreb, som dermed hører ind under et lægefagligt ansvar.

"Hvis det ikke er det glade vanvid, så ved jeg ikke, hvad det er. Så er det da på tide at få ændret autorisationsloven for sygeplejerskerne. Tænk, at en sygeplejerske stadig formelt ikke kan foretage en injektion uden lægefaglig delegation. Eller give en patient to Panodiler uden lægelig ordination. Når man kan få hele registret af Panodiler og Kodimagnyler på tankstationen. Det er absurd og gør mig noget stram i masken", siger Connie Kruckow.

Sygeplejerskernes formand fastslår, at udgangspunktet for en ny opgavefordeling omkring patienten må være, at det er fagligt forsvarligt: *"Det handler om at være patienternes vagthund. Der er opgaver, som kan løses af andre end sygeplejersker, men det er ikke det samme som, at det er opgaver, der kan løses af hvem som helst. Så ville der ikke være nogen mening med, at vi har forskellige professioner i sundhedsvæsenet."*(Kruckow:2007).

Et af de største problemer for sygeplejefprofessionen er sygeplejens usynlighed fastslår Professionsforskeren BED i vores interview: *"faget ses ikke afspejlet i de politiske prioriteringer, og i Den danske kvalitetsreform. Ventelisterne prioriteres, men hvad med kvaliteten? Og der er manglende anerkendelse af faget. Sygeplejen ses som en afspejling af det medicinske område, hvilket er oldnordisk. Paradigmet er dog rystet, og måske bliver der reorganiser inden for de kommende år. Professionsforskeren BED ser endvidere en holdningsændring hos DSR, hun siger "der er grøde i det", og fortsætter: "Sammenhængene patientforløb er et udtryk for flerfaglighed. Der er nytænkning på området. Det ser ud som at DSR har lært af 70'erne og problematikken med sygehjælpergruppen, der er måske plads til flere i plejegruppen og alle skal opkvalificeres. Dette er ny strategi fra fagforeningerne".*

Det store spørgsmål bliver så hvilken rolle sygeplejerskerne som profession skal varetage i det fremtidige sundhedsvæsen. Spørgsmålet er i hvilken retning sygeplejen bevæger sig, hvad er det for en rolle sygeplejerskerne skal spille i fremtiden?

4.8 Sygeplejefprofessionens udvikling:

I Projektet "Fællesskab kræver fællesskabs", der er et samarbejde mellem RUC og Dansk Sygepleje Råd, har man forsøgt at spore, hvor sygeplejearbejdet og sygeplejefagligheden er på vej hen. Udviklingstendensen kan beskrives ud fra fire hovedoverskrifter: 1) "Minilægen" – udvidelse af sygeplejerskernes behandlerkompetence indenfor de lægefaglige/ansvarlige områder. 2) "Projektsygeplejersken i dagvagt" – udviklingsarbejde, dokumentation og specialfunktioner(rehabilitering, rygestopinstruktør, klinisk vejleder mv.). 3) "Patientnærkontakten" – dem som varetager den daglige omsorg og pleje af patienterne "live". Patienter og pårørende har mangeartede forventninger til at de kan fungere som både sygeleksikon, socialrådgiver, præst og frisør. 4) "Superkoordinatoren" – dem som laver det arbejde, som andre faggrupper, ex. rengøring, sosu'erne, lægerne og se-

kretærene ikke gør længere, og dem som fejer op så længe nye projekter ikke fungerer (Ahrenkiel, Dybbroe og Sommer 2007).

Der er altså sammenfattende et billede af sygeplejefunktionen som koordinator. I en situation med mangel på sygeplejersker er nødvendigt at sygeplejerskerne selv og organisationen får løst koordineringsbehovet. Taget koordineringen for meget af sygeplejerskens tid, bliver der mindre tid til patienterne. Sygeplejefprofessionen er selv ansvarlig for at påvirke den rolle de i fremtiden ønsker at have, og det er et ubetinget krav at de bliver i stand til at italesætte og evidensbasere deres faglighed. Det er samfundsmæssigt nødvendigt at de bløde værdier bliver anerkendt som en vigtig faktor i kvalitetsarbejdet i den offentlige sektor.

For at sygeplejefprofessionen bliver bedre i stand at kunne evidensbasere sin faglighed er det centralt at vejen til evidensbasering ikke kun foregår ad akademisk vej, men at den praksis som sygeplejen bekender sig til anerkendes som forskningsværdig eventuelt i samarbejde med professionshøjskolerne og universiteterne.

Det er essentielt at sygepleje ikke bevæger sig væk fra praksis.

"Sygeplejerskerne vil gerne have status, men vil også gerne blive i praksisfeltet. Man skal ikke uddanne sig ud af praksis" (Professionsforskeren BED).

Hun mener at årsagerne til rekrutteringsproblematikken er dårlige arbejdsforhold og manglende anerkendelse, samt neoliberalistisk detailstyring, samt at der er et stort pres fra andre faggrupper. Sygeplejerskerne har ikke adgang til det der berettiger dem til at være en profession, nemlig særlig adgang til arbejdet, idet social og sundhedsassistenterne varetager en stor del af de standardiserede opgaver. Det er vigtigt at der skabes mulighed for at sygeplejerskerne kan videreuddanne sig indenfor praksisfeltet, og ikke kun væk fra praksisfeltet via analytisk/akademisk uddannelse (Professionsforskeren BED).

Som tidligere beskrevet er der øget behov for specialisering samtidig med at der er mere standardiseret arbejde. Skal sygeplejerskerne fortsat kunne tilbyde reflekteret og sufficient pleje er der brug for at sygeplejerskerne evidensbaserer det kliniske arbejde.

Næstformanden i DSR, DOS udtrykker i vores interview: *"Kort beskrevet er der brug for både flere specialkompetencer og tværgående kompetencer i form af kommunikationskompetencer, kvalitetssikring og udvikling m.m. Men det er længere analyse værdig, for hvad er specialkompeten-*

cer. *Specialkompetencer kan jo omfatte såvel faglige, som ledelsesmæssige og udviklingsmæssige kompetencer.* (Næstformanden i DSR, DOS). Set i de professionelle praktikers perspektiv, så rummer evidensdiskursen både muligheder og trusler. Muligheder for at bevise at arbejdet virker og dermed få synliggjort og evt. anerkendt sit arbejde. I det omfang evidensen indskrives i et eksplicit politisk defineret, forvaltnings- eller kontraktstyringssystem, så rummer evidensbaseringen trusler mod professionen. Hvis al legitim praksis skal være baseret på evidensbaserede metoder, så indebærer det et stort tab af viden, såvel den "tavse erfaringsbaserede viden" og et tab af den professionelle etos som sygeplejerskerne beken-der sig til.

4.9 Sygepleje i et markedsdemokrati:

Hvad sker der med den professionelle etos i et markedsdemokrati?

Markedsgørelsen kan på den ene side, hvis det går økonomisk, rumme mulighed for at kunne tilbyde eksklusiv service til borgerne. Det betyder at det rummer mulighed for at realisere professionelle idealer, der ikke var mulighed for at realisere tidligere. På den anden side – hvis det som forventet går økonomisk jævnt eller dårligt – udfordrer markedsgørelsen ikke kun den sociale etik, men også professionsbestrebelse på at nå og opretholde status, indflydelse og anerkendelse.

Markedsdemokratiet, eller nærmere betegnet i den udformning demokratiet sætter sig i gennem via NPM i Danmark i dag har konsekvenser for både befolkning, patienter og de ansatte. Sammenholdes udviklingen med Parsons og Webers syn på professioner og deres position i samfundet, er dette blot en historisk kamp, som er helt berettiget. Hverken Parsons eller Weber har dog bygget deres professionsoptik ud fra den skandinaviske velfærdsmodel, og der er i markedsdemokratiet en ændring fra tidligere nemlig, dominansen af det økonomiske rationale. Hvad må det koste og hvordan kan det gøres billigere? - har sammen med det bureaukratiske rationale: hvordan kan dette organiseres mest effektivt? Udfordret det dobbelte sygeplejefaglige rationale om at tilgodese patientens behov bedst muligt og gøre det på den fagligt bedste måde. *"Udfordringen er så stærk, at man kan spørge hvorvidt, hvordan og hvor ofte det sygeplejefaglige rationale i praksis sætter sig igennem, det er svært i praksis, men de fleste sygeplejersker holder fast i at tænke sygeplejefagligt"* (Ahrenkiel, Dybbroe og Sommer 2007).

Hjort beskriver situationen på følgende måde: *"Lærere, pædagoger og sygeplejersker arbejder for velfærdsstatens målsætninger – ikke for egen økonomisk vindings skyld, men af hensyn til medborgerne - elever og pa-*

tienter. Men til gengæld forventer de også "high trust", relativ autonomi, metodefrihed og plads til et professionelt skøn. Et low trust system er præget af accountability. Systemer og kontrol – herunder krav om at evidensbaserede metoder skal erstatte professionel viden og erfaring – re-præsenterer i denne optik et demokratisk forfald" (Hjort 2005:74).

4.10 Sammendrag

I velfærdsstaten er velfærdsprofessionernes legitimitetsgrundlag deres sociale ansvar. I den nuværende situation er det svært at vide, hvem de skal stå til ansvar overfor. Er sygeplejerskerne og andre velfærdsprofessioner først og fremmest forpligtede overfor de direkte forbrugere? Omfatter det også en forpligtelse til at interessere sig for brugernes demokratiske muligheder for indflydelse på deres egen situation? Eller er sygeplejerskerne først og fremmest forpligtiget overfor den organisation de er en del af? Hvis brugerne i markedsdemokratiet defineres som forbrugere, hvilke forpligtelser indebærer det så? - udover altså at levere den vare, der er bestilt og betalt for?

Derudover kunne indsigt i, og medindflydelse på, beslutninger i den organisation, man arbejder i være et kriterium for den demokratiske kvalitet i de professionelle arbejder.

Spørgsmålet om demokrati er et af de helt centrale spørgsmål i forbindelse med moderniseringen af den offentlige sektor. Det er ikke et spørgsmål der kan besvares af velfærdsprofessionerne alene, men vi mener de er nødt til tage stilling, og synliggøre problematikken, også i den offentlige debat.

Der er en ny arbejdsdeling er på vej i den danske sundhedssektor og sygeplejegruppen varetager en vigtig, men ikke statusgivende koordineringsfunktion i en modulariseret og hierarkiseret sektor. Sygeplejerskerne har svært ved at opretholde deres autonomi og faglighed når arbejdet i stort omfang indeholder koordinering og "resten" af de opgaver der er tilbage når de forskellige faggrupper har varetaget deres fagprofessionelle arbejder. Sygeplejegruppen har behov for at kunne fastholde deres faglighed, autonomi og deres etos. Der er ifølge Hjort tale om et demokratisk forfald når professionerne mødes med en "Low trust" styring, idet professionerne ikke kan varetage deres arbejder ud fra deres bekendelser til almenvellet. Dette problematiseres yderligere af, at den offentlige sektor styres på markedsbetingelser, hvor medborgeren betragtes som en kunde med krav og ikke som en medborger med behov. Der er en stor mangel på sygeplejersker, og fremskrivninger viser at manglen vil fortsætte. Dette rejser et voksende samfundsmæssigt problem, idet det bliver vanske-

ligt at få den velfærd som er ønsket af politikerne, og krævet af befolkningen. I det følgende vil vi vende blikket mod sygeplejeuddannelsen for at få et nærmere blik på, hvordan sygeplejefagets problemstillinger udfolder sig der og ikke mindst analysere forholdene med henblik på, at finde nye veje og løsningsforslag der kan rekruttere flere sygeplejersker til faget og uddannelsessøgende til sygeplejeskolerne.

5 Sygeplejeuddannelsen

Sygeplejeuddannelsen spiller en vigtig faktor i rekruttering af nye studerende der søger ind i faget. Indholdet og værdierne i uddannelserne er grundlæggende for sygeplejerskernes identitet og former de sygeplejersker som skal fungere i praksis i fremtiden.

Igennem 90'erne har den uddannelsesmæssige tænkning og planlægning i sygeplejen været drejet mere og mere over i retning af at sikre en teoretisk vidensbase for sygeplejefprofessionen, som kunne skabe legitimitet, tydelighed og indflydelse - både for at møde de krav der blev stillet, men også for at kunne forsvare sygeplejen og dens traditionelle kernefaglighed, overfor de økonomiske og bureaukratiske logikker. Dette har siden 80'erne udtrykt sig ved, at der er lagt en øget vægt på omsorgsteori og en øget refleksion i undervisningen. Akademisering i 90'erne har været en tilbagevenden til en mere naturvidenskabelig tilgang, men der er også kommet en mere multidisciplinær fokusering i sygeplejeuddannelsen i takt med denne akademisering.

I undersøgelsen "Fællesskab kræver fællesskab" (Andersen, Dybbroe og Bering 2004), er det fokuseret på udviklingen i uddannelsen til sygeplejerske og dens konsekvenser: Sygeplejerskerne uddannet i 70'erne blev udsat for et ret disciplineret uddannelsessystem, hvor de studerende ikke lærte at stille kritiske spørgsmål til det de lærte, eller at have en distance til arbejdspladsernes krav til dem. De skulle agere som arbejdskraft fra første dag, og blev derfor lynhurtigt indrullet i "hverdagens selvfølgelige orden" med de symbolske betydninger den måtte have, f.eks. at der blev holdt orden og at gældende regler blev overholdt. På den anden side blev de inviteret ind i praksisfællesskaber, som anerkendte dem for deres indsats, og hvor de langsomt bevægede sig ind til selv at kunne blive "mester."

De sygeplejerskestuderende i dag bliver ikke på samme måde inviteret ind i praksisfællesskabet, fordi de i langt højere grad tilhører skolernes studiepraksisfællesskaber med mere studie-bestemte opgaver. Det er i højere grad en belastning for det effektive produktionsfællesskab, at have

en sygeplejestuderende end det har været tidligere. På denne måde opstår der nemt en polarisering imellem de erfarne ældre sygeplejersker og de unge studerende, således at fornuftige læreprocesser i praktikken forhindres. Undersøgelsen viser at de unge ikke når at opleve, at den viden de får på sygeplejeskolerne kan være udgangspunkt for en forandring af praksis, før de desillusioneres. Måske opstår den første tanke om at søge væk fra sygeplejen i dag allerede, og stærkest medens man er studerende, hvilket er vigtigt i forbindelse med at fastholde de studerende i uddannelsen og i faget. Professionsforskeren BED peger på, at den største betydning uddannelsen har for de kommende sygeplejersker, ligger i den måde det præger den faglige professions-identitet og sygeplejerollen på, mere end den praksis sygeplejersker faktisk har. Uanset sygeplejerskernes oplevelser af uddannelsen, praksisshok ved overgangen til arbejdet, og også senere kritik af de mangler deres uddannelser havde, så har de til dels kunnet kompensere herfor senere.

Akademisering af sygeplejeuddannelsen blev for et par år siden rejst som et kritikpunkt fra flere sider – en kritik der også har været medvirkende til indførelsen af den ny nationale studieordning.

Uddannelsen skal på en og samme tid give adgang til videregående teoretisk uddannelse og kvalificere til den praktiske erhvervsudøvelse. Med de stigende krav om teoretisk indsigt i forhold til eventuel videreuddannelse, er det lagt mindre vægt på de praktiske og konkret innovative færdigheder, hvilket kolliderer med den efterspørgsel samfundet har til mere uddannet arbejdskraft i praksisfeltet.

Problematikken kan også læses ud af AKF-rapporten om "Sygeplejerskeuddannelsen - de studerendes vurdering og frafald", hvor der står, at de praktisk- og professionsorienterede studerende synes at skoleundervisningen fylder for meget, hvorimod de akademiske studerende er tilfredse med at teoretisere og reflektere, da de lægger vægten på at kunne læse videre efter professionsuddannelsen (Pilegaard et.al. 2006).

Praktik og klinisk undervisning er en stor og vigtig del af uddannelsen og det har stor betydning for fastholdelsen, at den studerende får succes på dette område. En anden undersøgelse viser at praktikstedets forventninger til de studerende ofte ikke stemmer overens med de studerendes forudsætninger, ligesom de studerendes forventninger til praktiksted ofte heller ikke stemmer overens med deres forventninger til arbejdet (Carton 2007).

Problemstillingen ser ud til at kendetegne de fleste velfærdsprofessioner. Knud Illeris, der forsker i unges læring skriver: *"Praksis kan berige teorier ... det er i hvert fald idealet. Men alligevel opstår der let gnidninger eller utilfredshed, når de studerende kommer ud i daginstitutioner, på skoler eller afdelingen på sygehuset. En del af disse problemer bunder i mødet mellem de unge og ofte idealistiske studerende og de erfarne professionelle på praktikstedet."* (Illeris 2002:173).

Ledende studierektor SØP mener at praktikerarbejdet ofte glemmes på praktikstederne pga. det stigende arbejdspress. Der til kommer at mange studerende oplever at praktikstedet ikke har forberedt mødet med den studerende, og at de studerende finder en vis modstand på praktikstedet, mod at få den teori i spil som de kommer med. (Carton 2007). Spørgsmålet er centralt, da mange studerende finder det vanskeligt at omsætte teorierne til praksis.

Sygeplejeuddannelsen udgør et meget væsentligt grundlag for faget, men dog er den senere praksis efter endt uddannelse også af kolossal stor betydning for sygeplejerskers kompetenceudvikling. (jf. Ahrenkiel, Dybbroe og Sommer 2007).

5.1 Ny ungdom

Ungdomsforsker og professor i pædagogik ved universitet i Hannover Thomas Ziehe beskriver det moderne samfunds individ som værende mere refleksivt end hidtil, fordi der har åbnet sig flere muligheder som individet må forstå, tyde og adskille ved deres forskelligheder. Dette rummer ifølge Ziehe store og positive muligheder, hvis vi blot lærer at udnytte vores viden refleksivt til reduktion af omverdenens kompleksitet. Han ser de øgede muligheder for ungdommen i dag, som årsag til et såkaldt kontingensproblem: Jo flere muligheder og jo mere frihed, jo større oplevelse af en manglende fast grund.

Som reaktion på dette, mener han, at individet retter sig mod tre forskellige kulturelle orienteringsforsøg, som individet kan udføre for at opnå et lykkeligt liv på trods af den konstante oplevelse af usikkerhed. De kulturelle orienteringsforsøg handler således om at finde fodfæste i den komplekse verden og betegnes: Subjektivering, ontologisering og potensering. (Ziehe 2008b).

Ziehe har, til dansk tv for nylig (Ziehe 2008), givet sit bud på hvorfor frafaldet på uddannelserne er så stort. Han mener at der er et gab imellem de unges forventninger og det eksisterende uddannelsessystem. Uddan-

nelsessystemet kan ikke nå at indrette sig på de seneste 5 års udvikling. Det er ikke institutionernes skyld, de unge er simpelthen mindre tilpassede i dag. Tidligere gik færre unge i skole og i kortere tid end i dag. De unge lever i deres "self world". De vælger ud fra deres ønsker her og nu, og de vælger ud fra den verden de kender. En verden, som hovedsagelig henter sin inspiration fra populærkulturen, såsom populærmusik og medier. Ziehe mener at lærerne skal fungere som en slags turguide, hvor eleverne/studerende skal have stabilitet og rammer fra den verden de kender, og læreren skal vise dem nye og fremmede områder. Eleverne skal fortsat have ansvar for egen læring, men læreren skal anvise valg, skubbe på og strukturere.

I forhold til sygeplejerskeuddannelsen er det altså vigtigt at lærerne fastholder dannelsesaspektet og den særlige etik der er knyttet til sygeplejefaget om at varetage omsorgen for de syge og svage. Uddannelserne spiller en vigtig rolle i udformningen af en professionsidentitet, og det er nødvendigt at uddannelsessteder forholder sig til de unges livssyn og "self World", og ikke mindst sammenkobler det med samfundets ønsker for sygeplejefprofessionen i fremtiden.

Ziehe introducerer begrebet decentrering, forstået som at være i stand til at lære og erkende forskelligheder således at man ikke opfatter sit selv som en fastlåst identitet, men at denne identitet kan udfordres vha. anderledeshed. Ziehe foreslår i den forbindelse, at lærerne introducerer en grad af anderledeshed som et produktivt element - men ikke det samme som at blive fremmedgjort. Ifølge Ziehe må læring i dag være at ryste elevernes visheder: *"Skolen skal være kunstig, være forskellig fra realiteterne og være overraskende"* (Ziehe og Stubenrauch 2008).

I forhold til rekruttering til sygeplejefaget kunne vi vende problemstillingen og spørge: Hvad får de unge til at vælge sygeplejeuddannelsen? Når de unge i dag vælger sygeplejefaget er det ud fra ønsket om at hjælpe andre og have menneskekontakt. (Rognstad 2002). Det stærke ønske om at skabe menneskekontakt kan være knyttet til ønsket om at skabe selv-identitet i en meget individualiseret tid. Sociologen Anthony Giddens (2003) beskriver processen som bidrager til egen identitet og dermed til at danne grundlaget for egen selvforståelse, ved at relationer til andre mennesker har en afgørende betydning for selvets refleksive projekt. Han mener således at vi dannes gennem relation til andre mennesker. Kollektive værdier, sammenhold og solidaritet er ikke legitime på samme måde som de var i 70'erne. Gamle dyder som udholdenhed, pligtfølelse og

hårdt arbejde syntes ikke at have samme socialiserende kraft som tidligere (Ziehe 2008). De er blevet erstattet af selvrealisering og muligheden for at forme sig, og processen er blevet individualiseret. (Giddens 2003). Uddannelserne er nødt til at forholde sig til den ændrede selvforståelse hos ungdomsgenerationen.

Som vi tidligere har beskrevet bliver professionernes fokus på altruistiske motiver udfordret. Det traditionelle billede af den unge pige som vælger at uddanne sig til sygeplejerske ud fra et ønske om at give omsorg er ikke længere det typiske. Nyere studier afdækker en langt stærkere vægtning af karrieremuligheder og løn (Dæhlen 2005). Et andet studie viser at de unge peger på, dels de "aktions orienterede" motiver, som det fremstilles i TV, for at vælge sygeplejefaget og dels muligheden for at kunne arbejde udenfor landets grænser (Jensen og Tveit 2005). Dette passer fint sammen med Ziehes beskrivelser af ungdommens prægning af populærkulturen.

2 norske professionsforskere, Alvsvåg og Førland fremhæver hvordan den individuelle etiske standard bliver berørt af normer i sundhedsvæsenet. Når effektivitet og økonomiske betragtninger er dominerende faktorer, kan disse faktorer få indflydelse på plejekulturen. Resultatet bliver at de etiske standarder og ideologien som ligger til grund for at hjælpe den svage eller syge, bliver vanskelige at opretholde. Rognstad, der er sygeplejerske og feminist forsker, har gennemført undersøgelser der viser, at når hjælpemotivet er baseret på personlig identitetsskabelse medfører det selektion af patientgrupper som sygeplejestuderende ønsker at rette sin hjælp imod. Rognstad har i sin undersøgelse vist at "der er en dalende interesse for at have "menneskekontakt", i den betydning at det er en værdi i sig selv at have kontakt med patienterne. Det må siges at være foruroligende for en profession som omgås syge og svage mennesker. (jf. også Alvsvåg og Førland 2007:50-60).

Hjælpemotivet og baggrunden bag motivet har ikke speciel interesse i sygeplejeuddannelsen i dag (Rognstad:2007). Uddannelsen er nødt til at forholde sig til tidens unge, som har forandret sig meget inden for de sidste 5 år. Dette stiller store krav til de nyoprettede professionshøjskoler der er i færd med at konstituere sig i forhold til de nye reformer og styringskrav. Skolerne og uddannelserne må forholde sig til de krav om individuelle valg som findes i tiden, men de er også nødt til at forholde sig til

baggrunden for "hjælpe motivet", og den dalene interesse for "menneskekontakt", som ovenstående undersøgelse har vist der er.

Men hvad kan de unge egentligt bidrage med?

Sygeplejefprofessionen har som tidligere beskrevet en lang historie. Der er opbygget et ideal for omsorg som medvirker til en rigiditet indenfor professionen og et image om sygeplejen som isoleret fra nye impulser og trends, hvilket står som en modsætning til moderniseringen. Ifølge professionsforsker Hanne Malene Dahl, responderer de studerende på dette dilemma og anviser en vej ud af situationen med en form for kompromisløsning. På den ene side har de studerende et behov for at høre til professionen og på den anden side et behov for at forny og udvide sygeplejen. Sygeplejen har et rigt sprog med mange normative udtryk og begreber. Ved at anvende sproget og ændre det til en form de kan identificere sig med, markerer de studerende deres loyalitet og engagement overfor professionen, men samtidig har de skabt adgang til et værktøj som hjælper dem til at navigere mere effektivt i feltet. Selvom det selvfølgelig er svært at måle styrken af dette sprog, viser resultatet af Dahls undersøgelse, at sproget om omsorg er blevet "internt overbevisende" og er blevet eksternt effektivt. Det har afspejlet den måde de studerende tænker på og hvordan de føler for deres arbejde. Resultatet af undersøgelsen peger også på områder hvor værktøjet /modellerne er utilstrækkelige, men de unge har i stedet for at skabe en subkultur forsøgt at forynge den gængse kultur og giver nyt liv til sygeplejekulturen på vigtige områder. Dilemmaerne som de unge peger på og de løsningsforslag de fremkommer med burde motivere. (Dahl og Eriksen 2005). Ziehe pointerer at det er muligt at respondere på moderniseringen på 2 måder. 1. At fortsætte som hidtil, 2. at acceptere i hvert fald nogle af aspekterne ved moderniseringen og bruge kreative løsningsmuligheder. (Ziehe og Stubenrauch 2008).

De studerende har anvendt den sidste metode. Professionen som helhed kunne anbefales at gøre det samme(Dahl; Eriksen 2005).

Bourdieu fokuserer, i spørgsmålet om uddannelse, på den sociale og kulturelle arv og han finder at uddannelsesfeltet ligger højt i det overordnede statslige magtfelt og at det har en "metaværdi" (Mik-Meyer 2007:81). I hans terminologi er dette et objektive strukturelt forhold, der ikke stilles spørgsmålstejn ved. Det er ikke til diskussion, om vi skal have uddannelse, det er et "doxis" forhold. Det der diskuteres handler om hvordan uddannelse skal være. Det er der mange aktører med forskellige positioner, der har meninger om.

Men hvad er uddannelsesfeltets logik, og hvilke objektive strukturer og kapitalformer kan fremanalyseres?

Bourdieu påviser at uddannelsessystemet ikke bare har en pædagogisk funktion i samfundet, men også, og måske meget vigtigere, en sorteringsfunktion.

Reproduktion betyder i denne forbindelse at undervisningen/uddannelsen medfører en overførsel af en kulturel kapital der fastholder de sociale uligheder i samfundet.

F.eks. kan der findes en meget tæt forbindelse mellem de studerendes sociale baggrund og deres muligheder for en akademisk karriere. (Järvinen 2007).

5.2 Frafaldet

Over en tredjedel af de studerende på en videregående uddannelse mener, at der er for meget spildtid på deres uddannelse. Oplysningen er fra Ugebrevet A4, der har fortaget en undersøgelse hvor 35 % af de unge siger de keder sig på grund af for meget spildtid. Tallene fra de mellemlange uddannelser, lærer pædagog og sygeplejerske, er de værste, her har 39 % svaret at de er helt eller delvist enige i at der er for meget spildtid. (Ugebrevet A4 2008)

Gennemførelsesprocenten på sygeplejerskeuddannelsen har på landsplan ligget på omkring 70 % -75 % i de sidste 10 år. Dette høje frafald er et økonomisk problem for uddannelsesinstitutionerne da uddannelsen efter overgang til staten kun får udbetalt midler efter gennemførelsestaxametre.

Undervisningsministeriet iværksatte sidste år en undersøgelse af frafaldet på sygeplejerskeuddannelsen, der blev udført af AKF (Pilegaard et.al. 2006).

Undersøgelsens hovedkonklusion er, at der ikke er en entydig årsag til at de studerende falder fra. Mange studerende vælger at afbryde uddannelsen, fordi de simpelthen har fortrudt deres valg.

I undersøgelsen opstilles tre arketyper af studerende: de praktisk orienterede, de professionsorienterede og de akademisk orienterede. Disse tre typer af studerende har forskellig adfærd og holdninger i forhold til at afbryde eller overveje at afbryde uddannelsen, hvilket kan pege på, hvad der kunne gøres for at modvirke frafaldet på studiet.

"Et afgørende træk i de unges forhold til deres studier er at det skal være meningsfuldt og udfordrende. De følger egne interesser, og ofte udtrykkes det som "man skal brænde for det", "at det skal være sjovt" eller "at det skal være interessant for mig". (Illeris 2002:156).

Det er det personlige udbytte som vejer tungest. De unge vil gerne have et arbejde bagefter, og det indgår også i overvejelserne, men arbejdet skal leve op til forventningerne om, at det skal være personligt udviklende og spændende. Større kvantitative undersøgelser finder en tilsvarende orientering mod det individuelle og personlige perspektiv. (Zeuner: 2000;45, Illeris 2002;157).

De unge befinder sig i en ambivalent situation *"De unge vil have frie rammer og muligheder for selv at sammensætte eller i det mindste påvirke deres egen uddannelse. Men de vil også have klare retningslinjer for hvad de skal leve op til, hvad de skal lære, hvad der er vigtigt osv. – samtidig med at det langtfra er givet at de finder det nødvendigt at imødekomme disse krav eller forventninger."* (Illeris 2002:162).

Uddannelsesinstitutionerne står overfor at skulle forholde sig til en anderledes ungdom samtidig med at de studerende rekrutteres fra en bredere samfundsgruppe end tidligere. Projekt *"øget gennemførelse"* (Carton: 2007) viser at gennemsnittet fra deres studentereksamen er faldet. Der er et klart billede af, at uddannelsen bliver valgt ud fra de muligheder der er til stede, når man har et lavt karaktergennemsnit. Dette faktum giver problemer i den sammenhæng at uddannelserne er blevet tiltagende akademiseret.

Den stigende akademisering af uddannelserne er et udtryk for - og er medvirkende til - at afstanden mellem uddannelsernes indhold og studerendes forudsætninger for deltagelse i og forståelse for undervisningen bliver større. Risikoen er, at en stor del af de mest ressourcestærke potentielle ansøgere til uddannelserne i højere grad søger til universiteterne, hvor tværfaglighed, fleksibilitet og fremtidsmuligheder fremstår mere tiltrækkende. Yderligere er studievejledningen på gymnasier rettet mod en lang videregående uddannelse. Som det helt afgørende spørgsmål, i arbejdet for at øge tilstrømning til uddannelserne, må der peges på en manglende samfundsmæssig prestige og anerkendelse af professionerne - mere generelt set i forhold til de øvrige faglige felter. Det medfører at de unge enten søger til andre videregående uddannelser, eller søger til de kortvarige uddannelser, hvor der i flere tilfælde er mulighed for elevløn som f.eks. på sosu-uddannelsen.

"Hvis og når Professionsbacheloruddannelserne skal bidrage til at få flere i videregående uddannelse, så er udgangspunktet, at disse uddannelser har en egenverdi. De skal udgøre et fundament, et forankringspunkt at vende tilbage til for studerende, som vi både er forud for og under uddannelsen

har hjulpet til at træffe et overvejende valg af uddannelse og profession", skriver Andreas Striib, der er rektor ved Århus Dag- og Aftenseminarium i artiklen på UVM's hjemmeside. (Striib: 2007).

5.3 Faglige vinkler på uddannelsen

Udvikling og fornyelse af grunduddannelserne går for trægt, og der savnes mere tidssvarende og attraktive undervisningsformer. Eksempelvis efterspørges der undervisning om kommunikation med mere fokus på den personlige identitet og professionsfaglige udvikling. Dette kan ses som, at der er et alt for stort gab mellem idealer i uddannelsen og idealer i det faglige praksisfelt, hvilket kan medføre frustration for den studerende og et kompetenceunderskud i forhold til professionen.

Igennem årene er der sket en ændring i den faglige sammensætning på uddannelserne, i retning med færre samfundsvidenskabelige og humanistiske fag og flere naturvidenskabelige fag. Grunduddannelsen er, som vi har nævnt tidligere, samtidig blevet mere akademiseret.

Uddannelserne skal på en og samme tid give adgang til videregående teoretisk uddannelse og kvalificere til den praktiske erhvervsudøvelse. Med de stigende krav om teoretisk indsigt i forhold til eventuel videreuddannelse, lægges der mindre og mindre vægt på de praktiske og konkret innovative færdigheder, hvilket kolliderer med den efterspørgsel samfundet har til mere uddannet arbejdskraft i praksisfeltet. Paradokset er at professionsuddannelserne er blevet mindre praksisnære og mere akademiske – men er alligevel ikke i stand til at tiltrække flere teoretiske og ressourcerstærke studerende.

Professionsforsker Tine Rask Eriksen har med 15 års mellemrum foretaget to sammenlignelige undersøgelser med forskellige typer af sygeplejestuderende. Undersøgelsen viser at de studerende af i dag har en dårligere skolegang bag sig og kommer fra lavere sociale lag end for 15 år siden, hvor de studerende typisk kom fra mellemlagene, dvs. havde forældre med mellemlange uddannelser. I dag kommer næsten halvdelen fra lavere mellemlag. De unge er i dag mere optaget af sig selv og de kan have svært ved at skabe relationer til andre mennesker. De fremstår ufærdige i deres evne til at skabe relationer. "*De har ikke det, man kalder andreorientering,*" pointerer Eriksen. Disse træk ser hun især hos den gruppe studerende, der kommer fra lavere sociale lag. De udgør 47 pct. Mens andre studerende fint lever op til billedet af de selvstændige, forhandlingskompetente unge af i dag. Det gør de 35 pct., der kommer fra mellemlagene. De har en omstillingsevne og kan agere i forskellige rum, fordi de

kan læse koderne i rummet. Den mindre gruppe studerende, som har en småborgerbaggrund, har heller ikke disse problemer med at skabe relationer. Der er altså tale om en større polarisering i dag, de studerende i 1987 var en mere ensartet gruppe. Også aldersmæssigt. I dag er de fleste meget unge, mens en tredjedel er betydelig ældre, fra 24 år til midt i 30'erne. En tredjedel har børn, hvad studerende heller ikke havde i 1987. *"Det er et kæmpeproblem. Vi får et sundhedsvæsen, der i stigende grad bliver befolket af mennesker med et usikkert forhold til omverdenen"* siger Eriksen (Eriksen:2005).

At sygeplejeuddannelsen er blevet kritiseret for ikke at skabe tilstrækkelige praktiske færdigheder hos de nyuddannede (jf også Duus i 2006 m.fl), har skabt en stor debat, der kan tolkes som en kamp om uddannelsens indhold og en kamp om hvilke kompetencer en sygeplejerske skal besidde. Kampen handler også om hvilke kompetencer der skal erhverves i grunduddannelsen og hvilke kompetencer der senere erhverves på arbejdspladserne.

Eriksen fremhæver følgende fra sin undersøgelse: *"Sygeplejeviden er ikke en teoretisk viden, som Habermas kan give de studerende indsigt i. Sygeplejeviden er en erfaringsbaseret viden, som man kun kan erhverve ved at identificere sig med erfarne mestre. Men i de timer, jeg analyserer, siger sygeplejelærerne næsten ingenting. Det er, som om de ikke er til stede i rummet, de har intet budskab."*(Ibid.)

De sygeplejestuderende har i uddannelsens praktikperioder ikke som tidligere mulighed for at indgå i praksisfællesskabet, da de ikke tæller med i den daglige normering. Denne ændring er indført for forhindre, at de studerende udnyttes som ren arbejdskraft, og for at give mulighed for refleksion.

"De studerende skal arbejde i praktikken, og de skal deltage i vagterne. Man kan ikke studere praksis, for så får man et distanceret forhold til den. De studerende skal lære, hvad det vil sige at relatere sig til et andet menneske, og hvad det vil sige, at det andet menneske er sygt og lidende og er gammelt og lugter. Et af problemerne med de unge piger er jo, at de har det svært med relationerne til de syge. Hvis man i den relation, der i forvejen er vanskelig, sætter de unge til at reflektere over, hvad Habermas eller Løgstrup ville sige om dette møde, så bliver afstanden til de syge endnu større" (Ibid.).

Det har været og er fortsat et stort problem, at der mangler sammenhæng mellem den teoretiske sygepleje og den praktiske sygepleje. Dette viser sig blandt andet ved, at de studerende og specielt hos de "svage"

studerende, ikke "kan aflæse koderne", fravælger uddannelsen til sygeplejerske. I AKF undersøgelsen (Pilgaard.. 2006) er det dokumenteret at en del frafald ligger efter 1. Praktik. *"Den formelle indlæring i skolen foregår ved, at man omsætter en handlingsforeskrivende omsorgsteori, når man arbejder med at tilrettelægge plejen og omsorgen ud fra nogle cases. Dette skal lære os at planlægge sygepleje baseret på en nuanceret, reflekteret og mental praktik adskilt fra den virkelige kropslige praktik. Vores uddannelse til sygeplejersker er problematisk i forhold til det at blive uddannet til at yde omsorg, i en tid hvor omsorgsarbejdet får stadig vanskeligere vilkår i de store organisationer, samtidig med at vi skal løse flere og flere samfundsmæssige omsorgsopgaver"* (Pedersen:1999). Der er tilsyneladende et behov for dialog mellem de unge, og uddannelsesstedet for at finde frem til en løsning, hvor ønsker, behov og muligheder kan gå op i en større enhed.

Studielederen BFG siger til spørgsmålet om dialog og demokrati i uddannelsen: *"Jamen det er sikkert en fin idé, med at have de studerende med i råd og udvalg – men vi har med en ungdomsårgang at gøre der ikke er interesseret, og så tror jeg at det betyder noget at de fleste er piger, og så er der noget generelt – det svært at få studiemiljø op og stå efter 14:30 – de stryger ud, men de har også job og ting og sager."*

Denne udtalelse understøttes af Katrin Hjort (2008), der ser samme tendens, hun betegner det som en forskydning fra deltagerdemokratiet til markedsdemokratiet, elevernes har fået en position som "kritiske forbrugere". I Hjorts undersøgelse af demokratiet i gymnasierne udtaler en elev: *"Du må jo kunne forstå, at der ikke er tid til demokrati, når der er så meget der skal planlægges"* (ibid.:61).

Det er altså svært for uddannelsesstederne at få inddraget de unge i den demokratiske proces. De studerendes engagement og aktive deltagelse i de demokratiske processer vedr. uddannelserne er vigtig idet den er medvirkende til et godt tilhørsforhold og ejerskab til såvel egen som studiekammeraternes studiemiljø. Der ser ud til at være et demokratisk underskud, når størsteparten ikke interesserer sig for denne side af deres uddannelse, hvilket samtidig er udtryk for et flygtigt tilhørsforhold til såvel fag/profession som til uddannelsen.

Underviserne skal med Ziehes ord fungere som en slags turguide for de studerende og vise dem nye og fremmede områder, et af disse områder kunne være den demokratiske deltagelse.

Underviserne skal være til stede som pædagoger (Ibsen 2001). Hvis der skal skabes mere attraktive studiemiljøer, pædagogisk, socialt m.v., vil det kræve at man løser det generationsproblem, som bl.a. afspejler sig i en skæv alderssammensætning af lærergruppen på professionsuddannelserne. Effekten er en manglende teoretisk pædagogisk ballast og deraf manglende pædagogisk kapacitet og overskud. Der efterspørges således et fagligt drive, som kan medvirke til at udvikle feltet i forhold til de aktuelle samfundsmæssige behov, og at underviserne fremtræder som gode rollemodeller. (Værkstedsprotokol 2007). - *"Læreren skal ikke være en serviceenhed, men en faglig og social autoritet der opretholder et rimeligt niveau af orden og struktur i aktiviteterne"* (Illeris 2002:182).

5.4 Professionshøjskoler og modulisering

Lov om professionshøjskoler blev vedtaget i foråret 2007: *"Med loven sammenlægges 22 CVU'er og et antal fritstående MVU-institutioner til 7 større professionshøjskoler. De overordnede mål med professionshøjskolerne er at styrke uddannelsesmiljøernes faglighed og kvalitet. Udnytte synergien ved flerfaglighed, for eksempel ved at skabe nye uddannelser. Samarbejde med universiteter og andre forskningsmiljøer. Skabe attraktive og internationalt anerkendte uddannelsesmiljøer og sikre regional uddannelsesdækning"*.(Lynxmedia 2007).

Professionshøjskoleloven kan også ses som en konkret udmøntning af globaliseringsaftalen, hvor der er opstillet en målsætning om, at mindst halvdelen af alle unge skal have en videregående uddannelse i 2015, og at de unge bliver hurtigere færdig med deres uddannelse. Fra politisk side ønsker man med loven at skabe en bedre sammenhæng mellem uddannelserne og arbejdsmarkedets behov for arbejdskraft. Men det store problem er at udviklingen går i den modsatte retning og stadig færre unge søger ind på uddannelserne (jf. KOT 2008).

Modulisering af sundhedsuddannelserne er et tiltag der antageligt kan tiltrække flere unge og give større fleksibilitet på tværs af uddannelserne. Det vil give mulighed for, og i vidt omfang være en forudsætning for, fælles uddannelsesforløb på tværs af uddannelserne.

Professionsforskeren BED siger: *"at der allerede var sket en modulisering under CVU'erne (2001-2007). Holdningen har dog ændret sig. I 2003 ville man ikke have tværfaglige moduler, da man var bange for at miste fagligheden. Men nu vil man snakke om tværfaglige komponenter. Der er sket et skift på få år blandt undervisere og lederne på skolerne"*.

Ledende studierektor SØP fra UCL udtaler at han: *"ser en fordel i at der er oprettet professionshøjskoler, da det giver mulighed for at udbyde flere former for uddannelsestilbud og at tilbyde specielle/specialespecifikke efteruddannelsestilbud"*.

Vi har tidligere beskrevet at sygeplejefprofessionen har svært ved at afgrænse deres fagområde, dette bliver problematisk i en sammenhæng hvor der sker en opblødning af faggrænser og fagligheden bliver afgørende for positionering ex. i forbindelse med uddannelse eller forskning. Næstformanden i DSR, DOS, siger om opblødning af faggrænser: *"Mit grundsynspunkt er at uddannelsessystemet har sin berettigelse, og at al for stor opblødning indsnævrer beskæftigelsesmulighederne for de studerende efterfølgende. Eksempelvis vil en blanding af en sygeplejerske og pædagog kun rette sig mod snævre arbejdsområde i socialpsykiatrien, og som nævnt ovenfor er det danske arbejdsmarked netop karakteriseret ved sin fleksibilitet. En indsnævring af jobmuligheder vil derfor også betyde, at der må ske ændringer i lovgivning på andre områder, eksempelvis i arbejdsgivernes mulighed for at afskedige"*.

Professionshøjskolerne skal altså i deres nye konstitutioner lægge strategier der forholder sig til en ny ungdom, en ny og tydelig faglighed eller nye kombinationer af fagligheder, og de skal uddanne de studerende til et fremtidigt arbejdsmarked. Der er som beskrevet færre studerende der søger professionsuddannelserne og skolerne er underlagt taxameterberegning i forhold til antallet af dimittender, det er derfor vigtigt for dem at kunne tiltrække studerende evt. studerende de ikke tidligere har lavet uddannelse til.

5.5 Sammendrag

Uddannelserne spiller en væsentlig rolle i udvikling af sygeplejefaget og for professionsidentiteten. Uddannelserne har svært ved at rekruttere og fastholde studerende i uddannelsen, og uddannelsen kritiseres for ikke at følge med ungdomsudviklingen. De unge studerende er en uhomogen gruppe, der søger uddannelsen ud fra et ønske om selvudvikling, hvor der tidligere i større udstrækning var tale om et hjælpemotiv.

Der er både i institutionerne, i praksisfeltet, og i uddannelsessektoren tale om svære vilkår for deltagelsesdemokratiet. Det er svært at agere udenfor den lagte diskurs, som er præget af top down styring, og der er stor fokus på det økonomiske rationale på bekostning af det faglige og etiske rationale. Dette har selvfølgelig nogle konsekvenser. *"Hvis effektivitet og økonomiske faktorer dominerer, påvirker de kulturen i samfundet og i sy-*

gehusafdelingerne. Resultatet bliver at etiske standarder og ideologi knyttes til at hjælpe og at varetage omsorgen for andre kan blive vanskelig at opretholde. Dette er vigtige faktorer om centrale politikere bør tage alvorligt" (Alvsvåg og Førland: 2007;60).

Forsvinder motivet til at ville hjælpe andre, vil det stå rigtig skidt til for, ansøgningen til uddannelsen, for hele sygeplejefprofessionen, og ikke mindst for de syge og svage i samfundet.

Sygeplejefprofessionen står ved en skillevej. Professionskrisen og fagets position betyder at fremtiden tegner sig problematisk, et dramatisk scenarie kunne være at sygeplejerskeprofessionen forsvinder eller minimeres, eller også må den revitalisere dens indhold og forståelse af identitet og opgaver. Krisen er åbenbar, de unge fravælger faget hvis der ikke tages fat om nælden og krisen forsvinder ikke af sig selv. En revitalisering er en kompliceret affære der inkluderer en række interessenter og strategier på en række områder om udvikling af sygeplejefprofessionen og uddannelsen.

Debatten om uddannelsens indhold rejser nogle spørgsmål:

Hvad handler fremtidens omsorgsarbejde om, hvilke kvalifikationer er der brug for, og hvem skal lave det nødvendige rutinearbejde? Og hvordan får man ændret på arbejdsforholdene således, at de unge kan træffe et positivt tilvalg, af en karriere indenfor omsorgssektoren?

Professionerne, politikkerne – og samfundet som helhed – står overfor at skulle besvare disse spørgsmål for at kunne løse de alvorlige rekrutterings- og fastholdelsesproblemer sektoren slås med. Problemer som i øjeblikket synes at være støt stigende. Udfordringen bliver således ikke alene at skære ned på ventelister og på tilfredsstillende vis at pleje nogle (måske) stadig mere krævende patienter og ældre, men også om at *pleje* medarbejderne.

6 Strategier om den offentlige sektor

I det foregående har vi søgt at beskrive professionskrisen, som vi ser den, ud fra en generel og kritisk analyse af den offentlige sektor og ud fra en feltanalyse med fokus på de spændinger og kampe der ligger i uddannelsesfeltet omkring sygeplejeuddannelsen.

I det følgende vil vi søge at give nogle bud på skitser for mulige strategier der kan bidrage til løsning af professionskrisen.

Vi har systematisk analyseret vores empiriske materiale og har stillet en række spørgsmål til dette om; hvordan den aktuelle situation med frafald og mangel på sygeplejersker vurderes? Hvilke løsningsforslag og idéer der peges på? Hvad der kan gøres ved situationen på de forskellige sam-

fundsmæssige niveauer som relaterer sig til sygeplejerskeprofessionen? Vi har søgt at identificere de nye strategier, som tegner sig og vi har især søgt efter tiltag i retning af at kollektivisere problemstillingen.

Herefter har vi søgt at tolke materialet med henblik på at svare på af-handlingens problemformulering, der er fokuseret på muligheder for at styrke rekrutteringen til sygeplejefprofessionen. I det følgende vil vi præ-sentere og diskutere mulighederne, som vi ser dem, i form af en række skitser til strategier indenfor de 3 områder: 1) generelt den offentlige sek-tor - det politiske niveau, 2) velfærdsprofessionernes arbejdsfelt – det praktiske niveau og 3) sygeplejerskeuddannelsen – det uddannelsesmæs-sige niveau.

Det første tema, om den offentlige sektor, handler om de mere generelle forhold i det danske velfærdssystem. En forudsætning for et velfungeren-de sundhedssystem med tilhørende gode uddannelsesmuligheder er, at der på det overordnede generelle strategiske og politiske plan, retorisk såvel som konkret styringsmæssigt, arbejdes med problemstillingen om at uddanne og fastholde velfærdsprofessionelle, der kan varetage, og rent faktisk også har mulighed for at udføre, de opgaver der ønskes løst. Professionskrisen må erkendes og strategiske initiativer må omsættes til beslutninger der kan implementeres i det hverdagsliv, hvor det daglige velfærdsarbejde skal udføres.

Det andet tema drejer sig om velfærdsprofessionernes og herunder syge-plejerskernes arbejdsfelt, der er kendetegnet ved at være et skattefinan-sieret felt, og dermed underlagt de sociale og etiske holdninger der råder i velfærdssamfundet, men også kendetegnet ved at være professionsfelter, hvor det stort set kun er kvinder der er beskæftiget. Dertil kommer at der, som beskrevet, er en generel og voksende mangel på arbejdskraft til disse professioner.

Det er ret så afgørende at sygeplejersken har gode arbejdsvilkår med et godt arbejdsmiljø og at der bredt set gives anerkendelse til professionen, men derudover er det vigtigt at faget ikke ender i en faglig blindgyde. Dvs. der skal være muligheder for faglig udvikling både i form af aner-kendt (meritgivende) specialiseringer, faglige overbygningsuddannelser og ledelsesmæssige advancementsmuligheder. Der skal være efter- og vi-dereuddannelsesmuligheder, som matcher den teknologiske udvikling, men især også muligheden for at studere og arbejde med en forsknings-baseret udvikling af professionen.

Det tredje tema handler om sygeplejerskens grunduddannelse.

Det siger sig selv at de studieforhold der i bred forstand, tilbydes de studerende, har en meget afgørende betydning for søgningen til uddannelsen. Det skal ganske simpelt være attraktivt at være studerende, hvis søgningen skal øges. Det vil sige, at der skal være et godt studiemiljø, og ikke mindst spørgsmålet om de studerendes sociale relationer i uddannelsesforløbet må forbedres.

Undervisningen skal differentieres og tilpasses de forskellige grupper som ønskes optaget, og de regionale/geografiske forhold skal medtænkes ved lokalisering og placering af uddannelsesstederne. Kvaliteten skal reelt set være tillokkende og spørgsmålet om akademisering kontra praksisorientering må og kan løses i en syntese. Endvidere har det stor betydning, at der bliver flere muligheder for at skifte spor i uddannelsesforløbet. Undervisningens indhold må tilpasses de forskellige sociale - og kulturelle grupper der ønskes optaget på uddannelsen.

Herunder følger en fremstilling, indenfor de tre temaer, med vores bud på mulige strategier for at løse professionskrisen - med sygeplejefprofessionen som eksempel.

Etiske og sociale værdier i den offentlige sektor

I relation og dialog med de centrale beslutningstagere er det afgørende, at der bliver en større åbenhed om de reelle mål for styringen, men også at der igangsættes en faktisk decentralisering og frisættelse med mere selvstyre til de offentlige institutioner og velfærdsprofessionerne, således som det har været proklameret i moderniseringsreformerne og selvfølgelig med en effekt hvor medborgeren får den optimale kvalitet i de ydelser hun har behov for. Det vil kort sagt sige en udvikling i retning af demokratisk selvforvaltning. (se ex Nielsen og Aagaard Nielsen 2006:30)

"I øjeblikket etableres der jo private hospitaler, private klinikker mange steder. Så hvis sigtet er, at i løbet af nogle år så har vi et offentligt sundhedsvæsen der kører på lavt blus og stor privat sektor på området, så kan man jo sige, så er det her jo en station på vejen" ..."

"Men det er jo ikke det regeringen har sagt ud ad til, men det kan godt være en del af den her dagsorden, det her også handler om".

Udsagnet er fra Hans Engel, forhenværende minister og folketingsmedlem og konservativ leder, politisk kommentator, sagt i TV, DR1, 21Søndag, d. 4. maj 2008 i en udsendelse om lønkonflikten (Engel 2008).

Citatet lader skinne igennem, at der formentlig ligger en skjult dagsorden om yderligere privatisering på sundhedsområdet, hvilket rent faktisk også er foregået, som en følge af konflikten i foråret 2008. Udbygning med privathospitaler er tiltaget – en enkelt nyhed kan illustrere det groteske i dette: *”Hjertecenter støvsuget for sygeplejersker. På bare tre måneder er op mod 15 operations- og anæstesisygeplejersker lige så stille sivet fra Hjerterafdelingen på Gentofte Sygehus nord for København og over til den nærliggende, Privathospitalet Furesø Klinik. Hjerterafdelingen blev 1. januar fusioneret med Hjertecenteret på landets største hospital, Rigshospitalet. Og til sammen har centeret mistet 20 nøglemedarbejdere på de tre måneder.”* (Magasinet Penge, DR1, d.6. juni 2008). Således sker der en ”flugt” af specialiserede sygeplejersker til private sygehuse, bl.a. med den følge at uligheden i sundhedsydelse forværres betragteligt.

Senere i juni fremkom Venstres Folketingsgruppe med et debatoplæg om erhvervsudvikling og i indledningen til deres pressemeddelelse om dette står der: *”Venstres Folketingsgruppe har netop vedtaget et erhvervsoplæg, som blandt andet har det sigte i fremtiden at sende alle offentlige opgaver i udbud.”* (Venstres folketingsgruppe 2008)

Styrket privatisering af offentlige virksomheder ser ud til at være en faktisk målsætning, selvom Statsminister udtaler siger noget andet. Spørgsmålet er, hvordan der som et alternativ kan opstilles mål og strategier for en styring og en ledelse i et velfærdssamfund, der i stedet vægter det sociale og etiske ansvar. Det er et ansvar som ikke kan markedsføres, udbydes og privatiseres og derfor et ansvar som det store fællesskabs må varetage.

”Måske vil regeringen en dag stå ved sit ønske om at privatisere, men gad vide om den også vil stå ved, at den dermed risikerer at sænke kvaliteten i sundhedsvæset? Et sundhedsvæsen, der udelukkende bygger på udbud, efterspørgsel og økonomisk vinding er helt i modstrid med de oprindelige tanker i den danske velfærdsmodel, der forpligter sig til at dække hele den danske befolkning med sundhedstilbud af høj kvalitet.” (Lene Horn Andersen operationssygeplejerske, Aalborg Sygehus, i dagbladet Nordjyske d. 16. juni 2008.)

Strategien må være et udspil til en anden styring og en ny retning for udvikling af velfærdssamfundet. Styringen virker siger den Tidligere chef i

finansministeriet CLN - og henviser til de store problemer med Fødevarer-kontrollen der for nylig væltede en minister af posten.

Men styringens positive sider kunne sættes ind i et reelt arbejde for de alternativer som han også argumenter for. Alternativer der handler om respekt for forskelligheden, og dermed også en differentiering af styrings-parametrene der er tilpasset disse forskelligheder.

Den Tidligere chef i finansministeriet CLN ser dog ingen åbning fra det centrale niveau, og finder at de ikke ved, hvad de skal stille op med professionskrisen, og at der ikke vil komme nye strategier der fra. Topstyring og bureaukratiseringen fortsætter og den kritisk dialog fra det centrale udebliver. Et græsrodsoprør organiseret som netværk er det strategiske bud fra den Tidligere chef i finansministeriet CLN.

En mere gennemgribende strategi kan tage udgangspunkt i det kritiske empowermentbegreb. *"Empowermenttilgangen er et alternativ til den neoliberale kritik af velfærdssamfundet"...* "og til en traditionel velfærdsstatslig tankegang hvor medborgeren, som ud fra objektive kriterier, "passivt og ovenfra" tildeles sociale rettigheder. (Andersen J. 2005B :8). Empowerment er her defineret som "processer hvorigennem underprivilegerede individer, sociale grupper og (lokal)samfund forbedrer deres evne til at skabe, overskue, kontrollere og håndtere materielle, sociale, kulturelle og symbolske relevante ressourcer" (Andersen 2007:15)

Vi kan anbefale en sådan strategi i et "bottom up" perspektiv og dermed også fra et hverdagslivsperspektiv, hvor medborgere og velfærdsprofessioner kommunikerer opad i hierarkierne, mod bureaukratisering og topstyring, men også for løsninger der fastholder og styrker de etiske og social værdier som de afgørende kendetegn i det danske velfærdssamfund. En sådan strategi må ses som en del af en demokratiseringsproces, hvilket behandles i det følgende.

6.1 Strategi for demokratisering og professionel ledelse i den offentlige sektor

Den stadig stærkere styring fra de centrale myndigheder medfører som tidligere beskrevet en undervurdering og miskendelse af velfærdsprofessionernes faglige vurderingsevne, men også en bureaukratisering der ofte får en negativ effekt med et ringere "tilbud" til medborgeren. Kommunernes Landsforening (KL) giver et eksempel på det, som Næstformanden i DSR, DOS også kalder for kontraproduktivitet. KL har gennemført en un-

dersøgelse af arbejdet med centralt dikterede elevplaner og kvalitetssystemer og de skriver: *"Afbureaukratisering forudsætter tillid. Elevplaner og kvalitetsrapporter kan være med til at styrke folkeskolen, men som vi peger på i vores afrapportering, skal der være et langt større lokalt råderum, hvis de skal udvikle sig til dialogværktøjer, som reelt kan kvalificere skolernes arbejde."* (KL 2008).

Et positivt eksempel kommer fra en offentlig institution, der har udmærket sig på landsplan.: *"Medarbejderne skal ikke begrænses af bureaukrati, for så er de ikke motiverede til at yde deres bedste, mener lederen af Autisme Center Vestsjælland. Derfor har han ryddet ud i regler, registreringsopgaver og papirarbejde, der ikke giver mening. Hans lederstil har været med til at kåre autismecenteret til Danmarks bedste offentlige arbejdsplads for tredje år i træk"* (FTF 2008).

Bureaukratiseringen kommer også til udtryk ved den såkaldte djøfisering og ved indførelse af standardiseringer og normer der ikke tager højde for det kvalitative i det menneskearbejde, der er hovedopgaven for velfærdsarbejdet.

Som vi ser det må strategien, på spørgsmålet om ledelse, være et arbejde for at fagligheden i højere grad skal spille med på de forskellige ledelsesniveauer. På den ene side er det ikke en god idé at det alene er økonomitænkning og public choice der styrer den offentlige institution, såvel som det heller ikke holder med en ensidig professionsstyring. Den optimale styring og ledelse må findes i dialogen, i en demokratisk kommunikation, mellem alle opgavens aktører – medborgeren, den professionelle (både den økonomiske og de fagligt professionelle) og den folkevalgte. Det kræver demokrati i en udvidet form. Under alle omstændigheder ikke et "flertalsdiktatur" men et demokrati der forudsætter den "civiliserede samtale", med mindretalsbeskyttelse, respekt for ytringsfrihed og saglige argumenter (Hjort 2008:35)

En sådan demokratisk forståelse kræver kompetent ledelse der er tæt på virkeligheden, således som den Tidligere chef i finansministeriet CLN formulerer det, men også en ledelse med faglige ledere som Næstformanden i DSR, DOS formulerer det.

Karina Sehested, cand.scient.soc. & Ph.D. i offentlig forvaltning, seniorforsker ved KVL, Center for Skov, landskab og Planlægning søger at finde frem til tidens ideelle leder hun skriver: *"Den fagprofessionelle lederrolle*

har gennem længere tid været under forandring. Lederne er ved at forlade den traditionelle rolle, hvor de udelukkende orienterer sig mod deres faglighed, deres fagfæller og deres egne brugere. De mange organisationsændringer har skabt nye ledelsesforhold, og tvinger lederne ind i en rollesituation, hvor de i højere grad er loyale overfor kommunens ledelse og kontrollerer deres personale. Det er en stor udfordring for de fagprofessionelle ledere, fordi ændringerne griber ind i hjertet af det traditionsrige autonome professionsstyre.

Men de fagprofessionelle ledere har taget udfordringen til sig, selvom de finder omstillingen vanskelig. De er på vej ind i en hybrid lederrolle, hvor de accepterer deres ledelsesansvar og fungerer som oversættere og formidlere mellem professionsverdenen og den generelle ledelsesverden. Hvilket netop er muligt på grund af deres faglige baggrund." (Sehested (2005).

En anden strategi på det ledelsesmæssige plan, som vi vil anbefale, handler om, at udvikle en værdibaseret ledelse, som det også er anbefalet af Professionsforskeren BED. Hvis institutionernes værdier, om det menneskelige arbejde, træder mere tydeligt og klart frem – som resultatet af en deltagerorienteret demokratisk proces – så vil det være med til at skabe ro og arbejdsglæde hos de professionelle velfærdsarbejdere, og brugerne/medborgerne vil kunne opnå en velfærd og kvalitet i sygeplejen, der bedre stemmer overens med de politiske beslutninger.

I det følgende afsnit vil vi se lidt nærmere på skitser til hvordan velfærdsprofessionerne kan tage initiativer for at gøre eget arbejdsfelt mere attraktivt, bl.a. med henblik på at tiltrække flere til professionsbacheloruddannelserne og til arbejdsfeltet – og til en offentlige sektor der ikke er så attraktiv en arbejdsplads som i tidligere tider.

6.2 Strategi for anerkendelse og bedre arbejdsvilkår og løn

På et spørgsmål i folketingets uddannelsesudvalg siger Undervisningsministeren: "Jeg deler bekymringen over, at ansøbertallet til Undervisningsministeriets professionsrettede uddannelser igen i år synes at falde. Det er min opfattelse, at den offentlige debat om arbejdsvilkår, løn m.v. for de uddannede, har medvirket til et dårligt image for de job, uddannelserne skal føre frem til. Alle parter må nu medvirke til at vende udviklingen, så disse uddannelser og deres professioner bliver vurderet efter fortjeneste." (Folketingets Uddannelsesudvalg 2008).

Heri ligger ikke en erkendelse (men næsten - og i hvert fald ikke det modsatte) af at arbejdsforholdene er dårlige, men dog at de uddannedes arbejdsforhold har betydning. Der ligger også en åbning, for et samarbejde med alle parter om at professionerne bør vurderes efter fortjeneste, hvilket må tolkes som at de bør vurderes højere end de bliver.

Det ovenfor nævnte Samråd foregik på en af årets mest hektiske dage i folketinget, med afslutningsdebat, og fik derfor stort set ingen opmærksomhed fra medier, organisationer eller fra offentligheden i det hele taget. Men vi mener at der heri ligger en god anledning og en strategisk indfaldsvinkel til at organisationer – faglige eller andre – tager et initiativ til at danne/forme det samarbejde ministeren faktisk inviterer til. Et samarbejde, ikke som "top down" projekt, men som en dialog baseret proces hvor de vigtigste interessenter er repræsenteret, dvs. medborgernes/brugerne, centrale myndigheder, professionshøjskolerne, forskere fra sektoren og professionernes organisationer. Alle vil kunne bidrage med gode idéer – ikke kun til hvad andre bør gøre - men med egne praktiske bidrag til et sådant fælles projekt om at få professionerne vurderet efter fortjeneste og dermed en større anerkendelse.

Løn er anerkendelse påpeger Professionsforskeren BED, og fortsætter: *"kampen mod professionerne rammer kvinderne og velfærdsprofessionerne"*. Hermed tager vi hul på et andet vigtigt og stort aspekt af anerkendelseskampen, som nu også fortsætter efter løn-konfliktens afslutning. Vi har desværre ikke mulighed for at gennemføre et større analyse- og strategiarbejde om dette spørgsmål om ligeløn, der jo også rækker ind i mange andre faggrupper. Vi kan blot komme med det enkle forslag, at de berørte faglige organisationer bør finde sammen i en fælles linje. Ved en gennemførelse af ligeløn vil de kvindedominerede velfærdsprofessioner få en mere passende position og anerkendelse.

6.3 Strategi mod reformkaos, bureaukratisering og symbolsk vold

Åbenhed og gennemsigtighed er et krav på institutionsniveau, men ikke på det centrale politiske niveau, her er der ingen ønsker om best practise eller målbare resultater, her er det en helt anden logik der gælder, som bl.a. er båret af effektiv top down styring og ønsket om markedsliggørelse.

Reformkaos er et stort ord, men flere af vore interviewpersoner peger på, de negative følger der er af den bølge af reformer der er rullet ind over

den offentlige sektor de senere år. Konsekvensen er, at der bliver et mindre fokus på arbejdets indhold og at kræfterne i stedet bindes i organisatoriske forandringer, siger Næstformanden i DSR, DOS og Studievejlederen mener ganske enkelt at reformhastigheden er for stor.

Den voksende bureaukratisering er tydeligvis et problem, der gør det meget svært for velfærdsprofessionerne at udføre et ordentligt arbejde. Kravene om dokumentation, test og kontrol har taget overhånd, men medfører derudover også en form for symbolsk vold¹, hvor mange af de ansatte, ikke mindst mellemlederne, bruger unødigt meget energi på at opfylde disse krav. De fleste vil jo gerne vise at de er gode til at udføre deres arbejde. Den daglige fokusering på indførelse og opfyldelse af standarder og kontrakter, medfører at faglige debatter og strategier udebliver. Der er ikke tid og "grund" til at tage faglige debatter når målene er fastsat i form af kontraktopfyldelsen. Problemet opstår, som vi tidligere har været inde på, når kontrakterne ikke indeholder alle faglige mål, fx er omsorg og relationsarbejde ikke indeholdt i de kontrakter der er gældende i dag.

Direktøren for Forvaltningshøjskolen og en del af direktionen på den flerfaglige professionshøjskole i København, Nicholaj Lobanski, har på undervisning på MPP rejst spørgsmålet om kontraktstyring er en god styringsmetode, og peger på at det drejer sig om at få styringsvinklen og ydelsesvinklen til at mødes. Kontrakter åbner op for dialog, og han mener at vi skal acceptere styringslogikken og vise "professionelt mod" og forsøge at påvirke målfastsættelsen. *"Problemet er, at vi diskuterer med et ministerium, og ikke med de faglige interessenter. Rummet for dialogen med interessenterne er ikke skabt - den weberianske tankegang dominerer"*. Det er altså en vanskelig opgave at få en dialog omkring målfastsættelsen, og det medfører at mange mellemledere og medarbejdere resignere og hæmmes af symbolsk vold.

En strategi for at imødegå bureaukratiseringen og den symbolske vold, og skabe mulighed for en reel dialog om det faglige arbejde, kan være forskellige former for kollektiv obstruktion hvor grupper af offentlig ansatte, helst i pagt med deres ledere, undlader at udføre de overflødige og/eller

¹ **Symbolsk vold**

Ved symbolsk vold forstås grundlæggende, at en magt (en dominerende gruppe eller klasse i samfundet) påfører andre grupper, klasser eller individer i det sociale rum bestemte meninger og betydninger og gør det på en måde, der skjuler de objektive magtrelationer, der ligger til grund for (: sætter den dominerende magt i stand til at foretage) påføringen. (Esmark 1993)

undertrykkende opgaver. Sådan udeladelse vil kunne medvirke til, at det mulighedsrum, vi eftersøger, kan blive en smule større.

Professionel ulydighed som obstruktion mod unødigt bureaukrati – modmagtens nødvendighed.

Professionel ulydighed bygger på den gamle idé om civil ulydighed, hvor man aktivt bryder visse love og regler fra regeringer eller myndigheder, f.eks. som da Mahatma Gandhi brugte ikke vold som et værktøj mod det britiske kolonistyre i tiden før Indiens selvstændighed i 1947.

Professionel ulydighed handler om, at man som professionel selv tager stilling til de mange nye krav, der bliver stillet om dokumentation, test, afrapporteringer osv. (jf. ovenfor nævnte empowermenttænkning om selv at skabe, overskue, kontrollere og håndtere materielle, sociale, kulturelle og symbolske relevante ressourcer). De mange nye opgaver skal oftest udføres oveni det arbejde, som den offentlige ansatte i forvejen skal udføre. På den måde kommer man som professionel til at stå med et uløseligt dilemma, hvor der skal vælges mellem at skære ned på det arbejde man egentlig, ud fra en faglig vurdering, burde udføre, og som medborgeren også forventer at man udfører, og i stedet må bruge sin tid på at løse de centralt formulerede og dikterede opgaver, der bygger på en mistillid om at professionen ikke selv kan styre og forvalte sine opgaver.

Mange af de nye krav og regler er helt irrelevante for den professionelle, da hun jo er uddannet til selv at vurdere og tage stilling til brugerens behov og den faglige indsats der er brug for.

Hvis professionelle aktivt undlader at udføre de nødvendige opgaver der forlanges løst, vil der selvfølgelig komme reaktioner fra de overordnede, formentlig som pålæg og nye diktater, advarsler og i den yderste konsekvens nogle fyresedler. Men ved at arbejde med en kollektiv handlingsstrategi, hvor ulydighedsaktioner koordineres på en hel afdeling eller en institution og gerne også i flere afdelinger eller flere institutioner samtidigt, vil der ganske sikkert opstå situationer og muligheder for, at få de overordnede niveauer i tale og dermed også ind i en konstruktiv dialog om selve spørgsmålet. I sidste ende kan dette medføre at der igangsættes et større samlet pres på de centrale myndigheder og beslutningstagere, og på den måde nye initiativer i retning af at skabe mere rimelige og fagligt forsvarlige arbejdsforhold.

En stærkere evidensbaseret praksis har sine positive og negative sider (jf Hjort 2008:34), idéer til strategier på dette område kan tage udgangspunkt i følgende recept:

"Det vil være et rimeligt modtræk, at de professionelle kræver af politikerne, at den politiske praksis er evidensbaseret (her forstået positivt ud fra erfarings- og vidensbaseret. - red.) i to henseender:

- 1. De politiske mål, der opstilles for en sektor, bør være af en sådan art, at sektoren har en reel mulighed for at bidrage til deres realisering.*
- 2. Den politiske diskussion om forskellige foranstaltninger bør forholde sig til den viden, der er om foranstaltningernes virkning". (Moos ... 2005).*

7 Strategier om sygeplejerskens arbejde

Hvis der skal tiltrækkes flere studerende til sygeplejerskeprofessionen så skal arbejdsforholdene efter endt uddannelse være i orden, og der skal i bred forstand være et godt arbejdsmiljø. Stress, nedslidning og flugten fra faget må imødekommes med etablering af bedre arbejdsforhold, som gør det muligt for sygeplejersken at løse de opgaver samfundets medborgere ønsker og forventer skal løses. Eller med andre ord, så skal der findes strategier mod *"deprofessionalisering eller ligefrem dequalificering, forstået som reducerede muligheder for at efterleve de faglige, sociale og etiske standarder man bekender sig til."* (Hjort 2005:88)

Næstformanden i DSR, DOS peger på en række store forandringer som sundhedsområderne, gennemgår i disse år. Det er eksterne såvel som interne, indholdsmæssige forandringer – og det hænger sammen, siger hun og peger på forandringer i udvikling i sygdomsmønstre, demografi og nye teknologiske muligheder. Men også ændrede forventninger fra borgere, patienter og de pårørende. Borgerne forventer sundhedspersonale med stor viden og med personlige kompetencer, der kan imødekomme individuel sygepleje.

Det stiller krav der er anderledes end for bare 10 år siden. Den teknologiske udvikling (såvel IT- som sundhedsteknologi) rykker på kendte faggrænser, som det fx sker mellem læger og radiografer. Og den teknologiske udvikling betyder også nye og anderledes måder at arbejde på siger Næstformanden i DSR, DOS.

Strategier mod deprofessionaliseringen, må ud fra dette synspunkt, arbejde efter et mål om modernisering/justering af de kerneopgaver der tegner professionen. Dvs. spørgsmål om styring, ledelse og arbejdsforde-

ling, og herunder spørgsmål om faggrænser til de andre faggrupper i sundhedsvæsenet.

Vi mener at ledelse af sundhedsvæsenet må løses med nye organisations- og ledelsesformer, der i højere grad bygger på tillid til professionen, men også bygger på en reel dialog og et demokratisk samarbejde med medborgeren/brugeren, såvel som med de ledelsesmæssige og politiske niveauer.

Men også selve opgaven, fagets kerne, må afklares: Hvad er en sygeplejerske? Hvad er den faglige identitet? Hvilken opgave er det der skal løses? Og hvordan skal samarbejdet med og grænserne til de øvrige fag i sundhedsvæsenet være? Disse spørgsmål hænger sammen med en bredere diskussion om værdier i velfærdsamfundet og værdier i sundhedsvæsenet og dermed også spørgsmålet om den etiske og sociale forpligtelse der er forbundet med sygeplejefaget.

Stridigheder og afgrænsninger i forhold til de faggrupper sygeplejersken samarbejder med, både horisontalt og vertikalt kan og må afklares, således at kerneopgaven træder tydeligere frem – der skal et fagligt perspektiv på opgaveløsningen siger Søren Palsbo i en artikel i sygeplejerskernes fagblad. (Palsbo 2007).

Professionsforskeren BED ser at der er en ændring på vej i professionens egen opfattelse af dette kernespørgsmål, og hun nævner at diskursen om "det sammenhængende patientforløb" sætter fokus på flerfagligheden, og mener at det har medført en holdningsændring hos DSR.

Spørgsmålet om privatisering præger i høj grad også sundhedsvæsenet. *"I realiteten er regeringen med sin ventetidsgaranti ved at privatisere store dele af sundhedssektoren, og det sker vel at mærke, uden at befolkningen er blevet spurgt, om det er det, de vil."* - siger kræftforsker og professor Torben Ørntoft, Aarhus Universitet til Jyllands-Posten. (Information d. 22. maj 2007)

Tilgangen til og konkurrencen med den private sektor er et andet og stort spørgsmål som også kræver nærmere strategiske overvejelser. Det skal løses på centralt niveau jf. "den skjulte dagsorden".

Men hvad kan professionen selv gøre for at skubbe på en løsning? *"Situationen kræver handling. Hvis Danmark også i fremtiden skal have et offentligt sundhedsvæsen med fri og lige adgang, skal Folketinget på banen."* - siger Connie Kruckow, formand for Dansk Sygeplejeråd. (Kruckow 2008)

Her tegner sig en politisk strategi mod den neoliberalisering der er værdigrundlaget i det gældende praksisregime.

En "menig" sygeplejerske formulerer sig klart og tydeligt i et læserbrev under konflikten: *"Vi kæmper for, at vi i også i fremtiden har et offentligt sundhedsvæsen, der kan levere en høj kvalitet af sygepleje. Vi kæmper for at bevare et offentligt sundhedssystem, vi ønsker ikke et sundhedsvæsen delt i klasse A for de rige, og klasse B for de mindre rige. Vi kæmper for anerkendelse af og respekt for kvindefagene, og i den sammenhæng er det også rimeligt at vi aflønnes i forhold til det ansvar, vi påtager os i det daglige arbejde."* (Kirsten Høgh, *Hjemmesygeplejerske i Århus kommune Århus Stiftstidende 18.05.2008*)

Professionsforskeren BED nævner også den manglende anerkendelse som et problem, hun siger: *"Det største problem er sygeplejens usynlighed. Faget ses ikke afspejlet i de politiske prioriteringer. Fra top og ned. Venteslister prioriteres. Kvalitet? Der er en manglende anerkendelse af faget."* Sygeplejerskeprofessionen efterspørger en større anerkendelse for deres arbejde, hvilket meget klart blev udtrykt i forbindelse med konflikten i foråret 2008. Denne manglende anerkendelse - som er vanskelig at "måle" - påvirker selvfølgelig de unges søgning til faget og der kræves derfor en stærkere position til faget og en anerkendelse af faget, hvis søgningen skal øges.

7.1 Arbejdsmiljø uden stress og nedslidning

Arbejdsforhold og arbejdsmiljø i sundhedsvæsenet har selvfølgelig en afgørende betydning for søgning til sygeplejeuddannelsen. En række udtalelser og empiriske undersøgelser underbygger at der behov for at iværksætte en indsats på dette område.

Fra DSR er der et stort fokus på arbejdsforhold og arbejdsmiljø, hvilket også kom til udtryk i den store lønkonflikt der har været i foråret 2008. Næstformanden i DSR, DOS ser flere forhold som har en vigtig betydning: Store forandringer i den offentlige sektor, og herunder i uddannelses- og sundhedsområderne, har taget fokus væk fra indholdet i arbejdet og bundet kræfterne i organisatoriske forandringer, hvor man burde have satset på kernearbejdskraft, det vil sige faste stabe af læger, sygeplejersker, rengøring, portører m.m., i stedet har man satset på allehånde fleksibilitetsformer: numerisk, funktionel m.m.

Næstformanden i DSR, DOS nævner også de stigende krav om større produktion og højere tempo. DOS påpeger endvidere det meget problematiske, at modstridende politiske meldinger om normer og standardiseringer på den ene side, og om individualitet og skøn på den anden side medfører en kontraproduktion. Det giver ambivalens og medfører en ledelse uden retning.

Studievejlederen KVH peger også på reformhastigheden som et problem og mener at det er vigtigt at faget bevarer sin helhedsorientering og refleksion, og at sygeplejersken skal være ved patienten og ikke på kontoret, ellers er der flere der dør jf. undersøgelser fra USA, siger hun.

Et andet forhold der medvirker til øget stress i arbejdsmiljøet handler om den nævnte uoverensstemmelse mellem, det der på klinikken forventes af den nyuddannede sygeplejerske og de kompetencer hun har fået igennem sin uddannelse. Forholdet betyder bl.a. at klinikken må afsætte ressourcer til oplæring og introduktionsprogrammer o.l.

Til gengæld modtager klinikken nye sygeplejersker med et større teoretisk og analytisk fokus, som den mere praktisk erfarne kollega almindeligvis ikke lige kan se fordelene ved. (Vinther Andersen 2008).

Uoverensstemmelsen kunne ændres til et "win - win" forhold, men den omstilling der ligger indbygget i dette, kræver et overskud som ikke ser ud til at findes mange steder.

Nyligt publicerede erfaringer fra et projekt i Vejle (Kompetent Mobilisering 2005) anviser nogle generelle betragtninger der kan være retningsgivende for arbejdet med et bedre arbejdsmiljø. Projektets baggrund var nedslidning af personalet, ulykker og langtidssygemeldinger, og derfor skulle afdelingerne opprioritere mobiliseringen af patienterne og patienternes liggetid skulle reduceres. Erfaringerne fra projektet viser, at dette arbejde, med udvikling af arbejdsmiljøet, kan blive en succes, når der er:

1. Engagement og fokus fra ledelsen.
2. Et læringsmiljø på arbejdspladsen, hvor medarbejderne tør udfordre og hjælpe hinanden.
3. En tæt dialog med patienten, der skal afdække og anvende patientens behov og ressourcer. (jf. også den responsive stat)

Et andet tiltag, der kan styrke arbejdsmiljøet, som Professionsforskeren BED peger på, handler om det kollegiale samarbejde. Det kan styrkes ved

at der i højere grad etableres faglige netværk på arbejdspladsen og udbyggede muligheder for supervision til den enkelte.

En sådan strategi om et styrket kollegialt samarbejde vil også kunne løse nogle af de nævnte problemer med de nyuddannedes manglende sociale og faglige integration på arbejdspladsen.

Henrik Lund, der er lektor ved Institut for Miljø, Samfund og Rumlig Forandring og tilknyttet Center for Arbejdsmiljø og Arbejdsliv på RUC, har også et godt bud på, hvordan der kan skabes et bedre arbejdsmiljø. Han mener at en større forståelse for menneskelige rytmer i arbejdet er en måde, hvorpå der kan etableres egenkontrol og indflydelse i en tid med "grænseløse arbejdsvilkår" – dvs. *"fleksibel og uforudset arbejdstid, arbejder i opgavestyrede organisationer, arbejder forskellige steder hver dag, og grænsen mellem arbejdstid og fritid er flydende"* (Lund H. 2007). Han ser to dominerende spor i arbejdets forandring under den fleksible kapitalisme. Et spor med tendens til ny-taylorisering, med en stadig mere opsplitning og repetition i arbejdet, som bliver stærkt kontrolleret f.eks via IT-systemer. Og et andet spor med den nævnte grænseløshed. Henrik Lund opstiller en model for arbejdet med tre poler: rytme, repetition og differentiering, og hans bud er at der sættes fokus på rytmer i arbejdet, hvilket fordrer en faglig arbejds politik, der sætter fokus på betydningen af praksisfællesskaber, tidsmiljøer, faglighed, variation og meningsfulde helheder i arbejdet. (ibid.)

Et strategisk arbejde for et bedre arbejdsmiljø i sundhedsvæsenet, må tage bestik af de paradokser og modsætninger, som vi finder, er indbygget og rådende i det gældende praksisregime. Det drejer sig om; modsætningen mellem den politiske retorik og de faktiske forhold, idealet om lighed og demokratisk brugerstyring som pga. af markedsfejl ikke harmonerer med den gældende markedsstyring, og den tiltagende centrale styring som modvirker fleksibilitet og innovation.

7.2 Strategier om styring, ledelse og demokrati

Den neoliberale bølge har medført nye former for styring og ledelse som også kommer til udtryk i sundhedsvæsenet. Den meget centrale og stramme styring af økonomi og standardiseringer på den ene side, og krav om individualisering og fleksibilitet på den anden side, sætter sygeplejersken og hendes ledere i et krydspres og en dobbeltbinding. Som leder i sundhedsvæsenet bliver man sat overfor en meget svær opgave med at løse dette, og den stramme styring bliver ydermere i højere

og højere grad fastlåst i resultatlønskontrakter o.l. En af følgerne har været den såkaldte djøfisering, hvor de faglige spørgsmål vægtes mindre end tidligere. I følge Professionsforskeren BED, medfører det at sygeplejefprofessionens værdier, etik og sociale forpligtelse og faglige skøn negligeres.

Karina Sehested, der forsker indenfor feltet om offentlig forvaltning og policy studier, har studeret den ny lederrolle. Hun kommer med følgende udsagn der bør overvejes i arbejdet med at finde nye demokratisk deltagesformer: *"De fleste fagprofessionelle ledere indgår i og danner forholdsvist lukkede og elitære samarbejdsrelationer med den kommunale ledelse, øvrige institutionsledere og få aktører i omgivelserne. De gør det af forskellige grunde, men konsekvensen er den samme for demokratiet: det er kun de få og de udvalgte, der deltager i styringen af serviceproduktionen. Nogle ledere opererer dog direkte med åbne og plurale netværksdannelser, hvor de lægger vægt på bred deltagelse og dialog om serviceproduktionen. I valget af de lukkede netværksrelationer understøtter lederne implicit en elitær, fordelingsdemokratisk udvikling i kommunerne, mens valget af de åbne og brede netværksdannelser implicit understøtter en deltagelsesdemokratisk udvikling. Lederne bør gøre sig disse konsekvenser klart og vurdere hvilken demokratiudvikling, de ønsker at understøtte. I den forbindelse kunne den koordinerende og integrerende dimension i lederrollen udvide en demokratiserende dimension, hvor de fagprofessionelle ledere sammen med de valgte politikere begynder at udøve demokratisk meta-styring på deres institution og serviceområde."* (Sehested 2005)

Katrin Hjort argumenterer for en syntese, der følger en faglig og social forpligtelse som tager idealet om "den responsive stat" alvorligt. Dvs. velfærdsprofessionerne søger en øget dialog med og større respekt for brugerne/medborgerne/patienterne og tager deres behov alvorligt, og bringer med ind i de gensidige forhandlinger om, hvordan arbejdet med mennesker bedst tilrettelægges og udføres i fremtiden. Det kræver formuleret faglig viden, herunder viden om, hvordan man skaber ny viden i nye institutioner, og det kræver evnen og viljen til at forklare sig – og om nødvendigt forsvare sig – i kontakt og konfrontation med mange forskellige interesser, ikke kun brugere og forvaltere, men også pårørende, brugerorganiseringer, politikere, medier mm. (Hjort 2005:23)

Et andet aspekt af og en god grund til at løse demokratiproblemet ligger i at de unge ansøgere til uddannelserne finder, at det hierarkiske system i

sundhedsvæsenet virker problematisk (Carton 2007:6) og at dette således også får dem til at overveje at søge andre uddannelsesområder.

7.3 Strategier om anerkendelse og faglig identitet

En større anerkendelse af sygeplejefprofessionen vil medføre en række positive effekter. Vi har koncentreret afhandlingen om hvordan der kan skabes en øget søgning til sygeplejeuddannelsen og herunder også at få flere mænd til at søge ind i faget. Hvis det kan lykkes vil det ydermere virke positivt på den hierarkisering der findes i sundhedsvæsenet, hvor det traditionelt er mænd der har domineret lægefaget. Næstformanden i DSR, DOS mener også at de unge ikke accepterer de stærke hierarkier i sundhedsvæsenet, og Professionsforskeren BED siger ligeledes at hierarkierne "skræmmer" de unge væk fra faget.

Sygeplejerskerne skal bruge medierne bedre i en strategi for en styrket anerkendelse, siger Studievejlederen KVH, selvom hun som flere andre også bemærker at lønnens størrelse også er et udtryk for anerkendelse (Professionsforskeren BED). Det der trækker i den forkerte retning, er de uhensigtsmæssige arbejdstider og en generel dårlig værdsættelse af omsorgsarbejdet mener den Tidligere chef i finansministeriet CLN og påpeger at en styrket identitetsfølelse for sin arbejdsplads hos sygeplejersken også vil virke i den rigtige retning.

Professionsforskeren BED ser ikke at den manglende anerkendelse af faget afspejles i de politiske prioriteringer. Til gengæld kan der findes en stor folkelig opbakning til sundhedspersonalet, f.eks. udtrykt ved at 65 pct. af de adspurgte i en undersøgelse, har i nogen grad eller høj grad sympati for bl.a. det strejkende sundhedspersonale (TV2 Nyhederne d. 4. maj 2008).

I Honneth perspektiv kan man sige at sygeplejen oplever krænkelser, men de er ikke ekskluderende, selvom de berøres af ekskluderende mekanismer. Det skyldes først og fremmest den anerkendelse de høster for deres arbejde fra patienterne, de pårørende og fra deres egne netværk. Sygeplejersker har dog en række problemer med at tale og tænke om sygeplejen, fordi de også kæmper med anerkendelsen fra deres egne kollegaer, fra ledelsen og samfundet. (Andersen, Dybbroe, og Bering 2007:42)

En strategi om anerkendelse og styrket faglig identitet for sygeplejerske professionen må bygge på de tidligere nævnte forslag om, at tage initiativer til samarbejde både horisontalt og vertikalt og at igangsætte professi-

onel ulydighed når der findes urimelige og/eller arbejdsopgaver der er umulige at løse.

Den faglige identitet kan styrkes ved at professionen (DSR og andre) revitaliserer og omdefinerer identiteten og giver denne en tidssvarende profil, der i højere grad stemmer overens med ungdommens metaforer, uden dog at gå på kompromis med det samfundsorienterede aspekt, der udgør en altruistisk kerne i faget.

7.4 Professionsudvikling og vidensdeling

Som det er fremgået ovenfor, så er der behov for at sygeplejefprofessionen udvikles, opdateres og tilpasses den aktuelle situation i det danske velfærdssamfund.

Ønsket om at skabe stærke faglige miljøer på professionshøjskolerne, bl.a. gennem tættere samarbejde med forskningsmiljøerne, må især vægtes i forholdet til professionens efter- og videreuddannelsesaktiviteter. Det afgørende er, for såvel rekrutteringen til uddannelserne som fastholdelsen af dygtige professionspraktikere i feltet, at der skabes og gives udviklingsmuligheder, ikke med henblik på at sygeplejersken uddanner sig væk fra sit faglige felt, men med mulighed for at han/hun kan fordybe sig og udvikle faglige kompetencer samt mulighed for at orientere sig i den nyeste viden i sit fag.

De store forandringer i sundhedsvæsenet kræver løbende efter- og videreuddannelse – både horisontale og vertikale kompetencer, men det kræver også nye læringsformer siger Næstformanden i DSR, DOS.

Det kan skræddersyes til aftager og til brugere, f.eks. i form af strategisk samarbejde med sygehuse og kommuner, siger Ledende studierektor SØP, der henviser til de gode erfaringer de har haft i University College Lillebælt (Ledende studierektor SØP).

En tæt relation mellem uddannelse, udvikling og praksis er et meget oplagt sigte for strategier om udvikling af professionen. *"Inddrag autentiske situationer: Refleksion og drøftelser mellem deltagere og instruktører ud fra konkrete og autentiske situationer har et stort potentiale med hensyn til professionsudvikling."* Dette er en af flere anbefalinger ud fra evalueringresultater beskrevet i bogen: *"Praksisforskning som videnskabelig proces."* (Mogensen og Møller 2005:22)

Nye kombinationer af grunduddannelsen og efter- og videreuddannelse kan f.eks. også opbygges som udviklingsarbejde med stærke netværk,

mellem de nævnte felter (jf. FUSI netværksmøde d. 10-12-07 med repræsentanter fra BUPL og DLF).

En vigtig mulighed for at arbejde med spørgsmålene, fremkommer formentlig når den såkaldte trepartsaftale mellem regering, de offentlige arbejdsgivere og de faglige organisationer, skal føres ud i livet. Heri hedder det bl.a. at der skal igangsættes "*styrket efteruddannelse af sygeplejersker*" (Trepartsaftalen 2007).

En strategi må være at arbejde hen imod, at sikre de sygeplejersker, der udvikler sig med deres specialer, en meritordning der honorerer og anerkender deres dybe faglige indsigt, som ikke sender dem i en karriere-mæssig blindgyde, men som sikrer en mulighed for videre uddannelse ind i faget – "praksis som en udviklingsvej", som Professionsforskeren BED foreslår.

Der til kommer at der også må etableres efteruddannelses tilbud som styrker tværfagligt samarbejde, og uddannelse som styrker den fleksibilitet hos professionen, som Studievejlederen KVH anbefaler og som Næstformanden i DSR, DOS mener, bør udforskes mere.

Uddannelse skal ikke tænkes som en trappestige – men som vej til en anden praksis, og løsningen er livslang læring, siger Professionsforskeren BED, der også mener at nogle har brug for uddannelse i forhold til praksisfeltet og andre skal være analytiske.

Grunduddannelsen er en generalistuddannelse og den retter sig mod flere sektorer og flere erhverv. Læring i den specielle sygepleje må derfor foregå efter endt grunduddannelse og ofte på arbejdspladsen. (Alsvåg og Førland 2007). Dette kunne foregå som uddannelsesstillinger som der eksempelvis er oprettet på Hvidovre Hospital. Professionshøjskolerne kan også lave specialeorienteret efteruddannelse i samarbejde med de kliniske afdelinger på hospitalerne som det f.eks. gennemføres ved sygeplejerskeuddannelsen Vejle (Ledende studierektor).

I Norge arbejdes med oprettelse af en klinisk mastergrad efter 5 år i faget (Alsvåg og Førland:2007). Efteruddannelses tilbud der udvikles i et samarbejde mellem professionshøjskolen og de kliniske afdelinger bør indgå i det etablerede uddannelsessystem, og ikke som i dag hvor specialeuddannelserne ligger afskåret fra godkendelse i forhold til ETCS points

En særlig strategi bør formes i arbejdet med at udvikle fagets kerne og identitet og især styrke forbindelserne til de forskningsfelter der arbejder med professionens forskellige faglige dimensioner. Et sådant forskningsarbejde kan give gode resultater, hvis det etableres som aktionsforskning - som f.eks. Professionsforskeren BED også foreslår det. Hvor der etableres samarbejde mellem forskere og praksisfeltet, men også et samarbejde der inkluderer sygeplejerskeuddannelserne. På den måde vil idealerne om modus 2 viden også kunne afprøves og udvikles yderligere.

Forsknings og innovationsstyrelsen har via en arbejdsgruppe udpeget en række punkter hvor der behov for yderligere forskning på professionsområdet, hvilket også støtter det ovenstående. De peger på:

- Udvikling af sygeplejerskens professionsidentitet
- Rekruttering og karriereforløb i professionerne
- Målgruppen
- Professionernes forandring og udvikling
- Kvalitet og relevans i uddannelsen
- Samspil mellem teori og praksis
- Videnformer, evidensbaseret praksis og dokumentation
- Viden- og læringsflow
- Uddannelsernes videngrundlag
- Det voksende fokus på professionernes videngrundlag
- Professionsidentitet og selvforståelse

Efter et møde i Forskningsrådet om ovenstående spørgsmål, har Professionsforskeren BED dog ikke stor tiltro at der bliver givet midler til det ovenstående, da rådet ser ud til kun at fokusere på udbyttet af uddannelserne, mens det der ligger i selve uddannelsen nærmest er en sort boks for rådet. Denne tænkning kan eksempelvis også læses ud af UCSJ interne kommunikation hvor det hedder: *"Mødet med UVM 23. maj vedr. udviklingskontrakt. UVM's hovedbudskab generelt: Sektoren skal blive bedre til at dokumentere sine resultater. Vi skal systematisere og måle den videnproduktion, som dannes i samarbejde med praksis. Der bliver fokus på udgifterne til administration (UCSJ 2008, 24. juni, Orienteringspunkt i dagsorden for bestyrelsesmødet).*

Strategien i dette spørgsmål må altså være at presse på for at få en forskning, der ikke ensidigt lægger vægt på "accountability" men som i højere grad underbygger fagets indholdsmæssige udvikling.

Hovedsigtet med en strategi om professionsudvikling må være at imødegå den deprofessionalisering (jf. Hjort 2005:88) der reducerer professionens mulighed for at efterleve de faglige, sociale og etiske standarder og nyudvikle og revitalisere sygeplejerskeprofessionens faglige identitet set i perspektivet af tidens mulighedsbetingelser.

8 Sygeplejerskeuddannelsen – hvad kan der gøres?

Strategier for en øget tiltrækningskraft til sygeplejerskeprofessionens grunduddannelse kræver først og fremmest en viden om og forståelse af den generation af unge der ønskes optaget på uddannelsen. Forskning i nutidens unge og deres måder at forholde sig til spørgsmålet om uddannelse viser, at det senmoderne har medført store ændringer i de unges syn på arbejde og på uddannelse. (Illeris ... 2002, Jensen og Tveit 2008). En række undersøgelser om de sygeplejestuderende (Pilegaard Jensen et.al. 2006, Schrøder 2003, Ibsen 2001 og Epinion 2007), giver et godt billede af den gruppe af unge der ind til nu har søgt ind på studiet. Det interessante må være at lægge strategier i forhold til de kommende nye grupper af unge.

Aktuelt er der for få der søger optagelse, og hvis den stigende mangel på sygeplejersker og mangel til de øvrige velfærdsprofessioner skal løses, bliver det nødvendigt at motivere nogle af de grupper af unge der normalt ikke søger ind til disse uddannelser. En sådan indsats vil kræve social innovation både i sygeplejeuddannelsen og på professionshøjskolerne, men også i det sundhedsfelt der mangler arbejdskraften.

Der må ganske enkelt skabes et studiemiljø og et arbejdsmiljø, der i bred forstand kan rumme, inkludere og uddanne nye sociale og kulturelle grupper af unge. Rektorforsamlingen for sygeplejerske-uddannelsen har da også set skriften væggen. Fra et af deres møder i august 2007, kan man læse følgende: *"Vi har desuden drøftet, hvilke målgrupper vi skal fokusere vor indsats på. Rekrutteringsgruppen mener ikke, der skal fokuseres på de ansøgere, vi allerede har, men snarere forsøge at motivere andre til at interessere sig for sygeplejefaget"*. (Rektorforsamlingen 2007). Det siger sig selv, at studieforholdene eller det studiemiljø der findes på uddannelsen er meget afgørende for søgningen til uddannelsen. Det skal ganske simpelt være attraktivt at være studerende. Det vil sige, at der skal være et godt studie- og læringsmiljø og der må skabes optimale forhold for såvel faglige som sociale relationer i uddannelsesforløbet.

Undervisningen skal være tilpasset målgrupperne/de studerende og afdelingerne, og de regionale/geografiske forhold skal medtænkes ved lokalisering og placering af uddannelsesstederne. Kvaliteten skal reelt set være

tillokkende og spørgsmålet om akademisering kontra praksisorientering må løses i en syntese. Endvidere har det stor betydning, hvis der skabes flere muligheder, så de studerende kan skifte spor i uddannelsesforløbet. Det er helt afgørende at undervisningens indhold, form og lokalisering er tilpasset tidens unge.

8.1 Social innovation i uddannelsen

Når vi vender blikket mod sygeplejeuddannelsen bliver det klart at udviklingen - hvis efterspørgslen skal imødekommes - indebærer, at de sygeplejerskestuderende fremover må rekrutteres fra en bredere samfundsgruppe end tidligere, hvilket f.eks. fremgår af den 1. afrapportering fra Projekt "Øget gennemførelse" i CVU Lillebælt (Carton 2007). En strategi om at rekruttere bredere kan tage udgangspunkt i refleksioner om uddannelsernes kulturelle og sociale strukturer.

John Andersen og Peder Hjort Madsen (2008) finder at det dominerende rationale i det danske uddannelsessystem belønner bestemte kulturelle og sociale kapitaler, der reproducerer social ulighed og eksklusion, men finder også at en social kreativ strategi udfordrer dette dominerende princip. De opsummerer det dominerende rationale som: "MEO - Meritocratic Elitist Orientation" - og sætter denne strategi overfor en "DEO - Democratic Egalitarian Orientation" - en strategi der søger transformering eller modifikation af social ulighed og eksklusion. Disse strategier sættes i matchende poler overfor hinanden og MEO som eliteorienteret, hvor uddannelse er et individuelt investeringsprojekt bundet til individuelle præstationer og orienteret socialt mod individuelle rettigheder.

DEO er orienteret mod marginaliserede grupper og her ses uddannelse som et fælles gode forbundet til et socialt medborgerskab og til kollektive rettigheder.

Politisk er MEO orienteret mod det instrumentelle, mod markedet og NPM. Målet er kulturel/uddannelsesmæssig kapital og økonomisk kapital, og det er konkurrencen der betegner "skolens etos" - hvor pædagogikken er "Enforced formal meritocratism".

DEO er politisk orienteret mod demokratisering af uddannelsesinstitutionerne og strategien har en inkluderende forvaltningsstil. Her vægtes den kulturel/uddannelsesmæssig kapital også, men dertil kommer også vægtning af den sociale kapital. "Skole etos" er inkluderende og pædagogikken har værdier om brugerdeltagelse og empowerment, hvilket i praksis f. eks. kan udøves igennem det problemorienterede projektarbejde.

Denne kritik af det danske uddannelsessystem bygger på et ønske om at udvikle kreative sociale strategier (SCS) i kampen mod ulighederne og for at imødegå de socialt ekskluderende dynamikker i uddannelsessystemet, men kan således også bruges i arbejdet med at skabe mere social innovation i uddannelserne.

Men det dominerende rationale og det stærke fokus på MEO har dog virket i en anden retning. Trond Beldo Klausen udtrykker det – i bløde vendinger – således: *”I den offentlige debat om reproduktion af uddannelsesulighed i Danmark har forskelle i skolepræstationer fået en alt for dominerende plads. Det indebærer en risiko for, at virkemidler for at få bugt med ”den sociale arv” på uddannelsesområdet ikke er træfsikre nok.”* (Klausen 2008).

Strategier der søger at indfange de nye unge og samtidig en bredere gruppe til sygeplejerskeuddannelsen må rette sig mod et socialt inkluderende og social innovativt undervisningsmiljøer med former der binder stærkere bånd mellem det teoretiske/akademiske og det praktiske og opgave-orienterede.

8.2 Strategier for et øget optag

Betegnelserne professionsbachelor og University College udtrykker en akademisering af velfærdsuddannelserne der medfører et dilemma; De ”akademisk” orienterede unge, der søger videregående uddannelse vælger ofte de ”rigtige” universiteter frem for professionshøjskolerne, da tværfaglighed, fleksibilitet og fremtidsmuligheder fremstår mere tiltrækkende her. Modsat fravælger de mere praktisk orienterede og ikke ”boligt” orienterede unge ofte professionshøjskolernes velfærdsuddannelser, dels fordi de ikke lever op til de ”boglige” krav og dels fordi de ikke passer ind i de stadig mere akademiserede studieformer.

Et andet afgørende forhold, der har betydning for tilstrømning til professionsuddannelserne, er den aktuelle manglende samfundsmæssige prestige og anerkendelse af velfærdsprofessionerne – generelt set i forhold til de øvrige faglige felter. Dette medfører at de unge enten søger til andre videregående uddannelser, eller søger til de kortvarige uddannelser.

”De unge der skal vælge uddannelse og fremtidig erhverv har anderledes forventninger end tidligere”, siger Næstformanden i DSR, DOS og mener at studie vejledningen på gymnasierne tilsyneladende først og fremmest er rettet mod universitære uddannelser. Hun siger også at de unge ikke accepterer de stærke hierarkier i sundhedsvæsenet. Ledende studierektor

SØP mener at de i unge stedet søger hen hvor der er flere karrierer muligheder.

I spørgsmålet om rekruttering har analysevirksomheden Epinion gennemført en interessant undersøgelse (Epinion 2007) for Undervisningsministeriet – de skriver: *"Baggrunden for undersøgelsen er, at tilgangen til flere af de 'volumentunge, offentligt rettede' mellemlange videregående uddannelser (professionsbacheloruddannelserne) har gennem de senere år for fleres vedkommende været stagnerende, eller endog faldende. Tilgangsudviklingen på flere mellemlange videregående uddannelser (MVU) er bemærkelsesværdig og til dels bekymrende, når det sammenholdes med, at tilgangen til de lange videregående uddannelser (universitetsniveau), samlet set har været stærkt stigende i samme periode, og at fuldførelsesniveauet generelt har været faldende."*

Undersøgelsen bygger på en kombination med desk research samt kvalitative og kvantitative undersøgelsesmetoder og rapporten indeholder mange relevant oplysninger.

Vedr. rekruttering er det værd at bemærke at undersøgelsen når frem til, at de unges uddannelsesvalg sker sent i ungdomsuddannelsen eller først efter et sabbatår – og ofte har de været startet på anden uddannelse.

Undersøgelsen viser også at personlige relationer har stor betydning for deres valg (ibid.:8).

Strategier for et øget optag på sygeplejeuddannelsen må spille på mange strenge, da situationen er meget kompleks. Vi ser en række forhold der på trods af de små årgange må overvejes:

1) Justeringer af uddannelsen så den matcher de nye grupper og typer af unge. Og i denne forbindelse kan man overveje om uddannelsen og professionen skal have et nyt navn. Betegnelsen "sygeplejerske" sender både et positivt signal om gode menneskelige værdier, socialt ansvar, omsorg og etik, men sender også nogle negative signaler om konservative gammeldags hierarkier, og et fag hvor mænd ikke hører til (jf. Jensen og Tveit 2005).

2) Et stærkere samarbejde mellem professionens mange forskellige interessenter, må være et andet afgørende punkt i en strategi efter flere studerende. Samarbejde med VUC, f.eks. om brobygning til særlige grupper, og et større samarbejde med SOSU uddannelserne som Ledende studie-rektor SØP peger på. Men også et tættere samarbejde mellem universiteter og professionshøjskoler, der bl.a. kan styrke fleksibilitet og karrieremulighederne, som det efterlyses bl.a. af Professionsforskeren BED og

Ledende studierektor SØP, og som det eksempelvis er besluttet i en samarbejdsaftale mellem RUC og UCSJ. (UCSJ 2008).

3) Fra flere sider efterlyses der mere, bedre og realistisk PR for sygeplejerskeuddannelsen (Ledende studierektor SØP og Carton 2007:6), hvilket formentlig også vil have en effekt hvis det gennemføres. Epinions undersøgelse viser, at de unge i høj grad bruger internettet i deres valgproces og ikke alle uddannelsessteder er særlig godt "opdateret" på dette felt. Men spørgsmålet om mere realistisk PR giver anledning til diskussion. Det er klart at en misvisende reklame ikke giver en god mening, når der fremkommer et misforhold mellem forventninger/forudsætninger og når der ikke er overensstemmelse mellem teoretiske og praktiske krav i uddannelsen (Pilegaard et.al. 2006). Spørgsmålet er herefter om hvor i uddannelsen eller hvor i PR-arbejdet der er et problem - set i forhold til målgruppen? Det er under alle omstændigheder et faktum, at der er et stort frafald fra uddannelsen, hvilket vidner om at en del unge har valgt forkert. En mere realistisk PR vil sandsynligvis medføre at færre unge vil søge ind - løsningen ligger nærmere i selve uddannelsen, som nævnt ovenfor.

4) Ledende studierektor SØP peger på et vigtigt spørgsmål der også vedrører rekrutteringen. Han gør opmærksom på, at de unge primært søger faget og ikke så meget uddannelsesinstitutionen. Studielederen BFG bemærker også, at det primære valg er interessen for behandling og pleje, og arbejdet i klinikken som det også udtrykkes i CVU Øresunds frafaldsrapport (Schrøder et.al 2003).

"Hvis og når Professionsbacheloruddannelserne skal bidrage til at få flere i videregående uddannelse, så er udgangspunktet, at disse uddannelser har en egenverdi", siger Andreas Striib, der er rektor ved Århus Dag- og Aftenseminarium i artiklen på UVMs hjemmeside. - *"De skal udgøre et fundament, et forankringspunkt at vende tilbage til for studerende, som vi både er forud for og under uddannelsen har hjulpet til, at træffe et overvejede valg af uddannelse og profession"* (Striib 2007)

8.3 En meningsfuld uddannelse?

Det store frafald i professions-bacheloruddannelserne medvirker til problemer på flere leder. Ressourcspildet, som en følge af studiepladser der ikke bliver udnyttet er et problem, men også de personlige skuffelser og/eller følelsen af nederlag, der følger af at den unge ikke passer ind, er problematisk. Løsningerne handler om bedre rekruttering, og justerede forventninger hos de optagne såvel som hos de, der skal planlægge og

undervise de studerende, og indsatsen mod frafald i uddannelsen bør rettes mod den gruppe, "der har valgt forkert".

Frafaldsproblematikken er undersøgt grundigt flere steder, og vi har set på en række af de nyeste rapporter der er udgivet om dette.

Det største frafald skyldes de "akademiske" krav, som de praktisk orienterede studerende ikke lever op til - de "teoretiske svage studieafbrydere" som de betegnes af M. Ibsen, der har gennemført en follow-up undersøgelse af 282 sygeplejerskestuderende (Ibsen 2001).

En anden undersøgelse konkluderer at risikoen for afbrydelse i sygeplejerskeuddannelsen er størst hos studerende med lave karakterer fra studentereksamen (Pilegaard et.al. 2006).

Der er mange forslag om at hjælpe disse afbrydere. Udover at de kan have "valgt forkert", handler det om coaching, pædagogisk hjælp, læsegrupper, nye prøveformer m.m.

Men der er også en anden større gruppe af teoretisk orienterede studerende, der bliver overvældet af krav i praktikken og dropper ud. (Ledende studierektor SØP, Ibsen 2001). Der til kommer en gruppe af studerende, der har oplevet et upersonligt studiemiljø, med for lidt relationer til underviserne og til de medstuderende (Carton 2007).

MVU-Rådet har udgivet en række anbefalinger vedrørende øget gennemførelse på professionsbacheloruddannelserne (MVU-Rådet 2007): De ønsker fokus der retter sig mod de studerende, f.eks. gennem bedre forberedelse til praktikophold med henblik på at afbøde "praksischock", større inddragelse af praktikere i undervisningen, større samarbejde med praksisfeltet i forbindelse med bachelor-projektet, styrket indsats for uddannelse af praktikvejledere, før-vejledning og vejledning under uddannelsen, tilbud om vejledning og rådgivning i forbindelse med ansøgning og optagelse, karrierevejledning i forbindelse med ansøgning og optagelse, karrierevejledning og samtaler under uddannelsen.

Vejledningen og samtalerne kan fx foretages af en kontaktlærer, som den studerende får tildelt ved studiestart. Sygeplejerskestuderendes Landsammenslutning anbefaler blandt andet dette i pjecen: "Flere gennem studiet: Anbefalinger til øget gennemførelsesprocent på sygeplejestudiet" (DSR 2006).

Andre forslag er: Øget anvendelse af mentorordninger, hvor erfarne studerende ansættes til at rådgive og hjælpe studerende, anvendelse af studerende som med-undervisere på 1. år, øget anvendelse af teamwork,

oprettelse af lektiecafeer og etablering af "mødesteder", hvor nye og gamle studerende og ikke mindst færdiguddannede kan komme i dialog om studiet og om den profession, uddannelsen sigter på. Mødestederne kan fx være i form af "karrieredage" eller "dialogdage", der er indlagt i studieforløbet.

Et andet forhold, der ser ud til at have en meget gavnlig effekt på frem-mødet hos de studerende, er den projektorienterede studieform. Studievejlederen KVH oplyser at der er flere studerende der møder frem, når der arbejdes projektorienteret. *"Jo mere projektarbejde jo mere er de studerende her"*, siger hun, hvilket kan tolkes på den måde at de studerendes deltagelse og motivation styrkes når der arbejdes med tættere relationer og praksisrelevante problemstillinger.

Frafaldet er stort blandt både "svage" og "stærke" studerende. Der bør derfor tages højde herfor gennem en øget anvendelse af tilpasset forskellige og differentieret undervisningsformer, således som det f.eks. også er foreslået af en arbejdsgruppe under undervisningsministeriet, der anbefaler: *"At de studerende får mulighed for at tone deres uddannelse gennem valgmoduler og projekter, fx ved inddragelse af videncentrets særlige kompetencer og gennem undervisningsdifferentiering."* (UVM 2006)

Rapporten "Valg og fravalg af lærer-, pædagog-, sygeplejerske- og socialrådgiveruddannelsen" (Epinion 2007) viser, at et personligt møde med en studerende eller færdiguddannet har stor betydning for de unges uddannelsesvalg. Læreruddannelsesinstitutionerne har med støtte fra Undervisningsministeriet lanceret en kampagne med fokus på, at man med en læreruddannelse i hånden bliver specialist i formidling, coaching og undervisning. Inspiration fra sådanne initiativer kunne med fordel også anvendes på andre uddannelser. (MVU-Rådet 2007)

Tilsvarende er der også taget et initiativ i Trepartsaftalen om:

"at styrke praktikvejledningen med henblik på at reducere frafaldet på især sygeplejerskeuddannelsen, læreruddannelsen og de mellemlange videregående sundhedsfaglige uddannelser" (Trepartsaftalen med FTF (2007).

Der er mange gode forslag, men spørgsmålet er om den primære indsats bør og skal lægges et helt andet sted. Rektorforsamlingens landsdækkende rekrutteringsgruppe, er i 2007 nået til en begyndende afklaring på spørgsmålet om frafaldet. Gruppen er enig om, at indsatsen snarere må rettes mod et mere indgribende og målrettet arbejde for en ændring af opfattelsen af sygeplejefaget og sygeplejerskens arbejdsvilkår. De mener dog ikke, at det kan gøres uden medvirken af andre faglige og politiske

grupper samt organisationer, og de har derfor rettet henvendelse til Danske Regioner, Kommunernes Landsforening, Undervisningsministeriet og Dansk Sygeplejeråd med anmodning om, og invitation til, et direkte samarbejde med Rekrutteringsgruppen. De har modtaget positive tilsagn fra flere af disse instanser. (Rektorforsamlingen 2007).

Denne konklusion peger i samme retning, som vi tidligere har peget på, men herefter ønsker vi at se nærmere på spørgsmålet om studiemiljøet.

8.4 Sociale og faglige vinkler

Hvad kan der gøres for at opnå de tidligere nævnte idealer om et godt studiemiljø?

Kvaliteten af den vejledning der gives til de studerende ser ud til at have en stor betydning og der er brug for mere personlig og faglig vejledning, hvor der er fokus på identitetsudvikling, da de unge har svært ved at orientere sig og træffe valg om deres uddannelse (jf. Illeris 2002:27).

Turguiden – den gode vejleder kan være afgørende for, at den studerende finder sin vej igennem de mange valg som uddannelsen også er fyldt med. Der er brug for individuel personlig vejledning til de studerende der lever socialt og fagligt på "kanten af uddannelsen" – skriver Torben Pilegaard Jensen m.fl. i en stor undersøgelse gennemført for AKF (Pilegaard et.al. 2006).

De studerende efterspørger en mere intim tilknytning, siger Studievejlederen KVH, og der er behov for en udvikling af studiemiljøet med fokus på social tilknytning jf. undersøgelserne (ex. Carton 2007:7).

Socialt netværk er et vigtigt forhold, der kan medvirke til at fastholdere de studerende i uddannelsen, (Ibsen 2001), og en stærkere tilknytning til studiegrupper har vist sig at have en positiv betydning i den retning (Heimann 2008, Pilegaard et.al. 2006).

En styrkelse af det sociale studiemiljø vil have betydning for løsningen af det skisma der er med de relativt selvcentrerede studerende og professionsfeltets krav om sociale egenskaber (Carton 2007).

Et strategisk arbejde med at udvikle mere differentierede tilbud til forskellige aldersgrupper og til forskellige sociale og kulturelle grupper, ser ud til at være en central opgave i et arbejde med at udforme et mere attraktivt studiemiljø.

Men hvad med indholdet i uddannelsen? Der stilles store krav til den uddannede sygeplejerske såvel på det menneskelige som på det praktiske plan mener Ledende studierektor SØP, og Studievejlederen KVH siger, at

skal man definere sygeplejerskens kompetencer, er det vigtigt at se på det klinisk håndværksmæssige, det pædagogiske, på det ledelses- og udviklingsmæssige.

Katrin Hjort peger på et andet vigtigt spørgsmål, i den aktuelle nyudvikling af uddannelsen, når hun henviser til internationaliseringen. Synkronisering af uddannelserne medfører en fornyet forhandling om hvilke kriterier for faglighed der skal gælde, og hvad godt arbejde med mennesker egentlig er. (Hjort 2005:24-25).

UVM's arbejdsgruppe om fremtidens sundhedsuddannelser skriver bl.a.: Analyserne har vist, at der er behov for, at sundhedsprofessionsuddannelserne i deres indhold og tilrettelæggelse tager højde for udviklingstræk, såsom forskydninger i befolknings sammensætningen, øget teknologisering og nye behandlingsmetoder samt strukturændringer. De studerendes skal i uddannelserne opnå kompetencer, så de er i stand til hurtigt at omstille sig til og varetage nye udfordringer på arbejdsmarkedet (UVM 2006).

På det faglige plan ser der ud til at være et dilemma mellem krav om specialkompetencer og tværgående kompetencer, altså på generalist eller specialniveau (Studievejlederen KVH).

Spørgsmålenes relevans underbygges af Birthe Lunds forskning i pædagogik og læring. Hun skriver: *"Professionsuddannelserne må i stigende omfang eksplicit formuleres overfor ikke fagkyndige, hvordan man bedst lærer sig de centrale elementer i faget/professionen; hvad disse elementer består i; hvad målet med læringen er; hvilket indhold, der er betydningsfuldt; og hvorfor man skal netop dette. I kraft af denne øvelse tvinges professionsuddannelserne til at ekspliciteres, hvad der tidligere, har været implicit didaktik, dvs. tvinges til en reformulering af professionsuddannelsens didaktiske termer."* (Lund B. 2004:197).

Undervisning må "møde" de studerende – sådan som de ser på tingene – men må nødvendigvis også bygge på en etisk, såvel som på en faglig forsvarelig grund. Professionsidentitet skabes først og fremmest i praksisfeltet (Wackerhausen 2001), og relationen mellem undervisning og praksis bliver på den måde et meget afgørende forhold. Tilgangen til praksisfeltet er afgørende betinget af de studerendes tilegnelse af fagets sprogkoder, hvilket kan styrkes ved udvikling af en spørgekultur (ibid.).

Undervisningen må således bygge på en god kombination af selvudvikling og personlig faglig identitetsudvikling, der tager udgangspunkt i de unge - unge der ikke er ringere end tidligere, men de er anderledes.

Sygeplejefprofessionen er konstitueret i en kerne med idealer om og billeder af begrebet pleje. Det bidrager til at binde professionens medlemmer sammen og forøger den følelse af et socialt formål og en erhvervsmæssig stolthed, men giver også et billede af en stivhed hvor sygeplejersken er isoleret fra nye impulser, trends og kulturel modernisering. De unge løser dette ved et kompromis mellem de modstridende behov om at høre til og konservere, og behovet for fornyelse og udvidelse. Fagsproget bruges af de studerende til at markere deres loyalitet og engagement til professionen og hjælper dem til at navigere i feltet. Det har betydning for hvordan de tænker og føler om deres arbejde. Studerende søger at forfriske fagkulturen med, hvad Ziehe kalder "a more fluid strategi". De revitaliserer plejekulturen på en vigtig måde, ved at udstrække og transformere kernebegreberne og deres betydningen i en retning der er mere sympatiske i tidsånden. (Oversat frit efter Jensen og Tveit 2008)

Erfaringer viser at problembaseret læring (PBL) kan styrke studerendes faglige identitetsskabelse (Heimann Hansen 2008), og kan tilgodese forskellige læringsstile og motivationsmønstre (Carton 2007), men kan også styrke, at de studerende selvstændigt lærer at formidle stoffet. (Schrøder 2003).

Studievejlederen KVH mener at de mange nye eksaminer på sygeplejerske studiet bør arrangeres som projektorienterede processer.

En praksis- og problemorienteret læring kan også styrkes yderligere, hvis denne sættes ind i et tværfagligt perspektiv (jf. Værkstedsprotokol 2007). Lærestalernes fælleskurser har gode erfaringer med sådanne tiltag. De skriver: *"Kompetence til at danne, lede og arbejde i tværfaglige teams er stadig mere efterspurgt på arbejdsmarkedet. Flere og flere arbejdsopgaver har karakter af tværfaglige projekter. Det er en væsentlig fordel at kunne samarbejde og formidle på tværs af faggrænser, at have indblik i eget og andre fagområders styrker og begrænsninger."*, (LFB 2007). Arbejdsgruppen om fremtidens sundhedsuddannelser anbefaler også flerfagligheden, de anbefaler bl.a.: *"At uddannelserne tilrettelægges med fælles flerfaglige undervisningsforløb, som kan medvirke til at understøtte en flerfaglig opgaveløsning i sundhedssektoren"* (UVM 2006).

Mange sygeplejerskestuderende har en vis nervøsitet i forhold til de kropslige aspekter (Carton 2007), hvilket yderligere understreger vigtigheden af at undervisningen har en tæt relation til de praktiske færdigheder. Et forslag der kan bidrage på dette er, ganske simpelt, at flytte nogle af uddannelsens prøver ud i praksisfeltet på klinikken (Værkstedsprotokol 2007).

Næstformanden i DSR, DOS kritiserer, at de samfundsvidenskabelige fag, med den ny studieordning, har fået mindre plads. Hun mener at det medfører et styrket fundamentalistisk sygdomsbegreb – *“dvs. en forestillingen om at sygdomme kan defineres i deres eget objektive faktuelle rum, på et videnskabeligt grundlag, uafhængig af og adskilt fra, de samfundsmæssige og kulturelle forhold, som mennesket befinder sig i”*. (Wackerhausen 2001:37).

Strategi for en bedre undervisning må selvsagt imødegå en sådan udvikling, hvor sygeplejerskens arbejde i mindre og mindre grad sættes i relation til de samfundsmæssige og sociale sammenhænge.

Endvidere må der arbejdes med en nyudvikling af undervisningens relation mellem teori og praksis i en retning, hvor den praktiske begavelse udvikles i et dialektisk forhold med de analytiske og teoretiske kompetencer hos de studerende. Løsningen findes bl.a. ved et tættere samarbejde mellem de teoretiske og kliniske dele i uddannelsen, således som undersøgelsen fra CVU Lillebælt også peger på (ibid.).

“De studerende skal føle sig velkomne på klinikken”, siger Studielederen BFG og fortæller at Sygeplejerskeuddannelsen i Roskilde inddrager underviserne i de kliniske studiesamtaler. Studievejlederen, der er fra samme sted, mener også, at der skal være et tættere samarbejde mellem uddannelse og praksis, f.eks. ved at de problemstillinger der arbejdes med i undervisningen udformes i et samarbejde med praksis. Et andet forslag er, at der etableres udvekslingsstillinger, hvor underviserne i en periode arbejder i praksis, og at de kliniske vejledere til gengæld medvirker direkte i undervisningen, eller at underviserne sendes i praktik i perioder (jf. Værkstedsprotokol 2007).

Fælles temadage med klinikken og uddannelsesstedet er også et forslag, der kan styrke relationen mellem uddannelse og praksis.

Arbejdsgruppen om fremtidens sundhedsuddannelser, nedsat af Undervisningsministeriet anbefaler: *“At uddannelsesinstitutionen og det kliniske undervisningssted samarbejder om tilrettelæggelsen af forløb i den kliniske del af uddannelsen”* (UVM 2006).

På UCL er der gode erfaringer med samarbejdet, fortæller Ledende studie- rektor SØP: Vi har formaliseret en god organisering med uddannelsen og de kliniske koordinatore og endvidere er underviserne i et godt samarbejde med de kliniske vejledere.

Anders Mathiesen formulerer en dispositionel professionsteori, som en kombination af praktisk beherskelse og en praktisk teoretisk indsigt i arbejdsfeltets opgaver og feltets "praksislogik", forstået både som en forudsætning for og et produkt af at inddrage målgruppen som "deltager" i udviklingen af kvaliteten i arbejdet – og dvs. at hensynet til målgruppens velfærd bliver det overordnede kvalitetskriterium. (Mathiesen 2005) Uddannelserne kan på den måde, med Mathiesens teoretiske tilgang, afspejle de forandringer, der pågår arbejdsmæssigt i praksis og erhvervsfeltet, hvilket derfor også kan medføre, at underviserne løbende bliver opdateret med de forandringer og udviklinger der foregår i det praksis felt, de underviser til. Der til kommer det andet vigtige punkt om, at uddannelserne også bør/skal have mere fokus på brugernes og aftagenes behov (Værkstedsprotokol 2007), - netop som reel følge af idéen om den responsive stat.

8.5 Strategier om studiets organisering

For at sikre bedre karriere- og studiemuligheder kan/bør der overvejes mere vidtgående omstruktureringer af uddannelsen. Tidligere forslag om etablering af en sundhedsbasis-uddannelse, har ikke haft succes (Studielederen BFG), men idéen om tværfaglige moduler er blomstret op igen med etablering af CVU-erne, hvor sundhedsuddannelserne flere steder har etableret et samarbejde om dette (Professionsforskeren BED). Spørgsmålet er om processen er sat tilbage med etableringen af de store professionshøjskoler, hvor flere andre professionsområder er sat sammen med sundhedsuddannelserne.

Næstformanden i DSR, DOS er åben overfor idéen om en fælles basisuddannelse, men advarer dog mod en for stor opblødning i fagene, da det kan medføre at det bliver sværere at finde beskæftigelse efter endt uddannelse pga. den formindskede specialviden hos den nyuddannede.

Et andet stort spørgsmål handler om den geografiske placering af uddannelserne. Skal der etableres enkelte store campus, således som der nu bliver lagt op til flere steder i landet, og hvordan vil man herefter så sikre uddannelse i yderområderne, sådan som loven siger man skal?

Dilemmaet er, at de tætte studiemiljøer på de små uddannelsessteder vil forsvinde og de studerende der savner mere socialt sammenhold på uddannelsen formentlig ikke vil blive tilgodeset, til gengæld kan der etableres større og stærkere faglige studiemiljøer. Men også de mindre mobile grupper i yderkanterne, f.eks. de grupper der er etableret med børn og familie, vil blive tabt med en sådan centralisering.

Virtuel undervisning og "blended learning" kan løse nogle af disse problemstillinger, og dette er da også etableret på de fleste professionsuddannelser. Fjernstudier er et tilsvarende tiltag der bl.a. er indført ved sygeplejerskeuddannelsen i Slagelse. I en evalueringsrapport derfra kan man læse følgende: *"Fjernstudier har været et væsentligt bidrag til en bredere rekruttering til uddannelsen. En endnu bredere rekruttering vil kræve fortsat udvikling af konceptet på flere planer."* (Sivert ... 2004). På CVU-Øresund University College er man også gået i gang med det virtuelle, her tilbydes en "flex web - uddannelse", hvor langt den største del af undervisningen foregår som kommunikation over skolernes pædagogiske IT-plattform. (Flexweb 2008).

Overvejelser om geografisk placering af uddannelsen kompliceres yderligere af at de unge også af andre grunde søger mod metropolen og derfor tydeligvis søger mod uddannelsesinstitutionerne i København - og de flytter gerne dertil.

Transportmuligheden ser i det hele taget ud til at give nogle vanskeligheder, da såvel de unge og især kvinder med børn ikke er særlig mobile (Ledende studierektor SØP).

Et mere vidtgående forslag, i et forsøg på at finde helt nye veje, kunne være at etablere uddannelseshold som kostskole(højskole) forløb - helt eller delvist. Når efterskolerne har så stor succes med deres tilbud, kan det tolkes på den måde, at de unge på en kostskole netop får tilgodeset deres behov for et mere socialt integrativt uddannelsesforløb - sådan som de studerende på professionsbacheloruddannelserne efterlyser i flere af de tidligere nævnte undersøgelser.

Ledende studierektor SØP foreslår et der oprettes studiehold hvor undervisningen foregår på engelsk, for at tiltrække såvel danske som udenlandske studerende, som ønsker et internationalt perspektiv på deres uddannelse. Flere professionshøjskoler forsøger at igangsætte sådanne internationale hold, men har dog noget besvær med at få det i gang. UCSJ har

eksempelvis udsat igangsættelsen "den europæiske læreruddannelse" til 2009.

Deltidsuddannelse er et andet forslag, der søger at imødekomme studerende med børn eller studerende der har deltidsarbejde ved siden af uddannelsen. Lov om åben uddannelse giver muligheder for delvis finansiering for sådanne kombinationer af arbejde og studier.

En ordning, hvor studiet koordineres med studierelevant fritidsarbejde, ser ud til at give gode resultater på Pædagoguddannelsen i Jelling, hvor man kan følge en særlig linje der kaldes for Trainee-pædagoguddannelse. Her indarbejdes relevant erhvervsarbejde ved siden af studiet, coaching af studerende gennem hele studiet med udgangspunkt i et bestemt ansættelsessted, en særlig uddannelsesplan i samarbejde med institutionen og en række andre attraktive tilbud (Jelling 2008). Således er Jelling det eneste sted i landet hvor optaget til pædagoguddannelsen er steget i 2008.

En anden ny strategi om organisering af uddannelserne, der er på vej, kan illustreres med et eksempel, hvor UCSJ og RUC har søgt nye veje for at samarbejde deres uddannelser. Her er der lavet en aftale om at lærerstuderende ved UC Sjælland efter fuldførelsen af to års studier kan skifte spor og fortsætte deres uddannelse på enten de humanistiske eller de naturvidenskabelige basisstudier på Roskilde Universitetscenter – alt efter deres valg af linjefag. De vil kunne få godskrevet mindst 1 år af det toårige basisstudium.

Det andet element er, at studerende der har gennemført de humanistiske eller naturvidenskabelige basisstudier ved Roskilde Universitetscenter og undervejs har opfyldt visse nærmere bestemte krav inden for studieordningens rammer, vil kunne skifte spor og fortsætte deres uddannelse på UC Sjælland frem mod en læreruddannelse helt på linje med de øvrige lærerstuderende. De vil i så fald få godskrevet mindst 1 år af læreruddannelsen gennem det valgte basisstudium.

Med en tilsvarende model vil det være muligt at lave fleksible ordninger på sundhedsområdet mellem professionsuddannelserne og universitetsuddannelserne.

8.6 Den gode undervisning

"Undervisning, som deltagerne virkelig lærer noget af, er præget af struktur, klarhed, dialog og flerhed af undervisningsformer og -metoder. Det er sådanne grundlæggende og elementære kvaliteter, der adskiller god fra dårlig undervisning. Denne viden er resultat af en mere end 100-årig

forskningsindsats, og resultaterne af forskningen har været stabile gennem mere end 20 år, således at man med stor sikkerhed kan fæste lid til dem. Umiddelbart kan forskningsresultaterne måske virke banale. Alligevel modsiger forskningen mange almindelige forestillinger om effektiv undervisning." (Fibæk Laursen 2008).

Ovenstående citat understøtter AKF-undersøgelsen, der bl.a. når frem til at undervisningens tilrettelæggelse, indhold og rammer har betydning for frafaldet (Pilegaard Jensen et.al. 2006).

Uddannelsen og undervisningen må og skal følge med den ny viden, med udviklingen og med den stadig større kompleksitet i faget. Men de senere års reformer har medført, at der er kommet et mindre fokus på indhold, og kræfterne er i stedet bundet i organisatoriske forandringer i undervisningen, mener Næstformanden i DSR, DOS.

En mulig strategi for at få fokuseret mere på indholdet i sygeplejerskeuddannelsen, må udover det allerede nævnte om at skærpe den faglige profil, koncentrere sig i et arbejde på flere punkter:

1. Kvalitetsudvikling der betones frem for kvalitetskontrol, da der ikke er belæg for at sige at test øger kvaliteten (Moss ... 2005).
2. Et større fokus på de sociale og faglige relationer (Carton 2007).
3. Flere opgaver med konkret pleje i undervisningen, som AKF undersøgelsen også peger på (Pilegaard Jensen et.al. 2006).
4. Udvikling af de studerendes læring om kommunikation og medier, bl.a. en del af strategien for en større anerkendelse af faget (Studievejlederen KVH).
5. En udbygget vejledning til opgaveskrivning hos de praktisk orienterede (Pilegaard et.al. 2006).

I en frafaldsanalyse for Ergoterapeut-, Bioanalytiker- og Sygeplejerskeuddannelsen ved CVU-Øresund finder Inger Schrøder m.fl. at der er store forventninger til underviserne. De forventer individuel, faglig inspiration, og at læreren brænder for sit fag og skaber motivation, og er gode til at lede holdet (Schrøder ... 2003).

I en anden analyse fra sygeplejestudiet finder Ibsen at underviserne først og fremmest skal være til stede som pædagoger (Ibsen 2001), og Illeris mener at *"Læreren skal ikke være en service enhed, men en faglig og social autoritet der opretholder et rimeligt niveau af orden og struktur i aktiviteterne"* (Illeris 2002:182).

I Fremtidsværkstedet nåede vi frem til følgende konklusion om underviserens rolle: *"Hvis der skal skabes mere attraktive studiemiljøer, pædagogisk, socialt m.v., vil det kræve at man løser det generationsproblem, som bl.a. afspejler sig i en skæv alderssammensætning af lærergruppen på professionsuddannelserne.*

Styrkelsen med nye undervisningsformer er oplagt og underviserne skal selvfølgelig være gode formidlere, men myten om, "at blot man bruger IT i undervisningen, så får man kvalitet passer ikke" (Moos ... 2005). Der findes ingen hurtige løsninger med IT, og de studerende ser kritisk på netop dette spørgsmål og finder det kedeligt når der *"snildt kan gå 10 minutter, hvor en fyldt forelæsningsaal med mere end 100 studerende tvinges til at følge deres undervisers kamp med den moderne teknologi"* (Ugebrevet A4 2008).

Men undervisernes rolle bør også ses i en større sammenhæng, sådan som f.eks. Erling Lars Dale, der er forsker ved Pædagogisk Forskningsinstitut ved Universitetet i Oslo, gør det. Hans pointe er at pædagogisk professionalitet ikke alene er knyttet til den enkelte lærer, men at den må aflæses i skolens samlede kontekst, i lærerens virksomhed, i lærerkulturen, i lærerens møde med eleven og i skolens organisation. (Dale 1998:18-77)

8.7 Strategi for demokratiets udvikling

De studerendes manglende engagement og manglende aktive deltagelse i de demokratiske processer, som vedrører deres uddannelser, modvirker deres tilhørsforhold og ejerskab til studiet og til uddannelsen. Dvs. at der er demokratisk underskud, når størsteparten ikke interesserer sig for denne side af deres uddannelse. Dette er samtidig et udtryk for de studerendes flygtigt tilhørsforhold til såvel fag/profession som til uddannelsen.

Det svækkede demokratiske engagement opstår bl.a. pga. de store organisatoriske afstande, der er en følge af NPM-udviklingen og den medfølgende nyorganisering, centralisering og topstyring.

Idéen om et markedsdemokrati frem for et deltagerdemokrati ser ikke ud til at virke, og medfører i hvert fald ikke et stærkere engagement hos de studerende (Knudsen 2007, Busch 2005:193, Hjort 2008).

De videregående uddannelser kan finde følgende forsigtige formulering fra Videnskabsministeriet: *"I forhold til de studerende er det af pædagogisk betydning, at de opnår medejerskab til undervisningens indhold. Det kan*

f.eks. ske gennem en vis valgfrihed i forhold til faglige emner, faglige opgaver og arbejdsformer og ved, at de studerende i videst muligt omfang er aktive partnere i undervisningsprocessen" (Ministeriet for Videnskab Teknologi og Udvikling 2006).

Knud Illeris finder, at der er en ambivalens hos de uddannelsessøgende på dette punkt, han mener at: *"De unge vil have frie rammer og muligheder for selv at sammensætte eller i det mindste påvirke deres egen uddannelse. Men de vil også have klare retningslinjer for hvad de skal leve op til, hvad de skal lære, hvad der er vigtigt osv. – samtidig med at det langt fra er givet, at de finder det nødvendigt at imødekomme disse krav eller forventninger"*(Illeris 2002:162).

Strategi for et mere demokratisk miljø på uddannelsen må anskues på flere niveauer, og som en del af de øvrige komplekse problemstillinger der er forbundet med den vigende søgning til sygeplejerskeuddannelsen. Interessen for at udvikle et styrket studenterdemokrati på professionsuddannelserne ser ikke ud til at være til stede, og vi har haft svært ved at finde forslag om dette spørgsmål. Professionshøjskolerne forsøger at leve op til gældende lovgivning på området, bl.a. med studerendes deltagelse i bestyrelsesarbejdet, men derudover er det svært at finde tiltag, eller overhovedet oplysninger om grundlag og eller værdier der omhandler demokratiet på uddannelsesinstitutionerne.

8.8 Forskning og professionsudvikling

Med CVU loven og senere også Lov om professionshøjskoler er samarbejdet mellem videnskab og professionsuddannelserne formaliseret og styrket mere end tidligere.

"Sygeplejerskeuddannelsen skal følge med ny viden og udvikling" siger Næstformanden i DSR, DOS og Katrin Hjort skriver: *"Professionsbachelor-titlen understreger, at de studerende er studerende (og ikke elever), at de uddanner sig i et studiemiljø, der beskæftiger sig med at skabe viden om det professionsfelt de orienterer sig imod, og at de selv er en del af den videnskabelsesproces. Ikke kun i studiet men også bagefter"* (Hjort 2005:23-24).

Spørgsmålet er, om det er den hierarkisk organiserede vidensproduktion, den såkaldte modus 1 viden, der skal dominere samarbejdet, hvorefter forsknings- og udviklingsprojekter skal foregå som et arbejdsdelt samarbejde mellem professionshøjskoler og universiteter, eller om det i højere grad end hidtil, bliver muligt at etablere et mere produktivt samarbejde

hvor vidensproduktion vil tage form efter professionsfaglige problemstillinger, en modus 2 viden, sådan som vi har beskrevet det tidligere. I artiklen "Behovet for en ny praksisepistemologi", skriver Jørgen Gleerup om emergerende viden, som en innovativ viden i professionsuddannelserne. Emergerende vidensproduktion foregår når vores kompetencer udfordres af erfaring med andres kompetencer eller erfaringen af, at de ikke er tilstrækkelige, at vi motiveres til læring, skriver Gleerup og henviser til Etienne Wenger og fortsætter, der skal nok etableres kærende frirum på tværs af den teoretiske og den praktiske del af uddannelsen. Dette er muligt når der sker konstitutionskampe i de nye professionsuddannelser, skriver Gleerup med henvisning Dorthe Pedersen, der forsker i offentlig ledelse ved CBS. Der er skabt rum for at konstituere sig på ny, men det kræver at man indgår i nye anerkendelseskampe siger han også (Gleerup 2007).

Strategien for et optimeret forskningsarbejde omkring professionsuddannelserne, må være at få fokus tilbage på indholdet i uddannelserne frem for et fokus på udbyttet af undervisningen, i modsætning til det som Forskningsrådet ser ud til at have udmeldt i følge Professionsforskeren BED.

Forskningsprojekter kan med stor fordel gennemføres som projekter der integreres i professionsuddannelsernes undervisning. De kan styrke samarbejdsformerne mellem studerende, praksis, forskning, og uddannelserne. (Værkstedsprotokol 2007 og Svensson 2002).

Forskellige former for aktionsforskning er oplagte til dette og vil kunne genere nye løsninger på en række områder, som f.eks. Professionsforskeren BED peger på, Hun henviser til RUC-forskeren Birger Steen Nielsen m.fl. og deres arbejde med tillidsrepræsentanter, med en målsætning om *"at skabe aktuel (ny) viden om TR's daglige arbejde i et sundhedsvæsen præget af forandringer."* (Sommer 2007).

8.9 Styring og ledelse

Professionshøjskolerne har fået en enstrengt ledelsesstruktur, og bestyrelsen er professionshøjskolens øverste myndighed.

Bestyrelsen kan efter indstilling fra rektor organisere professionshøjskolen med faglige hovedområder, fakulteter eller tilsvarende enheder og bestemme, at ledelsen af et hovedområde, fakultet eller lignende efter rektors nærmere bestemmelse varetages af en faglig områdechef, en dekan eller lignende.

De fleste professionshøjskoler har valgt den konservative løsning med fakulteter og dekaner i en stærk centraliseret løsning, formentlig i et forsøg på at se ud som universiteterne og i et håb om at blive sidestillet med disse. UCL har valgt en alternativ og mere decentral organisationsform med studierektorer der er placeret på de enkelte uddannelsessteder. Ulemperne ved fakultetsmodellen er at de stærke faglige søjler, der vil være en hindring for det tværgående arbejde og lederne vil ikke være særlig tæt på de studerende, siger Professionsforskeren BED, - således som Studielederen BFG fx anbefaler det.

Den Tidligere chef i finansministeriet CLN mener da også at professionshøjskoler er for store, og at der ikke er mening i fagenes sammenhæng. De store størrelser er indført for at matche udlandet, mener Jørgen Gleerup (Gleerup 2007).

Overvejelser om en strategi for professionshøjskolernes organisationsudvikling er ikke realistisk, så vidt det angår nye faglige harmoniske institutionsformer. Der er lagt en retning mod stadig større enheder og i "branchen" er der flere og flere der mener at endemålet er en sammenlægning af universiteter og professionshøjskoler. Strategien kunne ud fra et sådant scenarie i stedet være at styrke samarbejdet yderligere og koordinere de forskellige uddannelser på universiteter og professionshøjskoler - en opgave der i øvrigt kan blive noget nemmere, hvis uddannelserne fra de to områder blev samlet under et ministerium i stedet for de to vi kender i dag.

8.10 En bedre sygeplejerskeuddannelse?

Ovenfor har vi præsenteret en række strategiforslag om udvikling af uddannelsen på baggrund af den givne kritik, og de ideer vi har fundet i vores research og empiriske materiale.

Vi har peget på:

- at undervisningen, pædagogisk og didaktisk, må tage sigte efter de unge der optages på uddannelsen, men især også tage sigte efter hvordan man kan tiltrække nye grupper, der tidligere ikke har søgt uddannelsen,
- et studiemiljø og en undervisning der i en bred forstand bliver opdateret på en række punkter,
- fleksibilitet med mulighed for sporskifte,
- et stærkere samarbejde med uddannelsens interessenter, dvs. ungdomsuddannelserne, de faglige organisationer, aftagerne og universiteterne,
- en større anerkendelse af fagets etos og sociale dimension,

- nye undervisningsformer der tilgodeser såvel praktisk som teoretisk orienterede studerende,
- en styrket vejledning, mentorordninger o.l. og i det hele taget en tættere kontakt til de studerende,
- udvikling af det sociale miljø på og omkring uddannelsen,
- en undervisning der bygger på en god kombination af selvudvikling og personlig faglig identitetsudvikling,
- en højere grad af problembaseret læring og projektorganiseret undervisning.
- en stærkere og mere dialektisk og progressiv relation mellem de praktiske og teoretiske elementer i uddannelsen,
- et tættere samarbejde mellem uddannelse, klinik og de tilhørende organisationer,
- et styrket brugerperspektiv i uddannelsen og herunder fokus på det kropsnære,
- overvejelser om geografisk placering, modulopdelt undervisning og nye undervisningsformer f.eks. i kombination med studierelevant arbejde – og overvejelse om kostskoleforløb i uddannelsen,
- mere fleksibelt samarbejde med relevante universitetsuddannelser,
- nyudvikling af et demokratisk engagement hos de studerende.
- opdatering af undervisernes didaktiske kompetencer,
- inddragelse af forsknings- og udviklingsarbejdet i undervisningen f.eks. i form af aktionsforskning.

9 Sammenfatning

Vi har stillet spørgsmålet/problemformuleringen: Hvilke mulige strategier kan vi udvikle i forhold til en målsætning om at rekruttere og uddanne kompetent arbejdskraft til sygeplejefprofessionen?

Med inspiration fra den kritiske teori og Bourdieus refleksive sociologi har vi inddraget den nyeste danske professionssociologiske forskning og organisationsteorier og endvidere gennemført et empirisk studie via desk research og interviews med forskellige udvalgte aktører fra feltet. Det hele er herefter sammensat i en kombination efter idéen om sociologisk fantasi. De svar vi har søgt på spørgsmålet, har været drevet af et ønske om at prioritere og opstille handle orienterede strategiforslag.

Vi finder det overordentlig vanskeligt at udarbejde idéer og forslag til løsning af professionskrisen på grund af den meget komplekse situation, hvor der er mange betydende aktører i de forskellige organisatoriske lag, men også pga. den holdning, vi har mødt hos aktørerne: alle skyder bolden videre - som det blev udtrykt af en studieleder.

På det overordnede niveau, i det øverste lag med politisk og strategisk magt, har vi peget på behovet for et stærkere fokus på de etiske og sociale værdier, der er gældende i den offentlige sektor, og herunder behovet for en demokratisering og en professionalisering hos lederne i sektoren. Vi finder også at det er afgørende, at der kommer en større anerkendelse af velfærdsprofessionernes arbejde, at der bliver forbedrede arbejdsvilkår, med ligeløn mellem kønnene såvel som mellem den private og den offentlige sektor, hvis rekruttering til uddannelserne skal øges. Undersøgelser har vist at de unge er meget opmærksomme på disse forhold.

Den nyliberale bølge har præget den offentlige sektor med mange organisatoriske og strukturelle ændringer. Der er sket en bureaukratisering og udviklet en stærkere central styring af velfærdsprofessionernes arbejdsfelter, hvilket har medført en stor usikkerhed på målsætninger og faglighed, hvormed den symbolske vold er vokset. Vi finder at et strategisk udspil fra professionspraktikkerne kan være en professionel ulydighed, der søger at minimere det sociale og etiske forfald. Derudover finder vi det nødvendigt, at professionerne forholder sig til de aktuelle samfundsændringer og at søger at revitalisere fagene.

På det praktiske niveau, i professionernes institutions- og praksisfelt, og i sygeplejerskens daglige arbejde, bliver det afgørende, at der udvikles et godt arbejdsmiljø, hvor det er muligt at udføre et godt og anerkendt omsorgsarbejde, så det bliver attraktivt at arbejde i faget.

Den neolibérale retorik om velfærdssamfundet stemmer ikke overens med de økonomiske muligheder og de faktiske forhold i den offentlige sektor. Løsningsstrategi for at opnå overensstemmelse er, at der etableres demokratiske dialoger, så forventninger hos medborgere og sundhedspersonale kommer mere i harmoni med de udmeldinger der kommer fra de ledelsesmæssige og politiske niveauer – idealet må være den responsive stat.

Sygeplejersken har, som det øvrige sundhedspersonale, en stor folkelig opbakning til sit arbejde, og vi finder at en øget anerkendelse må bygge på et stærkere samarbejde horisontalt såvel som vertikalt i sundhedsfeltet. Hvis der skal fastholdes og uddannes flere sygeplejersker må der også fokuseres på de udviklings- og uddannelsesmuligheder der tilbydes til professionen. Professionshøjskolerne må i højere grad, på formelt såvel som reelt niveau, samarbejde med aftagerne/kunderne om uddannelserne og om indholdet i disse, ligesom samarbejdet med forskningen skal styr-

kes. Det er især vigtigt, at der udvikles uddannelses tilbud, som på en og samme tid er meritgivende og har et specialiserende indhold, således at det ikke kun er den akademiserede uddannelse der belønnes. På den måde kan det sikres, at den højt fagligt og specialiserede viden anerkendes, og at den fagligt orienterede sygeplejerske vil uddanne sig "ind i faget".

På uddannelsesniveaue er det altafgørende, at den negative udvikling vendes, og at de tilbud der udbydes i langt højere grad bliver tilpasset de grupper af uddannelsessøgende unge der ønskes optagelse. Professionshøjskolerne må differentiere uddannelserne på form såvel som på indhold, og de må have et mere vågent øje for ungdomskulturen og de gældende holdninger og kompetencer de unge har. Nogle ansøgere er veludviklede med det teoretiske arbejde, men mangler socialisering og de "kropsnære" erfaringer, mens andre er praktisk orienterede og har svært ved det refleksive teoretiske. Nogle ansøgere er geografiske mobile mens andre er mere faste med familie og eget hjem. Løsningerne kræver udvikling af flere forskellige former, f.eks. kostskoleforløb hvor den personlige udvikling får en større plads, eller virtuelle former hvor der også er plads til studierelevant arbejde.

Studiemiljøerne og undervisningen må opgraderes til den tid de unge lever i, men derudover skal der også tages højde for nye sociale og kulturelle grupper der ikke tidligere har søgt uddannelsen.

10 Litteratur og kilder

Abbott (1988), Andrew: The System of Professions; An Essay on the Division of Expert Labor: 1988.

Ahrenkiel, Annegrethe., Dybbroe, Betina og Sommer, Finn M.(2007); Til-lidsrepræsentant i DSR – udfordringer og svar. Rapport fra observationer, interview og forskningsværksteder. December 2007
http://www.dsr.dk/dsr/upload/3/0/821/dsr_kvalirapp.pdf

Alvsvåg, Herdis; Førland, Oddvar (2007): Engasjement og Læring, fagkritiske perspektiver på sykepleie. Akribe:2007.

Andersen Heine (1994); Videnskabsteori og metodelære Af Heine Andersen Udgivet af Forlaget Samfundslitteratur, 1994:280

Andersen, Heine og Kaspersen, Lars Bo (2005): Klassisk og moderne samfundsteori, 3. udgave. Hans Reitzel, 2005.

Andersen (2005 B), John: Handlingsorienteret socialforskning – om empowermentperspektivet, Research Paper n. 7/05, Roskilde Universitetscenter (2005)

Andersen, J. (2005). Empowermentperspektivet: Empowermentperspektivet - vejen frem en kritisk handlingsorienteret socialforskning? *Social Kritik*, (101), 60-76.

Andersen, John (2007); Empowermentperspektivet i planlægningen. I Jensen, Anne., Andersen, John ., Hansen, Ole Erik., og Kurt Aagaard Nielsen (red.) Planlægning teori og praksis - et tværfagligt perspektiv 2007.

Andersen, John og Hjorth-Madsen, Peder (2008): Reflection on exclusion dynamics in education and training in the danish context, RUC, Katarsis paper, Lisbon 2008.

Andersen, John og Hovgaard, Gestur (2007): Metodekombinationer med sociologisk fantasi. I Teknikker i samfundsvidenskaberne. Bitsch Olsen; Hagedorn; Fuglsang. (2007, 1. udgave)

Andersen, John og Larsen, Jørgen Elm (1998); Velfærdsstat og velfærdssamfund, i Andersen, Heine: Sociologi – en grundbog til et fag. Hans Reit-

Formateret: Dansk

zels Forlag 1998. side 149-168.

Andersen, John; Nordgaard Trine (2002): Research Paper no. 03/02 fra Roskilde Universitetscenter.

Andersen, Vibeke., Dybbroe, Betina og Bering, Ida (2004); Fællesskab kræver fællesskab Rapport fra projektet: Sygepleje i forandring; arbejdsliv, faglighed og fagforening Et analyse- og udviklingsprojekt for DSR Frederiksberg Amt, Institut for uddannelsesforskning, RUC og Kubix Januar 2004

Andrew Abbott: The System of Professions; An Essay on the Division of Expert Labor: 1988.

Betænkning over Forslag til lov om professionshøjskoler for videregående uddannelser [af undervisningsministeren (Bertel Haarder)]. Til lovforslag nr. L 188, Folketinget 2006-07, Betænkning afgivet af Uddannelsesudvalget den 22. maj 2007

Bourdieu, Pierre & Loïc J.D. Wacquant (1996); Refleksiv sociologi. København: Hans. Reitzels Forlag.

Formateret: Fransk (Frankrig)

Bredsdorff, Nils og Rasmussen, Finn Dam (1989): Den responsive stat – også kaldet selvforvaltningsstaten. Social Kritik nr. 2.

Bredsdorff, Nils og Rasmussen, Finn Dam (1989): Den responsive stat – også kaldet selvforvaltningsstaten. Social Kritik nr. 2.

Busch (2005), Tor ... Modernisering av offentlig sektor : utfordringer, metoder og dilemmaer, 2 utg.Oslo : Universitetsforlaget, 2005. - 407 s. : ill.

Carton (2007), True; Projekt "øget gennemførelse" – Afrapportering vedrørende projekts 1. fase, CVU Lillebælt 2007

Clausen, Laura Tolnov og Hansen, Hans Peter (2007): Deltagerbaseret forskning. I Fuglsang, Lars, Hagedorn-Rasmussen og Olsen, Poul Bitsch: Teknikker i samfundsvidenskaberne, Roskilde Universitetsforlag 2007.

Dahl, Hanne Malene og Eriksen, Tine Rask (2005): Dilemmas of care in the Nordic Welfare State, Ashgate:2005

Dale, E. L (1998): Pædagogik og Professionalitet, Forlaget Klim, Århus.

Steenberg (2007); Debat: Kommentar: Lad os opbygge en holdbar uddan-

nelsespolitik Debatindlæg af Dorte Steenberg, 2. næstformand i Dansk Sygeplejeråd, Allan Baumann, BUPL, og John Illum, Danmarks Lærerforening, bragt i Information den 02-04-2007

Delica (2005), Kristian; Kampen om anerkendelse – en feltanalytisk diskussion af Axel Honneths anerkendelsesteori, undergraduate research paper / D-uppsats 2005
www.soc.uu.se

Delica, Kristian og Mathiesen, Anders: Historiserende feltanalyser. I Teknikker i samfundsvidenskaben (red.) Lars Fuglsang m.fl. (Roskilde Universitetsforlag 2007)

Den alternative velfærdskommission. Velfærd med kvalitet og mennesket i fokus. Redaktion: Per Schultz Jørgensen og Lole Møller. Socialpolitisk Forlag 2007.

Den Store Danske Encyklopædi: 1997/ 9/398.

DSR (2007); Udviklingen i sygeplejemangel i den offentlige sektor frem til 2015, Notat af 18. maj 2007.

http://www.dsr.dk/dsr/upload/3/0/831/FREMTIDEN_MANGEL_2007.doc

DSR (2008); Finanslov rammer sygeplejerskeuddannelsen.

<http://www.dsr.dk/PortalPage.aspx?MenuItemID=236&M540=aXRlbWtleQ%3D%3D%3ANDAMzc1Ng%3D%3D%26bW9kZQ%3D%3D%3AMzAw,06-02-2008>

DSR 2006; Flere gennem studiet: anbefalinger til øget gennemførelsesprocent på sygeplejestudiet, Redaktion: Sygeplejestuderendes Landssammenslutning, Dansk Sygeplejeråd 2006

http://www.dsr.dk/dsr/upload/7/107/796/Pjece_06_Flere_gennem_studiet.pdf, 08-12-08.

Dæhlen, Marianne; Havnes, Anton: Change in job values during education. Journal of education and work: 2005;18 (4):385-400.

Eliasson, Rosmari (1995) Forskningsetik och perspektivval. Lund: Studentlitteratur

Elling (2004) Bo; Kritisk teori, i Fuglsang, Lars og Bitch Olsen, Poul (red) (2004); Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne 2004

Encyklopædi (1997); Den Store Danske Encyklopædi, Gyldendals
1997:1997/ 9/398.

Epinion (2007) for Undervisningsministeriet; Valg og fravalg af lærer-, pæ-
dagog-, sygeplejersk- og socialrådgiveruddannelsen, 2007.
www.uvm.dk/07/documents/epinion.pdf - 10-12-2008.

Eriksen (2005), Tine Rask og Anne Mette Jørgensen (red): Professionsiden-
titet i forandring. København, Akademisk Forlag 2005.

Esmark, Kim (1993); Resumé af 1. del: "Foundations of a theory of sym-
bolic violence". I En teori om symbolsk vold, Pierre Bourdieu og Jean-
Claude Passeron: Reproduction in Education, Society and Culture, 2. udg.
1990 (oversat fra fransk La reproduction. *Éléments pour une théorie du*
système d'enseignement, 1970) - <http://www.hexis.dk/Reproduction.pdf> -
10-10-2008

Fibæk Laursen, Per., Moos Lejf., Salling Olesen, Henning., Weber, Kir-
sten(2005); Professionalisering: en grundbog / Frederiksberg: Roskilde
Universitetsforlag, 2005.

Finansministeriet 2006; Aftale om fremtidens velstand og velfærd og inve-
steringer i fremtiden - Aftale om fremtidig indvandring.
<http://www.fm.dk/1024/visPublikationesForside.asp?artikelID=8540&soegningID=471628&soegeord=aftale%20om%20fremtiden%20velstand>

Finn M. (2007); Tillidsrepræsentanten og den indre sammenhængskraft -
de faglige organisationer under forandring
<http://www.dbio.dk/download.php?id=2007121815135525300019012> -
08-08-2008

Flexweb 2008;
<http://www.sygpludd.cvuoesund.dk/index.php?module=pagesetter&func=viewpub&key=2.120017> , 05-08-2008

Flyvbjerg (1991), Bent. Rationalitet og magt, bd. 1, Det konkrete viden-
skab Akademisk Forlag 1991.

FTF (2007); Ubalancer på det offentlige arbejdsmarked frem mod 2015,
Notat, FTF 2007
http://www.ftf.dk/fileadmin/multimedia/fagligt_arbejde_beskaeftigelse/Ubalancer030507.samletpdf1.pdf

Formateret: Fransk (Frankrig)

Feltkode ændret

Formateret: Fransk (Frankrig)

Formateret: Fransk (Frankrig)

- FTF (2008); Magasinet Resonans d. 06-06-2008
(<http://www.ftf.dk/magasinet-resonans/nummer/artikel/prisbeloenn>)
- Fuglsang, Lars og Bitch Olsen, Poul (red) (2004); Videnskabsteori i samfundsvideenskaberne 2004.
- Gibbons, Michael m.fl.: The New Production of Knowledge. Sage, 1994.
- Giddens, Anthony. Runaway world: how globalization is shaping our lives. 2003.
Routledge, New York.
- Gjørup, Jes. (2007), Hjortdal, Henrik., Jensen, Tommy., Lerborg, Leon., Nielsen, Claus., Refslund, Niels., Suppli, Jakob og Winkel, Jasper Steen; Tilgiv os - vi vidste ikke, hvad vi gjorde. Dagbladet Politiken 29. marts 2007.
<http://politiken.dk/debat/kroniker/article274053.ece>
- Gleerup (2007) Jørgen: "Behovet for en ny praksisepistemologi", I: Alexander von Oettingen og Finn Wiedemann (red. 2007): Mellem teori og praksis – Aktuelle udfordringer for pædagogiske professioner og professionsuddannelser. Syddansk Universitetsforlag
- Greve, Bent: Velfærdssamfundet – myter og facts. Hans Reitzels forlag. 2005.
- Greve, Carsten (2002); New Public Management, Carsten Greve & Nordisk Kultur Institut 2002. Publikationen indgår i forskningsprojektet "Nordisk Kulturpolitik under Forandring." -
http://www.nordiskkulturinstitut.dk/arbejdsrapporter/new_public_management.pdf
- Heimann Hansen (2008), Birgit: Fravær og frafald i sygeplejerskeuddannelsen. En belysning af de studerendes udvikling af professionsidentitet og oplevelse af sammenhæng. University College Lillebælt 2008.
- Hjort Katrin 2006; Internationalisering og professionalisering i Debatoplæg: Pædagogprofessionen på vej - men hvorhen, BUPL 2006
[http://www.bupl.dk/web/internet.nsf/ccfebbd0b06917ecc1256ea700466758/eb602c228444c5c9c12572430070df32/\\$FILE/konferenceavisweb.pdf](http://www.bupl.dk/web/internet.nsf/ccfebbd0b06917ecc1256ea700466758/eb602c228444c5c9c12572430070df32/$FILE/konferenceavisweb.pdf)
- Hjort, Katrin (2002); Moderniseringen af den offentlige sektor. Roskilde universitetscenter 2002.

Hjort, Katrin (2002b); CVU – frivillig tvang eller nødvendig mulighed?, FOFU-NYT NR. 1 – 2002.

Hjort, Katrin, red (2004). De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser. s. 7-33,57-73,123-143 Roskilde Universitetsforlag 2004.

Hjort, Katrin (2005): Professionaliseringen i den offentlige sektor s. 15-24, 81-84. Roskilde Universitets forlag 2005.

Hjort, Katrin (2006); Professionalisering af arbejdet med mennesker - honnet ambition eller demokratisk nødvendighed?, FTF, Vanløse juni 2006.

Hjort, Katrin (2008); Demokratiseringen af den offentlige sektor. Roskilde universitetsforlag. 1.udgave 2008.

Hjorddal, Henrik og Nielsen, Claus (2008); 7 dogmer for offentlig ledelse og styring. Skrift fra Dansk Jurist og Økonomforbund. Februar 2008.

Ibsen, M. (2001). Frafald i sygeplejerskeuddannelsen; belyst gennem follow-up undersøgelse af 282 sygeplejestuderende.; Aarhus Universitet; Sundhedsfaglig kandidatuddannelse; Bygning 264; Aarhus.

Illeris (2002) Knud Illeris, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen, Lars Ulriksen; Ungdom, identitet og uddannelse: Center for Ungdomsforskning: Roskilde Universitetsforlag, 2002.

Illeris (2002, Knud m.fl.: Ungdom, identitet og uddannelse, Roskilde Universitetsforlag 2002.

Illeris, Knud Illeris, Noemi Katznelson, Birgitte Simonsen, Lars Ulriksen (2002); Ungdom, identitet og uddannelse: Center for Ungdomsforskning: Roskilde Universitetsforlag, 2002.

Engel (2008); Interview med Hans Engell, DR 1 søndagsavisen 4. maj 2008.

Jelling (2008); Trainee-pædagoguddannelse i Jelling,
<http://www.ucl.dk/content/dk/grunduddannelse/padagog/jelling/traineepadagog>

Jensen (2004), Knud (red): Professionsfag som uddannelse og arbejdskraft, I Jensen Knud: Professionsfagenes krise. En udfordring til lærer-,

pædagog og sygeplejerskeuddannelserne, DPU 2004.

Jensen, K. & Tveit, B. (2005). Youth Culture - A Source of Energy and Renewal for the Field of Nursing in Norway . (pp.161-175) In H.M. Dahl, T.R. Eriksen (Eds.) Dilemmas of Care in the Nordic Welfare State - Continuity and Change. England: Ashgate.

Jensen, Knud og Walker, Stephen A. (2007); Diskurser om modernisering af den offentlige sektor, I Jensen, Knud og Rosendal Jensen, Niels (red.): Modernisering af den offentlige sektor, Bind 2 i serien Pædagogisk Sociologi Kbh.: Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag, 2007. - 143 sider

Jyllandsposten 10-03-08; Mangel på 7.000 sygeplejersker om få år
<http://jp.dk/indland/article1291515.ece?service=printversion>

Beck Jørgensen, Torben & Melander, Preben (red.)(1992), *Livet i Offentlige Organisationer. Institutionsdrift i spændingsfeltet mellem stat, profession og marked*. København, Jurist- og Økonomforbundets Forlag.1992

KL (2008); Afbureaukratisering forudsætter tillid, pressemeddelelse 2606-2008 <http://www.kl.dk/ncms.aspx?id=486da2e2-6d21-4d3a-8916-9c5ce15ed0f4&ax=center:3f0ef6b8-28b7-4450-bdbb-bb2bc0618ccb,-1>

Klausen, Trond Beldo; Mange mekanismer bag reproduktion af uddannelsesulighed. / I: Dansk Pædagogisk Tidsskrift. 2008 ; nr. 2, s. 56-63).

Knudsen (2007), Tim: Fra folkestyre til markedsdemokrati. Akademisk Forlag:2007

Kompetent mobilisering (2005), Partsamarbejdet på sygehusene;
<http://www.susweb.dk/05Z4529443> - 10-10-2008

Kompetent mobilisering (2005), Partsamarbejdet på sygehusene;
<http://www.susweb.dk/05Z4529443> - 10-10-2008

KOT (2007); Hovedtal 2007, Den Koordinerede Tilmelding

KOT (2008); Årets ansøgninger til de korte og mellemlange videregående uddannelser. Pressemeddelelse den 16. juli 2008.
<http://www.uvm.dk/08/ansoegningstal08.htm?menuid=6410>

KOT (2008); Årets ansøgninger til de korte og mellemlange videregående uddannelser. Pressemeddelelse den 16. juli 2008.

<http://www.uvm.dk/08/ansoegningstal08.htm?menuid=6410>

Kragh Jespersen, Peter og Steenberg, Dorte (2007); Ledelse i verdensklasse - hvad skal der til? Debat i Information d. 1. september 2007

Kruckow (2007); Ansvar for uløste opgaver skubbes nedad, Af Søren Palsbo, redaktør, Sygeplejersken, Blad nr. 22/2007
<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=16069> 12-12-2008

Kruckow (2008); Skæbnetime for sundhedsvæsenet, Publiceret: 2. maj 2008,
<http://www.dsr.dk/PortalPage.aspx?MenuItemID=236&M540=aXRibWtleQ%3D%3D%3AND%A5NTA5NQ%3D%3D%26bW9kZQ%3D%3D%3AMzAw>

Larsen, Bøje; Hedegaard, Helle red.(2007): De nye professionelle. Jurist og økonomforbundets forlag 2007.

Larsen, Bøje; Hedegaard, Helle red.: De nye professionelle. Jurist og økonomforbundets forlag 2007.

Fibæk Laursen (2008), Per; Opslag til kursus for Dansk Magisterforening
<http://www.dm.dk/NyhederOgDebat/Kalender/Description.aspx?courseDateId=08204011&mType=1>

Moos, Leif., Krejsler, John og Fibæk Lauersen, Per (2004); Relationsprofessioner. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag 2004.

LFB (2007); Lærestalernes Fælles Byplankursus:
<http://www.lfkurser.dk/> (07-01-08)

Lone Petersen og Marianne Schmidt. Et forsøg på styring gennem ensretning i hjemmeplejen. Projekt Fælles sprog. Akademisk forlag.2003.

Lund (2004), Birthe; Professionsorienteret didaktik, I Hjort, Katrin red. De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser. s. 7-33,57-73,123-143 Roskilde Universitetsforlag 2004.

Herløv Lund (2007), Henrik: Den offentlige sektor under pres. 2007 i "Den Alternative Velfærdskommission: Velfærd med kvalitet og mennesket i fokus". 2007. www.henrikherloevlund.dk

Herløv Lund, Henrik (2008a): Kvalitetsreformen: Perspektiver for velfærd

og velfærdsarbejde, uddannelse og pædagogik, i Dansk Pædagogisk Tidsskrift, 1 >>08<< februar.

Herløv Lund, Henrik (2008b): New Public Management – en principiel kritik, i Kritisk Debat, 1. Marts 2008, 37. udgave 5. årgang, <http://www.kritiskdebat.dk/artikel.php?id=548>

Lund (2007), Henrik: Grænseløse arbejdsvilkår, i Social Kritik nr. 112, december 2007.

Lynxmedia (2007); Bredt forlig om professionshøjskoler, <http://redaktion.lynxmedia.dk/index.php?article=20070302124102> , 08-12-08.

Mathiesen, Anders (2005); "Velfærdsprofessionernes" arbejde i det liberaliserede videnssamfund, i manus til bogen: Professionsidentitet i forandring, Tine Rask Eriksen og Anne Mette Jørgensen (red.). Akademisk Forlag.

Mathiesen, Anders og Højbjerg, Henriette (2004): Sociologisk feltanalyse. I: Fuglsang, Lars og Bitsch Olsen, Poul, red: Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne, 2. udgave 2004

Mik-meyer, Nanna og Villadsen Kaspar; Magtens former. Sociologiske perspektiver på statens møde med borgeren, 2007

Ministeriet for Videnskab Teknologi og Udvikling (2006); Kvalitet i undervisningen, i afsnit: Fokus på studerendes indsats: <http://videnskabsministeriet.dk/site/forside/publikationer/2006/kvalitet-i-undervisningen/index.htm> - (07-01-08)

Ministeriet for Videnskab Teknologi og Udvikling (2007); Sprogdebat truer dansk forskning: <http://videnskabsministeriet.dk/site/forside/ministeren/artikler/2007/sprogdebat-truer-dansk-forskning> (01-10-08)

Mogensen, Finn (2005) og Møller, Finn; Praksisforskning som videnskabende proces, CVU Vest Press 2005.

Moos, L./Krejsler, J./Hjort, K./Laursen, P./Braad (2005); Evidens i uddannelse?: Danmarks Pædagogiske Universitet, 2005. - 80 sider.

Moos, Leif; Krejsler, John; Laursen, Per Fibæk (2004): Relationsprofessio-

ner.Danmark Pædagogiske Universitetsforlag: 2004

MPP-kompendium: "Kvalitetsudvikling i den offentlige sektor, trin II." Roskilde Universitetscenter (2008)

MPP-kompendium: "Offentlige organisationer i ny kontekst..", Roskilde Universitetscenter (2008)

MVU-Rådet (2007) Undervisningsministeriet, Rådet for Mellemlange Videregående Uddannelser. Sekretariatet; MVU-Rådets anbefalinger vedrørende øget gennemførelse på professionsbacheloruddannelserne, 3. juli 2007. <http://us.uvm.dk/videre/raad/MVU/documents/radetsanbefal.ogetgennemf.pbud.030707.doc> (03-10-2008)

Aagaard Nielsen (2002), Kurt; Aktionsforskning som forskning i læreprocesser. / I: Læring på livstid. red. / Kirsten Weber. Roskilde : Department education research, Roskilde University, 2002. s. 59-81

Nielsen (2007), Henrik Kaare, dr. phil. og lektor i æstetik og kultur ved Aarhus Universitet; Emancipation eller statslig instrumentalisering? I Kritisk debat December 2007. - <http://www.kritiskdebat.dk/artikel.php?id=518>

Nielsen, Agger Jeppe og Goul Andersen, Jørgen (2006): Hjemmehjælp mellem myter og virkelighed.

Nielsen, Henrik Kaare, dr. phil. og lektor i æstetik og kultur ved Aarhus Universitet; Emancipation eller statslig instrumentalisering? I Kritisk debat December 2007. - <http://www.kritiskdebat.dk/artikel.php?id=518>

Nielsen, Steen Birger og Aagaard Nielsen, Kurt (2006): En menneskelig natur – Aktionsforskning for bæredygtighed og politisk kultur (2006)

Nørgaard, Britta: Axel Honneth og en teori om anerkendelse; i Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 16 (2005)

Overgaard (1997) Dorthe; Visioner, i fagbladet Sygeplejersken, blad nr. 7 <http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=163&menu=195009> – 17-12-2008

Palsbo, Søren (2007); Ansvar for uløste opgaver skubbes nedad, i Sygeplejersken Blad nr. 22/2007 <http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=16069>

Palsbo, Søren (2007); Ansvar for uløste opgaver skubbes nedad, i Sygeplejersken Blad nr. 22/2007

<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/default.asp?intArticleID=16069>

Palsbo, Søren; Der skal fagligt perspektiv på opgaveløsningen, Sygeplejersken Blad nr. 22/2007,

<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/print.asp?intArticleID=16068>

Palsbo, Søren; Der skal fagligt perspektiv på opgaveløsningen, Sygeplejersken Blad nr. 22/2007,

<http://www.sygeplejersken.dk/sygeplejersken/print.asp?intArticleID=16068>

Parsons, Talcott (1968): "Professions" i International Encyclopaedia of the Social Sciences, Vol. 12. New York: The MacMillan Company & Free Press.

Parsons, Talcott (1968): "Professions" i International Encyclopaedia of the Social Sciences, Vol. 12. New York: The MacMillan Company & Free Press.

Pedersen, Dorthe (2004): Offentlig ledelse i managementstaten. Forlaget Samfundslitteratur.

Pedersen, Mette Stübert: "Uddannes sygeplejestuderende til at yde omsorg?" Fagbladet Sygeplejersken Blad nr. 34/1999.

Pedersen, Mette Stübert: "Uddannes sygeplejestuderende til at yde omsorg?" Fagbladet Sygeplejersken Blad nr. 34/1999.

Petersen, Lone og Schmidt, Mariannen (2005). Et forsøg på styring gennem ensretning i hjemmeplejen. Projekt Fælles sprog. Akademisk forlag.2003.

Pilegaard Jensen (2006), Torben., Brown, Rikke., Hillersdal, Line., Rasmussen, Lene., Kløft Schademann, Helle.,: Sygeplejerskeuddannelsen - de studerendes vurdering og frafald, AKF forlaget, Juni 2006

Pilegaard Jensen (2008), Torben., Kamstrup, Anne Katrine og Haselmann Søren; Professionsbacheloruddannelserne - De studerendes vurdering af studiemiljø, studieformer og motivation for at gennemføre. AKF forlaget, oktober 2008.

http://www.uvm.dk/08/documents/frafald_000.pdf (06-11-2008)

Pilegaard Jensen, Torben., Brown, Rikke., Hillersdal, Line., Rasmussen, Lene., Kløft Schademann, Helle.,: Sygeplejerskeuddannelsen - de studeres vurdering og frafald, AKF forlaget, Juni 2006

Rasborg, Klaus (2004); Socialkonstruktivismen. I Fuglsang, Lars og Bitch Olsen, Poul (red); Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne 2004.

Rath, Morten B. og Hornstrup, Martin; Ubesatte sygeplejerskestillinger 2008. DSR analyse 4. april 2008.

Rath, Morten B. og Hornstrup, Martin; Ubesatte sygeplejerskestillinger 2008. DSR analyse 4. april 2008.

Regeringen (2003); Velfærdskommissionen,
<http://www.stm.dk/Index/dokumenter.asp?o=3&n=0&h=3&d=1625&s=1>

Regeringen (2007); Bedre velfærd og større arbejdsglæde
<http://www.kvalitetsreform.dk/multimedia/kv2-Samlet.pdf>

Regeringen (2007); Bedre velfærd og større arbejdsglæde
<http://www.kvalitetsreform.dk/multimedia/kv2-Samlet.pdf>

Rektorforsamlingen (2007) for sygeplejerske-uddannelsen; Så langt er vi nået! - Referat fra Rektorforsamlingens landsdækkende rekrutteringsgruppe, 30. august 2007.

Resonans (2007); Magasinet Resonans nr. 5 2007; FTF-lederne vil gerne skabe innovative arbejdspladser - http://www.ftf.dk/magasinet-resonans/nummer/artikel/ftf-lederne-vil-gerne-skabe-innovative-arbejdspladser-1/?no_cache=1 , 11-12-08

Rognstad; May-Karin; Aasland, Olaf: Change in career aspirations and job values from study time to working life. Oslo University College, Faculty of Nursing, Norway: 2007

Rognstad; May-Karin; Aasland, Olaf: Change in career aspirations and job values from study time to working life. Oslo University College, Faculty of Nursing, Norway: 2007

Rosendal Jensen, Niels og Jensen; Knud; Modernisering af den offentlige sektor, Pædagogisk sociologi bind II, DPU (2007)

Schrøder, Inger., Janum, Anne-Mette og Skytt Andersen, Lisa; Frafaldsana-

lyse for ergoterapeut-, bioanalytiker- og sygeplejerskeuddannelsen, Rapport, CVU Øresund 2003

Sehested (2005), Karina; Ledere mellem profession, management og demokrati,
http://www.ftf.dk/fileadmin/multimedia/ledelsetaenketank/FTF_Karina_Sehested1.pdf , 10-12-2008

Selander (1993), Staffan: Professioner og professionalisering. I: Lærerprofessionalisme. Red. John Cederstrøm et al. København, Unge pædagoger, 1993.

Selander, Staffan: Professioner og professionalisering. I: Lærerprofessionalisme. Red. John Cederstrøm et al. København, Unge pædagoger, 1993.

Sestoft, Carsten (2001); Bourdieu, Pierre. I Leksikon for det 21. århundrede: <http://www.leksikon.org/index.php> 09.10.2008.

Sidste nyt fra UCSJ d. 27. juni 2008, University College Sjælland 2008: (www.ucsj.dk)

SLS (2006); Undervisningsmiljø,
<http://www.dsr.dk/msite/text.asp?id=107&TextID=10182>

Sociologisk leksikon (1998), Akademisk forlag 1998.

Sommer (2007) Finn M.; Tillidsrepræsentanten og den indre sammenhængskraft - de faglige organisationer under forandring
<http://www.dbio.dk/download.php?id=2007121815135525300019012> - 08-08-2008

Steenberg (2007) Dorte; Kommentar: Lad os opbygge en holdbar uddannelsespolitik Debatindlæg af Dorte Steenberg, 2. næstformand i Dansk Sygeplejeråd, Allan Baumann, BUPL, og John Illum, Danmarks Lærerforening, bragt i Information den 02.04.2007

Strategiseminar. University College Sjælland 15.05.08+16.05.08.

Striib 2007; Uddannelse – et mål i sig selv, UVM www.uvm.dk

Svensson (2002), Lennart – Brulin, Göran – Ellström, Per-Erik och Widegren, Örjan (red): Interaktiv forskning – för utveckling av teori och praktik, Arbetslivsinstitutet SE, 2002:07

Synergi 04-06-2008, Erik Harr; Sygeplejerskeuddannelsen taber terræn
http://www.dsr.dk/dsr/nl_vis.asp?intType=5&NLID=289&id=4095660

Synergi; Flere sygeplejersker rykker fra det offentlige til private jobs, 27-02-2008
http://www.dsr.dk/dsr/nl_vis.asp?intType=5&NLID=266&id=4093946

Synergi; Manglen på sygeplejersker størst på Sjælland. 23-04-2008.
http://www.dsr.dk/dsr/nl_vis.asp?intType=5&NLID=284&id=4094859

Synergi; Rekordstor mangel på sygeplejersker. 25-04-2007
http://www.dsr.dk/dsr/nl_vis.asp?intType=5&NLID=216&id=4091494

The Dream Team (2008); Bemanning och arbetsmodeller på vårdavdelning Socialstyrelsen, 1997. 54 sidor. ISBN 91-7201-163-7(SoS-rapport 1997:1). Författare: Professor Kerstin Segesten
<http://www.sos.se/sos/publ/referat/sr9701.htm>

Trepartsaftalen med FTF (2007); Aftale mellem regeringen, KL, Danske Regioner og FTF, 1. juli 2007.
http://www.kvalitetsreform.dk/multimedia/Udkast_29-6m.pdf

TV2ØST 19-02-08, nyhedsindslag kl. 19:30; - om mangel på sygeplejersker.

UCSJ (2008); Perspektivrigt uddannelsessamarbejde mellem UC Sjælland og RUC,
http://www.ucsj.dk/content/dk/university_college_sjælland/nyhedsarkiv/perspektivrigt_uddannelsessamarbejde_mellem_uc_sjælland_og_ruc
10-12-2008.

Ugebrevet A4 (2008), 7.juli 2008, nr. 25; Studerende vi spilder vores tid, af Peter H.G. Madsen.

UVM (2006); Arbejdsgruppe om fremtidens sundhedsprofessionsuddannelser, Undervisningsministeriet December 2006
<http://www.sundhedsuddannelse.dk/baggrund/sundhed.pdf> , 08-08-08

UVM (2007B); Frafald i erhvervsuddannelserne:
<http://www.uvm.dk/05/fr.htm?menuid=6410> (07-01-08)

UVM (2007); De mellemlange uddannelser er bedre end deres rygte. Pressemeldelse den 11. juni 2007

<http://www.uvm.dk/07/rygte.htm?menuid=6410>

UVM (2006B); Samlet analyse af Fremtidens krav til sundhedsprofessionelle, Mussmann Research and Consulting for Undervisningsministeriet, Marts 2006.

Venstres folketingsgruppe (2008); Erhvervsliv i fortsat fremgang og fornyelse - et erhvervsoplæg fra Venstre.

Vinther Andersen (2008), Nina, journalist; Tag godt imod de nye sygeplejersker, Sygeplejersken, Blad nr. 12/2008

Værkstedsprotokol (2007); "Fremtidens uddannelser 2017", Roskilde Universitetscenter d. 6. november 2007.

Værkstedsprotokol (2007); "Fremtidens uddannelser 2017", Roskilde Universitetscenter d. 6. november 2007.

Wackerhausen, Steen (2001); Humanisme, professionsidentitet og uddannelse - i sundhedsområdet.

Weber, Kirsten (2004): "Videnskab eller hverdagsbevidsthed? - et kritisk blik på professions(selv)forståelser" i: Katrin Hjort (red.): *De professionelle - forskning i professioner og professionsuddannelser*, Roskilde Universitetsforlag 2004.

Weber, Kirsten (2004): "Videnskab eller hverdagsbevidsthed? - et kritisk blik på professions(selv)forståelser" i: Katrin Hjort (red.): *De professionelle - forskning i professioner og professionsuddannelser*, Roskilde Universitetsforlag 2004.

Zeuner (2002),L: Unge mellem egne mål og fælleskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberevende ungdomsuddannelser. København. Socialforskningsinstituttet:2000.

Zeuner (2000),L: Unge mellem egne mål og fælleskab. Værdier og valg blandt elever i de studieforberevende ungdomsuddannelser. København. Socialforskningsinstituttet:2000.

Ziehe, Thomas (2008); Deadline på DR 2, kl. 22:30, 4.maj 2008.

Ziehe, Thomas (2008b); (http://da.wikipedia.org/wiki/Thomas_Ziehe) - senest ændret den 9. maj 2008 kl. 17:30.

Ziehe (2008), Thomas; Stubenrauch, Herbert: Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. Forlaget politisk revy:2008.

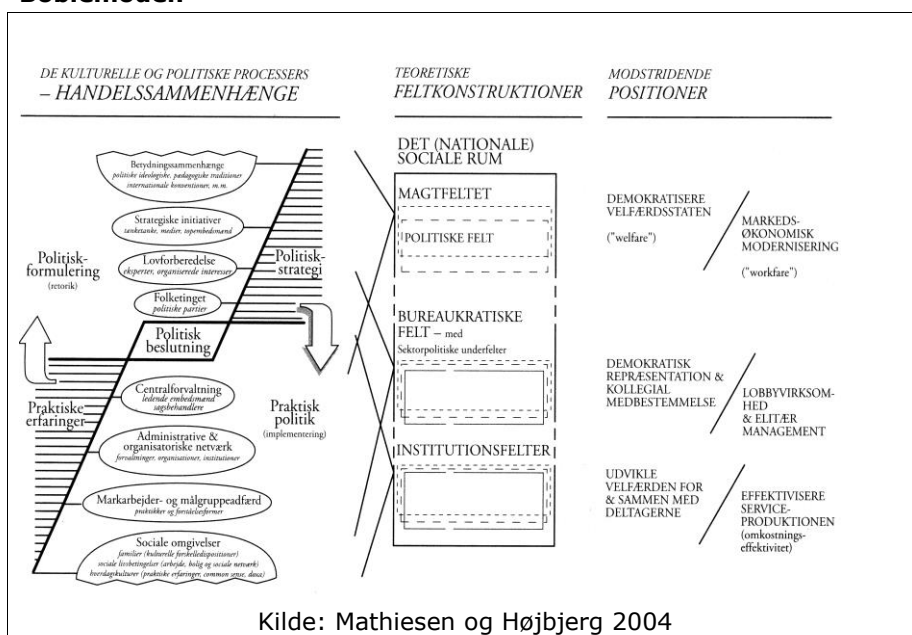
Ziehe, Thomas; Stubenrauch, Herbert (2008): Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser. Forlaget politisk revy:2008.

Østerberg; Dag: Sociologiske nøglebegreber og deres oprindelse, Akademisk forlag, Oslo 2003.

11 Bilag

Bilag nr. 1

Boblemodel:

Kilde: Mathiesen og Højbjerg 2004